

MİLLİ MÜCADELEDE HİLÂLİ AHMER

**Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilinden Sakarya Zaferi'ne Kadar
İcraat Raporu 23 Nisan 1920 - 23 Eylül 1921**

Hazırlayan
İsmail Hacıfettahoğlu

TÜRK KIZILAYI TARİH DİZİSİ

Türk Kızılayı, Türk Halkının dünyaya uzattığı merhamet eli olarak yaklaşık bir buçuk asırdır ulvi bir görevi büyük bir özveri ile yerine getirmektedir. Kurulduğu 1868 yılından bu yana halkımızın ve özellikle yakın coğrafi komşularımızın başına gelen her türlü felakette görev alan ve tarihe tanıklık eden Türk Kızılayı, maalesef bu tanıklığını ilgililere ve yeni nesillere taşıyacak çalışmaları ihmal etmiştir.

Elbetteki yapılan her türlü yardım çalışmasının yazışmaları Türk Kızılayı arşivlerindeki yerlerini almıştır. Ancak, bu çalışmaları arşivlerden kurtarmak ve yardımlaşma duygusunun cisimleşmiş hali olan Türk Kızılayı'nın anlatacak eserler haline getirmek bizler için tarihi bir görev olmuştur.

Bu görevi yerine getirebilmek amacıyla bir çalışma başlatılmıştır. Türk Kızılayı Kitaplığı olarak adlandırılan bu çalışmada ilk olarak Kızılayımızın tarihine ışık tutacak belgelerin kitaplaştırılması hedeflenmiştir. Zaman içinde ise güncel çalışmalar kitaplaştırılacaktır. Türk Kızılayı, tarihi tanıklığıyla dünün daha iyi anlaşılmasına, bugünün bu bilgiler ışığında değerlendirilmesine ve geleceği planlarken ulusumuzun geçirdiği acılı sürecin bilinmesinde büyük yarar görmektedir.

Türk Kızılayı Kitaplığı serisinin oluşumuna fikirleri ve emekleriyle destek veren herkese teşekkürü bir borç biliriz.

Türk Kızılayı Tarih Dizisi I

MİLLİ MÜCADELEDE HİLÂL-i AHMER

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilinden Sakarya Zaferi'ne Kadar
İcraat Raporu 23 Nisan 1920 - 23 Eylül 1921

Özgün Adı

*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Hey'et-i Murahhasası
Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşekkülünden Sakarya Zaferi'ne Kadar
İcrâât Raporu 23 Nisan 1336 – 23 Eylül 1337*

Kapak Resmi

Hilâl-i Ahmer Kartpostalı

Arka Kapak Resmi

Hilâl-i Ahmer Kartpostalı

Hazırlayan

İsmail Hacifettahoğlu

Editör

Selahattin Bostan

Yapım

Rıhtım Ajans&Yayınevi
(0312) 418 16 23

Koordinatör

Turan Hacifettahoğlu

Tasarım

Arda Özgen

Tashih

Asiye Komut

Baskı

Tuna Ofset Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel:0312 278 28 95

1.Baskı: ANKARA, Nisan 2007

2.Baskı: ANKARA, Mayıs 2007

ISBN 978-975-00444-1-0

Türkiye Kızılay Derneği

Ataç-1 Sokak No:32 Yenışehir/ANKARA

Tel: +90 312 430 23 00

Fax: +90 312 430 01 75

<http://www.kizilay.org.tr>

info@kizilay.org.tr

MİLLİ MÜCADELEDE HİLÂL-İ AHMER

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilinden Sakarya Zaferi'ne Kadar
Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İcraat Raporu
23 Nisan 1920 - 23 Eylül 1921

Hazırlayan
İsmail Hacıfettahoğlu

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ YAYINLARI

İçindekiler

- Önsöz - Tekin Küçükali • 9
- Sunuş - İsmail Hacifettahoğlu • 11
- OSMANLI HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ ve MİLLÎ MÜCADELE • 11
- Osmanlı Çağdaşlaşması ve Hilâl-i Ahmer • 13
- I. Dünya Savaşında Hilâl-i Ahmer • 14
- Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer • 15
- Milli Mücadele Boyunca Hilâl-i Ahmer'e Yurtdışından Gelen Yardımlar • 17
- Arjantin'den Anadolu'ya • 17
- Karagün Dostlarımız Hint Müslümanları • 18
- Yurtdışından Yardım Toplanması ve Hilâl-i Ahmer'e Ulaştırılması • 20
- OSMANLI HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ ANKARA HEY'ET-İ MURAHHASASI
- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN TEŞEKKÜLÜNDEN
- SAKARYA ZAFERİ'NE KADAR İCRÂÂT RAPORU
- 23 Nisan 1336 – 23 Eylül 1337 • 25
- Mukaddime • 27
- Vâridât Ve İânât • 31
- İstanbul Muâveneti • 33
- Memâlik-i İslâmiye ve Ecnebiyeden İânât • 34
- Münferid İânât • 37
- Sihhîye-i Askeriyye'ye Muâvenet • 38
- Eskişehir Hastahânesi • 38
- Kırşehir Nekâhethânesi • 39
- Kırşehir Hastahânesi • 40
- Ankara Hastahânesi • 41
- Isparta Hastahânesi • 41
- Konya Hastahânesi ve Tevâbi'i • 42

- Muâlece (Tedâvî) ve Malzeme Husûsundaki Muâvenet • **44**
 İâşe Husûsundaki Muâvenet • **45**
 İlbâs Husûsundaki Muâvenet • **46**
 Çayhâneler • **48**
Ordu Ve Sıhîye-i Askeriyye'ye Müteferrik Muâvenet • **49**
 Vesâit-i Nakliye Husûsundaki Muâvenet • **50**
 Harb Ve İstilâ Mesâîb-zedelerine Muâvenet • **51**
 Birinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti • **51**
 Dördüncü İmdâd-ı Sıhî Hey'eti • **53**
 Beşinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti • **54**
 Altıncı İmdâd-ı Sıhî Hey'eti • **61**
 Sekizinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti • **62**
 Bilecik İmdâd Hey'eti • **64**
 Gördes İmdâd Hey'eti • **66**
 Mihalıççık İmdâd Hey'eti • **68**
 Haymana Hey'eti • **69**
 Sivrihisar Hey'eti • **70**
 Köylülerin Hikâyeleri • **75**
 Melik/Mülk • **75**
 Oğlakçı • **76**
 Hamâm-ı Karahisar • **77**
 Kozağaç • **78**
 Gecek • **79**
 Kocaş • **81**
 Babadâd • **82**
 Demirci • **82**
 Üserâ' Şu'besi'nin Fa'âliyetleri • **85**
 Şühedâ, Zâbitân, Efrâd Ve Muhâcir Âilelerine Yapılan Muâvenet • **87**
Hilâl-i Ahmer Merâkiz ve Şu'bâtının (Merkezleri ve Şu'belerinin) Fa'âliyeti • **87**
 Anadolu'da Hilâl-i Ahmer Murahhaslığı'nın Vaz'iyet-i Mahsûsası • **88**
 Hilâl-i Ahmer Ve Amerika Şark-i Karîb Muâvenet Hey'eti • **88**
 Hâtıme • **89**

Mart 336 Bidâyetinden Gâye-i Teşrîn-i sâni 337 Tarihine Kadar	
Kabz Olunan İânât • 90	
Hilâl-i Ahmer'e Teberru' Olunan Eşyâ • 103	
SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENAT • 105	
Eczâ Şu'besinin Eczâ Kısmı • 105	
Eczâ Şu'besinin Malzeme-i Timâriye İspenciyâriye Kısmı • 107	
Porselen Şu'besi • 110	
Çamaşır Şu'besi • 112	
Erzâk Şû'besi • 113	
Mü'essese-i Sıhhîye ve İmdâd Hey'eti Mesârifâtı • 114	
Harb Mesâib-zedelerine Vâki' Olan Muâvenat • 115	
Hilâl-i Ahmer Beşinci İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti Hastahâneleri	
İstatistik Hulâsâsı • 119	
Hilâl-i Ahmer Beşinci İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti Dispanserlerine Âid	
İstatistik Hulâsâsı • 119	
Hilâl-i Ahmer Yedinci Adana Hey'eti'nin Hastahâneler'deki Mesâîsi • 120	
Hilâl-i Ahmer Yedinci Adana Hey'eti'nin Dispanserlerdeki Mesâîsi • 120	
Hilâl-i Ahmer Eskişehir Hastahânesi'ne Âid İstatistik Hulâsâsı • 121	
Kırşehir Hastahânesine Âid İstatistik Hulâsâsı • 121	
Hilâl-i Ahmer'in Sekizinci İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti'nin Mesâîsini	
Gösterir İstatistik • 121	
Sekizinci İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti Dispanserleri Mesâîsini	
Gösterir İstatistik • 122	
Hilâl-i Ahmer Ankara Hastahânesi Mesâîsini Gösterir Hulâsâ • 122	
Kitâbiyat • 123	
Dizin • 125	
Orjinal Metin • 134	

önsöz

“Mâzi, âyine-i ibrettir. Mâziyi unutan,
istikbâlde yolunu şaşırır! “

Milletimizin medar-ı iftiharî olan Kızılayımızın “*Mecrâhîn ve Marzâ-yi Askeriyyeye İmdat ve Muâvenet Cemiyeti*” adıyla kuruluşunun 139’uncu, “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*” adıyla ikinci kez kuruluşunun ise 130’uncu yılını büyük bir gururla kutluyoruz.

Yıldönümleri; kişilerin, kuruluşların ve toplumların hafızalarını tazelemeleri için önemli günlerdir. Bu günlerde tazelenen hatıralar vesilesiyle, geçmişte yaşanan olaylardan güne ve istikbale yönelik dersler çıkartılır. Bu hatıralar insanları, yaşadıkları coğrafyaya ve dolayısıyla ortak tarihlerine bağlar. Hatıralar yadedildikçe insanların tarih şuuru gelişir, geçmişten alınan bu dersler günü daha iyi anlamaya ve istikbali daha isabetli planlamaya yardımcı olur.

Dünyanın hemen her yerinde, siyasi tarih bilgisi kadar kurum ve müesseselerin tarihini bilmek de aydın vasfı taşıyan herkes için vazgeçilmez bir unsurdur. Fakat bu alanda çalışma yapanların azlığı kadar; kurumların kendi tarihlerine olan ilgisizliği de açıkça görülmektedir.

Bu amaçla; Kızılay yönetimi olarak, Kızılayımızın birbuçuk asra yaklaşan şanlı geçmişini resmi belgelere dayanacak bir şekilde bugüne taşımaya karar verdik. Öncelikle, esas kaynak-belge olarak harf inkılabından önce yazılmış olan eski harfi (Osmanlıca) kitapları transkripsiyon ve tıpkıbasım metoduyla birarada yayınlamayı uygun gördük. Buradaki amacımız, Kızılay’ın tarihini ortaya çıkarmak ve özellikle belge-bilgi eksikliği gerekçesiyle Kızılay’a yeterli ilgiyi gösteremeyen akademisyen ve araştırmacılara birinci elden kaynak temin etmektir.

“Türk Kızılayı Tarih Dizisi” adını verdiğimiz bu serinin ilk kitabı olarak, elinizdeki bu eseri yayınladık. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin fedakarlıklar ve destansı kahramanlıklarla dolu şanlı tarihinin en zirve noktası milletimizin varlık-yokluk mücadelesi verdiği Milli Mücadele’dir. Bu dönemde vatanı ve milletiyle özdeşleşmiş olan, mensubu olmakla iftihar ettiğimiz Kızılayımızın ortaya koyduğu faaliyetlerin, tarih kitaplarında yeterince yer almadığı bilinen bir gerçektir. Yayınlamış olduğumuz bu eserle; o günkü adıyla Hilâl-i Ahmer’in, Milli Mücadele dönemi boyunca cansiperane, insanüstü gayret ve fedakârlıklarla yürüttüğü çalışmaların kısmen de olsa gün yüzüne çıkması amaçlanmıştır.

Milli Mücadele’nin en ateşli döneminde Cemiyet’in yürüttüğü çalışmalar, topladığı yardımlar, kurduğu hastahane, dispanser, nekahethane ve çayhane gibi kuruluşlarda verdiği hizmetler, yaptığı aynı ve nakdi yardımlar bir rapor haline getirilmişti. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Murahhaslığı tarafından hazırlanan rapor, istatistik tablolar ve fotoğraflarla zenginleştirilerek “*Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Teşekkülünden Sakarya Zaferi’ne Kadar İcrâât Raporu -23 Nisan 1920 – 23 Eylül 1921*” adı ile kitaplaştırıldı. Rapor, Milli Mücadele’nin en önemli kaynaklarındanır.

Bu kaynak eser büyük bir titizlikle yayına hazırlandı, dipnotlarla zenginleştirildi ve oluşturulan dizinle daha kullanışlı bir hale getirildi. Kapağı ve sayfa düzeni Kızılayımızın 139’uncu kuruluş yıldönümünde tamamlamayı umduğumuz “Türk Kızılayı Tarih Dizisi” serisi için tasarlanan standartta hazırlandı. Kızılay Yönetimi olarak, imkanlarımız ölçüsünde mazimize sahip çıkmaya ve bu amaçla Kızılay’ın târih sahnesi içinde oynadığı rolün ve gösterdiği çabanın daha iyi anlaşılması için çalışmaya devam edeceğiz. Emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Eserin, Kızılayımızın târihinin olduğu kadar yakın tarihimizin de aydınlanmasına katkı sağlayacağına ve bu sahadaki çalışmalarını teşvik edeceğine inanıyorum. Bilvesile, Kızılay’ın kurucusu, yönetici ve hizmetkârı olmuş veya faaliyetlerinde emeği geçmiş ve bu dünyadan göçmüş bütün Kızılaycıları rahmet, minnet ve şükranla yad ediyorum.

Tekin KÜÇÜKALİ
Kızılay Genel Başkanı

SUNUŞ

OSMANLI HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ ve MİLLÎ MÜCADELE

*“Millî târih memleket malıdır.
Saklamak, söylememek hıyanet olur ve adam yetişmesine mâni olur.”*

Tarihçi Ahmet Tevhid

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarındaki çalışmalarını ihtiva eden bu kitap, o döneme ait birinci elden kaynaklardandır. Kurtuluş Savaşı hakkında çok sayıda kitap ve makale yazılması, akademik çalışma yapılmasına rağmen Hilâl-i Ahmer'in bu savaştaki rolü ve faaliyetleri hakkında yeterli çalışmanın yapılmış olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir.¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışından Sakarya Zaferi'ne kadar geçen Millî Mücadelâ'nın çok önemli bir safhasındaki Hilâl-i Ahmer'in yaptığı çalışmaları, topladığı yardımları en ince ayrıntılarına kadar rakamlar ve cetveller yardımıyla ortaya koyan İcraat Raporu'nun yeni yazıyla neşrinin önemli bir eksikliği tamamlayarak, bu sahadaki çalışmaların sayısını artıracaklarını umuyorum.

¹ Bu husûsta yapılan çalışmalar mutlaka vardır. Ancak, konunun ehemmiyeti göz önüne alınırsa yeterli sayıda olduklarını söylemek mümkün değildir. Bu çalışmalar arasında; Prof. Dr. Mesut Çapa'nın *'Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti: 1914-1925'* başlıklı doktora tezi ile Prof. Dr. Seçil Akgün ve Murat Uluğtekin'in *Hilâl-i Ahmer ve Kurtuluş Savaşı* (Bkz.: Askerî Târih Bülteni, Ağustos 1995, Sayı: 39, s. 115-131) makaleleri ile Yrd. Doç. Dr. Mehmet Canlı'nın *Millî Mücadele Döneminde Kızılay'ın Antep'teki Fa'âliyetleri* (Askerî Tarih Bülteni, Ağustos 1994, Sayı: 37, s. 34-41) adlı makalesi gösterilebilir.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Hey'et-i Murahhasası tarafından hazırlanan '*Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşekkülünden Sakarya Zaferi'ne Kadar İcraat Raporu 23 Nisan 1336 – 23 Eylül 1337*' başlıklı rapor, o zamanın imkânları ölçüsünde, fotoğraflarla desteklenerek kitaplaştırılmış ve bir vesîka olarak târihe bırakılmıştır. Kitaba geçmeden önce; Milli Mücadele esnasında destansı kahramanlıklarla dolu, olağanüstü gayret ve faaliyetlerini, tarafımdan yayına hazırlanan bu değerli eserde sergileyen Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşuna ve o güne kadarki faaliyetlerine kısa da olsa temas etmekte fayda var.

Ondokuzuncu yüzyıl, özellikle ikinci yarısı, dünyada ve bizde, düşünce ve eylem yönünden çok yoğun olayların, değişimlerin yaşandığı, kurum ve kuruluşların oluşturulduğu bir dönemdir. Tarihimizin bu dönemine bakıldığında; gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan düşünce ve uygulamaların, zaman geçirilmeden devletimiz ve insanımız tarafından benimsenerek uygulandığı görülür. Bunun en tipik misali Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'dir.

Hilâl-i Ahmer; İsviçre Hükümetinin daveti üzerine on altı devletin katılımı ile 22 Ağustos 1864'te imzalanan Cenevre Sözleşmesi uyarınca teşekkül eden Salîb-i Ahmer (*Kızılhaç*) teşkilâtının benzeri olarak Osmanlılar tarafından kurulan bir cemiyettir.

Cenevre Sözleşmesi mucibince ilk aşamada, 11 Haziran 1868 tarihinde Mecruhîn ve Marza-yi Askeriyyeye İmdad ve Muavenet Cemiyeti kuruldu. Ancak bu cemiyet, kendisinden beklenen çalışmaları ve faaliyetleri gerçekleştirmedi. Tarihimizde 93 Harbi diye bilinen Osmanlı-Rus Harbi devam ederken duyulan ihtiyaç üzerine, Padişah II. Abdulhamid'in himayelerinde 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kuruldu ve hızlı bir şekilde faaliyete geçti.

Hilâl-i Ahmer, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi boyunca önemli hizmetler gördü. Cephe gerisinde dokuz seyyar hastahane ile İstanbul'da dört hastahane açarak 25.000'den fazla yaralı ve hasta askeri tedavi ettirdi. 1897'deki Türk-Yunan Harbi'nde iki hasta vapuru kiralarak yaralı ve hasta askerleri İstanbul'a taşıdı.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, amblem olarak hilâli alması gerekçe gösterilerek Milletlerarası Salib-i Ahmer (*Kızıllıhaç*) tarafından uzun süre kabul edilmedi. Nihayet 1897 Haziranında Londra'da toplanan Milletlerarası VIII. Kızıllıhaç Konferansı'nda Dr. Besim Ömer Paşa'nın gayretleriyle hilâlin amblem olarak alınması resmen kabul edildi.

II. Meşrutiyet'in ardından oluşan atmosfer içinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti güçlendirilerek yeniden teşkilatlandırıldı. 20 Nisan 1911'de Hilâl-i Ahmer Umumi Meclisi Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa'nın başkanlığında toplanarak, Cemiyet'in Başkanlığına Hariciye Nâzırı (*Dışişleri Bakanı*) Rıfat Paşa, Başkan vekilliklerine ise Prens Abbas Paşa ve Talât Bey getirildiler.

Osmanlı Çağdaşlaşması ve Hilâl-i Ahmer

Kurucuları ve yöneticileri çoğunlukla çağdaş eğitim alan seçkin kişilerden meydana gelen Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, ilkelerini, Osmanlı medeniyetinin esasını teşkil eden vakıf müessesesi ilkeleri ile kaynağını Cenevre Sözleşmesi'nden alan Salib-i Ahmer'in ilkelerini birleştirerek oluşturmuştur. Faaliyetlerini, toplumda var olan yardımseverlik duygularını, hayır yapma arzularını çağdaş organizasyona dönüştürerek; geleneksel yapı ve halkın inançlarıyla ters düşmeden, devletin siyasetine de uygun olarak yürütmüştür. Cemiyet'in, modern tıbbın tedavi usullerini sağlık hizmetlerinde uygulamasıyla, açtığı kampanyalar, sergiler, kurslar, okullar ve yaptığı yayınlar ile Osmanlı çağdaşlaşmasına çok önemli katkılarda bulunduğu kabul edilir.

Dr. Besim Ömer Paşa'nın teşebbüsüyle 1912 yılı başında kurulan Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi, Cemiyet'in merkez binasında çalışmalarına başladı.

Hilâl-i Ahmer, Trablusgarp Savaşı'nda 3013 yaralı ve hastayı tedavi ettirdi. Balkan Savaşı'nda da çoğu 1000 yataklı, 15 Hilâl-i Ahmer hastanesi kurarak hizmet verdi. Günlühal vapuru da hastane haline getirilerek yıllarca kullanıldı. Bu savaş dolayısıyla gelen göçmenlerin yerleştirilmesi, iaşelerinin temini ve savaş esirlerinin değişiminde çok önemli roller üslendi.

20 Temmuz 1913 tarihinde Cemiyet'in Hanımlar Merkezi tarafından

Cağaloğlu'nda küçük bir evde Dâr-üs Sınâ'a (*Sanat Yurdu*) açılarak hem kimsesiz çocukların istihdamı sağlandı, hem de burada yapılan, Türk milli motiflerinin hakim olduğu el işleri sergilerle tanıtıldı. Bir müddet sonra Trabzon, Eskişehir, Aydın ve Halep gibi şehirlerde de Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezleri açıldı. Bu merkezler yurt dışında da açılmaya başlandı. Viyana'da açılan Hanımlar Merkezi'nin bir yıl içinde 26.000 Kron gibi önemli bir yardım topladığı kayıtlarda vardır.

I. Dünya Savaşında Hilâl-i Ahmer

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin tarihinde Birinci Dünya Harbi özel bir yer teşkil eder. Harp boyunca, üç kıta gibi geniş bir coğrafya üzerindeki aralıksız, akıl almaz meşakkat ve imkânsızlıklarla yürütülen faaliyetleri, fedakarlıklar ve kahramanlıklarla doludur.

I. Dünya Savaşı başlayınca Cemiyet, yurt içinde ve yurt dışında teşkilatını genişletti. 1914 yılı başında, henüz merkez ve şube teşkil edilmemiş olan yerlerdeki vali ve mutasarrıflara Cemiyet ve Dahiliye Vekaleti tarafından tebligatta bulunularak faaliyete geçmeleri istendi. Tıbbiye-i Şahâne müderris muavinlerinden Hikmet Bey² (*Dr. Hikmet Gizer*) Berlin, Viyana ve Budapeşte'de Hilâl-i Ahmer komiteleri kurdu. Ülkemizde bulunmayan

² **Dr. Hikmet (Gizer):** İz bırakan önemli Hilâl-i Ahmercilerden biri olan Dr. Hikmet Bey, Trabzon Valisi Mustafa Kâmil Bey'in oğludur. 1882'de İstanbul'da dünyaya gelen Hikmet Bey, ilk ve orta tahsilini Beyazıt Rüştiyesi ve Vefa İdadisi'nde yaptıktan sonra Mekteb-i Tıbbiye'ye girmiş ve buradan 1905 yılında diploma alarak doktor olmuştur. Zürih, Berlin ve Paris'teki üniversite hastanelerinde kadın doğum ihtisasını tamamladıktan sonra Tıbbiye-i Mülkiye Seririyat-ı Nisaiyesi Muallim Muavinliğine tayin edildi. Daha sonra klinik şefi olan Dr. Hikmet, Balkan Harbi'nde servisiyle birlikte yaralıların tedavisinde görev aldı. Birinci Dünya Savaşında Hilâl-i Ahmer tarafından Almanya ve Avusturya-Macaristan devletlerinde Hilâl-i Ahmer murahhaslığı ile görevlendirildi. Murahhaslık merkezini Viyana'da oluşturan Dr. Hikmet Bey, önce sıhhiye-i askeriye işleriyle, Mütarekeden sonra da öğrenci, asker ve yaralı subayların ihtiyaçlarının karşılanması ve vatana dönmelerinin temini ile meşgul oldu. Millî Mücadele sırasında Ankara Hükûmeti ile İstanbul'daki işgal kuvvetlerinin temasını temin etmekle görevlendirildi. Bu görevi usta bir diplomat gibi yerine getirerek Millî Mücadeleye önemli katkılar sağlamıştır. Hilâl-i Ahmer Kâtib-i Umumi oldu ve bu görevi Cemiyetin merkezinin Ankara'ya nakline kadar sürdürmüştür. Hindistan Hilâfet Komitesi tarafından Hilâl-i Ahmer için toplanan paraları almak için iki arkadaşı ile birlikte Hindistan'a gitmiş ve memleket dönüşünde Hilâl-i Ahmer'in Ankara'ya nakletmesi üzerine İstanbul'da kalarak farklı işlerle iştigal etmiştir. Geniş bilgi için bkz.: Fethi Erden, *Türk Hekimleri Biyografisi*, İstanbul 1948)

eşya, ilaç ve sağlık malzemeleri buralardan temin edildi. Ordu sıhhiyesinin siparişleri de bu temsilcilikler vasıtasıyla sağlandı. Daha önce Hilâl-i Ahmer Başkanlığı yapmış olan Viyana Büyükelçisi Hüseyin Hilmi Paşa, Cemiyet'in Osmanlı Sefarethanesi'nde bir büro açmasına izin verdi. Almanya ve Avusturya Murahhaslığı adı verilen bu temsilcilik 1918 yılı sonuna kadar çalışmalarına devam etti.³

Hilâl-i Ahmer, I. Dünya Harbi esnasında çeşitli cephelere sağlık heyetleri gönderdi. Erzurum, Erzincan, Sivas, Samsun, Gelibolu, Şarköy, Tekirdağ, Medine ve İstanbul'da hastaneler açtı, cephe gerilerinde imdat mevkileri, nekâhethâneler, misafirhaneler kurdu. Şirket-i Hayriye'den kiraladığı gemilerle hasta ve yaralı taşıdı. Harp esnasında salgın hale gelen tifüs, kolera, tifo ve dizanteri hastalıklarıyla mücadele etti. Bünyesinde oluşturduğu Üsera Şubesi'yle esir düşen askerlerimizle haberleşmeyi temin ve onlara her türlü yardımı ulaştırma hizmetleri ile düşman esirlerine mukabil yardımlarda bulundu. Esirlerin mübadelesinde görev aldı. Hilâl-i Ahmer'in bu harp boyunca yürüttüğü faaliyetlerin en önemlilerinden birisi de tehciye tabii tutulan Ermenilere tehcir esnasında yaptığı yardımlardır.

Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer

Birinci Dünya Harbi, Hilâl-i Ahmer'in tabiri caizse akrebin kışkıncında yoğrulduğu bir dönem olmuştu. Çok geniş bir coğrafyada fedakarlık ve kahramanlıkla dolu uzun bir faaliyet dönemi geçirmişti. Milli Mücadele yılları ise, artık Hilâl-i Ahmer'in hizmet ve fedakarlığının zirvesine ulaştığı, kesintisiz 24 saat çalıştığı tarihinin en şerefli dönemidir. Bu dönemde 33.172 yaralı ve hastanın tedavi edildiği, bir çok yerde, çok kısa zamanda Hilâl-i Ahmer hastaneleri, nekahethaneleri, dispanserleri, aşhaneleri, çayhaneleri kurarak, o günün olağanüstü şartları, ilaç ve malzemenin kıtlığına, teminindeki zorluklarına rağmen, her türlü takdirin üzerinde başarılı hizmetler vermiştir.

Mondros Mütarekesi'nden sonra İttihat ve Terakki döneminde faaliyet gösteren cemiyetler İstanbul hükûmetlerinin takibatına uğradı. Bu cümleden olarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti de baskılara maruz kaldı ve dört defa teftişe

³ Mesut Çapa, *Kızılay*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara 2002, Cilt: 25, s.544-546.

tabi tutuldu. Merkez binası işgal kuvvetleri tarafından 16 Mart 1920 gecesi basıldı. Baskının ardından Hilâl-i Ahmer'in Katib-i Umumisi (*Genel Sekreteri*) Dr. Adnan Bey (*Adnan Adıvar*) hanımı Halide Edib ile Anadolu'ya geçti. Dr. Hikmet Bey Umumi Katip olarak İstanbul'da kaldı. İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'daki Hilâl-i Ahmer teşkilatı ile genel merkez arasındaki irtibat kesildi. Ankara'da kurulan ilk TBMM Hükümetinde Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaie Vekaletine getirilen Dr. Adnan Bey, Genel Merkez tarafından resmen görevlendirilmemiş olmasına rağmen Eskişehir'deki Hilâl-i Ahmer murahhası Dr. İsmail Besim Paşa ile muharebeyi devam ettirdi. Ekim 1920'de İsmail Besim Paşa, Adnan Bey, Ömer Lütfü Bey ve Esat Paşa'dan oluşan Ankara temsilciliği kuruldu ve Anadolu'daki Hilâl-i Ahmer merkez ve şubeleri ile temsilcilikleri buraya bağlandı. Ankara'ya karşı olumsuz bir tavır takınmayan Genel Merkez, 4 Kasım 1921 târihinde aldığı bir kararla Ankara'da oluşan temsilciliğin yetkilerini artırarak Adnan Bey, İsmail Besim Paşa ve Ömer Lütfü Bey'i murahhas olarak tayin etti.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1921'den itibaren İstanbul'dan Anadolu'ya yaptığı yardımları arttırdı. Cemiyet, 1921-1922 yıllarında Sıhhiye-i Askeriyye'nin acil ihtiyaç duyduğu 40.000 sandık malzemeyi Anadolu'ya gönderdi. İstanbul'dan Anadolu'ya birçok doktor, eczacı ve sağlık personelinin geçmesini de sağladı. Bu cümleden olarak Hilâl-i Ahmer aracılığı ile sadece 1921'in Nisan ayında, 25 doktor ve eczacının İstanbul'dan İnebolu yolu ile Ankara'ya ulaştırıldığını belirtmek yeterlidir. Bu personelin tamamına yakını Hilâl-i Ahmer'in cephe gerilerinde tesis ettiği hastane, dispanser, nekahethane gibi sağlık kuruluşlarında görev aldılar.

TBMM Hükümeti tarihinde İstanbul'da siyasi mümessil olarak 14 Haziran 1921 tarihinde Hilaliahmerci lâkabıyla tanınan Hamid Bey'i (*Hamit Hasançan*) görevlendirdi. Hamid Bey, İngiliz Yüksek Komiseri Horaca Rumbord ile bir araya gelerek, Malta'da esir tutulan Türkler ile Türkiye'de tutuklu İngilizlerin mübadele görüşmelerini yürüttü. 23 Ekim 1921 târihinde ikisi arasında varılan anlaşma neticesinde Türk esirler ile İngiliz tutukluların mübadelesi gerçekleşti. Hamid Bey bu görevi, 19 Ekim 1922'de Refet Paşa'nın İstanbul'a gelişine kadar sürdürdü.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Murahhaslığı, Milli Mücadele boyunca özellikle Batı cephesine önemli miktarda sağlık malzemesi, gıda ve eşya yardımında bulundu. II. İnönü Savaşı'ndan sonra cephelere yakın merkezlerde yaralı hastaneleri, nekahethaneleri ve dispanserler açtı.

Milli Mücadele boyunca görevlerini büyük bir fedakarlık ve vatanperverlikle sürdünen Ankara Murahhaslığı 1 Ekim 1923'te lâğvedildi. Ancak, mübadele yoluyla Yunanistan'dan gelecek muhacirlere yardım ve gerekli tesislerin kurulması konularında ilgili kurum ve kuruluşlarla münasebetlerde bulunmak üzere İsmail Besim Paşa münferit bir murahhas olarak Ankara'da kaldı.

Milli Mücadele Boyunca Hilâl-i Ahmer'e Yurtdışından Gelen Yardımlar

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kuruluşundan itibaren, yurt içinde olduğu gibi özellikle halkı esaret altında olmasına rağmen Müslüman ülkelerde ve Müslümanların yoğun olarak yaşadığı dünyanın pek çok şehrinde çok iyi organize olmuş ve teşkilatlanmıştı. O günün şartlarında, Arjantin'den Uzak Doğu'ya uzanan bu geniş teşkilatı kurmanın ve maksada uygun olarak çalıştırmanın güçlükleri malumdur. Bu güçlüklerin üstesinden gelen Hilâl-i Ahmer yöneticileri, kurmuş oldukları bu teşkilatların, uzun yıllar devam ettirdikleri irtibat ve gayretlerin semeresini Milli Mücadele süresince ve sonrasında fazlasıyla gördüler. Bu gerçek bariz bir şekilde icraat raporlarına yansımış, târihçiler tarafından kaydedilmiştir. Cemiyet'in büyük bir sabır ve kararlılıkla ektiği tohumların meyveleri, en kara gününde milletimizin önüne gelmiştir denebilir.

Arjantin'den Anadolu'ya

Hilâl-i Ahmer, vatanımızdan çok uzaklarda, Amerika'dan Uzak Doğu'ya kadar çeşitli ülkelerde ve şehirlerde teşkilâtlar kurduğunu, şubeler açtığını söylemiştik. Hilâl-i Ahmer'in bu teşkilâtlarından birisi de Güney Amerika'da, Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te kurduğu teşkilattır. Milli Mücadele esnasında Cemiyete yurtdışından yapılan en anlamlı bağışların birisi bu şehirden gelmişti. Rapor'un ilgili bölümünde bu anlamlı bağışa şu cümlelerle yer veriliyor:

“Son zamanlarda Amerika-i Cenûbî’de (*Güney Amerika’da*) Arjantin’de bulunan erbâb-ı hayır ve hasenâtın Buenos Aires’teki İspanya Konsolosu Mösyö Yuvakim Ditoraldé’nin –ki menafi-i Osmaniyyeyi müdâfaa me’mûrdur- taht-ı riyâsetinde bir Hilâl-i Ahmer şu’besi küşâd ederek (*açarak*) cem’-i iânâta (*yardım toplamaya*) başladıklarını ve ilk irsâlât olarak beş bin “pezos”un -1 Pezos 4,90 Fransız Frankını muâdildir- İstanbul İspanya Sefâreti vâsıtasıyla Ankara Murahhaslığı’na irsâl edildiğini ma’ruz-u şükrânede zikrederiz.”⁴

Avni Özgürel, bir fotoğrafa dayanarak Buenos Aires Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin ilk kuruluştan sonraki yöneticilerinin (1922) şu isimlerden teşekkül ettiğini yazar: Reis Mustafa oğlu Mahmut (Ayden), Sandık Katibi Mustafa İsmail ve Âzâ Mehmet İsmail.⁵ Evet, Arjantin neresi, Türkiye neresi... Ta oralardan o kara günümüzde, binbir güçlkle bizlere yardım eli uzatan, yaramızı sarma arzusu ve çabası içinde bulunan, buna vesile olan o güzel insanları hayırla yad etmek durumundayız.

Karagün Dostlarımız Hint Müslümanları

Azmi Özcan, *Pan-İslamizm-Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)* adlı eserinde Milli Mücadele döneminde Hint Müslümanlarının hissiyat ve faaliyetlerini şöyle anlatıyor:

“Hindistan Müslümanları I. Dünya Savaşı’ndaki bütün baskılara rağmen Osmanlılara olan ilgilerini devam ettirmişlerdi. Özellikle savaşın sonlarına doğru yaşanan sıkıntılar ve Osmanlıların yok olması ihtimalinin belirmesi Hindistan’da yeni bir şevke sebep olmuş ve Aralık 1918’de ünlü Hilâfet hareketi başlamıştı. Hareketin gayesi Osmanlı toprak bütünlüğünü korumak ve mukaddes yerlerin Osmanlı himayesinde kalmasını temin etmeye yönelikti. Hindistan Müslümanları bütün olumsuzluklara rağmen İngiliz devlet adamlarının daha önce kendilerine verdikleri teminatlarla güvenerek gayelerinde muvaffak olacaklarını ümit ediyorlardı.

⁴ Rapor, s. 8-9.

⁵ Avni Özgürel, *İslâm’a bakışın geçmişi*, Radikal Gazetesi 05.02.2006.

Ancak Mondros Mütarekesi'nin ortaya koyduğu şartların hemen akabinde oluşan hareket Abdülbârî, Dr. Ensarî, Hekim Ecmel Han, Ebü'l Kelam Azâd, Hasret Mohanî, Seth Çotanî, Ömer Subhanî, Müşir Hüseyin Kıdvâî, Seyyid Zâhir Ahmed ve Ali kardeşlerin öncülüğünde başladı.”⁶

Hepsi de tanınmış İslam Birliği taraftarları olan bu kişilerin görüşleri, 'nihai barış şartları belirmeden Türklerin desteklenmesi gerekliliği' düşüncesinde birleşiyordu. Daha önce kurulan Hindistan Müslüman Birliği'nin 1918 yılının sonunda yaptığı toplantıda da bu görüş büyük kabul gördü ve 14 Kasım 1919'da Merkez Hilafet Komitesi kuruldu. Başkanlığına da Seth Çotanî getirildi. Komite büyük bir heyecanla çalışmalara başladı ve kısa zamanda teşkilatlandı. Hindistan'ın hemen her yerinde mahalli Hilafet komiteleri vücuda getirildi ve Hinduların da yoğun desteğini sağladı. Meşhur Mahatma Gandhi de bu destekte başı çekerek Merkez Hilafet Komitesi'nin bir toplantısına başkanlık yaptı. Hilafet Hareketi Hindistan'da büyük bir halk hareketine dönüştü ve Türkiye lehine çok ciddi bir kamuoyu oluşturuldu. Komite yayınladığı bildiriye isteklerini; 'İstanbul Türklerde kalmalı, düzenlenecek barış konferansına Hindistan delegeleri de katılmalı ve hilafetin siyasi ve dini haklarına harel gelmemeli' şeklinde sıraladı ve mahpustan yeni çıkmış olan Muhammed Ali başkanlığında bir heyetin Londra'ya gönderilmesini kararlaştırdı.

Özcan, Hindistan'da lehimize meydana gelen bu gelişmeleri Hindistan hükûmetinin resmi tarihçisi Sir Theodore Morison'un kaleminden şöyle aktarıyor:

“Türkiye lehine çok ciddi bir kamuoyu oluştu. Peşaver'den Argot'a kadar bütün Müslümanlar bu konu üzerine yoğunlaşmışlar. Evlerine kapanmış kadınlar bunun için göz yaşı döküyorlar... Daha önce bu tür meselelere hiç ilgi duymayanlar bile dilekçeler, toplantılar ve gösterilerle duygularını dile getiriyorlar. Artık bu konu burada her şeyin önüne geçti. Başka hiçbir şey konuşulmuyor ve düşünülüyor.”⁷

⁶ Azmi Özcan, *Pan-İslamizm - Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İlaveli 2. Baskı, Ankara 1997. s.237-238.

⁷ Azmi Özcan, a.g.e., s. 238.

Ülke genelinde 17 Ekim 1919 tarihi ‘Hilafet Günü’ olarak ilân edildi. Gandi’nin desteğiyle Hinduların da yoğun katılımı sağlanarak muazzam gösteriler yapıldı. Dükkanlar, işyerleri kapatılmış, okullar tatil edilmiş ve Hindistan’ın hemen her şehrinde binlerce insan sokaklara dökülmüştü.

Yurtdışından Yardım Toplanması ve Hilâl-i Ahmer’e Ulaştırılması

Milli Mücadele süresince Cemiyet’e yurtdışından yapılan yardımların, toplanması ve ulaştırılmasında çeşitli güçlüklerin yaşandığı, zaman zaman toplanan yardımların ancak bir kısmının ulaştırılabildiği, bazı yardımların ise ülkeye ulaşmasına rağmen belli bir kısmının Hilâl-i Ahmer’e intikal edebildiği anlaşılıyor. O tarihlerde bütün Müslüman ülkeler, emperyalist devletlerin sömürgesi durumunda idi. Zorlukların başında, Salib-i Ahmer ile Hilâl-i Ahmer’in aynı konumda olmalarına rağmen, bu sömürgeci devletlerin taahhütlerine uymayarak Hilâl-i Ahmer’e farklı muamele yaparak yardım toplanmasına izin vermeme, toplanan yardımların ulaştırılmasına mani olma gibi baskıları gelmekte idi. Bu zorluklar raporda şu cümlelerle yer alıyor:

“Şurasını da zikretmeden geçmeyelim ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin kendileriyle henüz sulh akd etmediği devletlerin müstemlekâtından (*müstemlekelerinden*) gelen bu paralar, belki de o devletlerin müsâade-i mahsûsaları (*özel müsadeleri*) olmaksızın bin türlü ihtirazlar (*çekinmeler, kaçınmalar*) altında toplanmış ve bir çok ihtimâlâtı göze alarak bizlere kadar irsâl edilmiştir (*ulaştırılmıştır*). Hilâl-i Ahmer’in bütün diğer Salib-i Ahmerler gibi bilâ tefrik (*ayırmadan*), ırk ve mezhep “*acezelere mu’nis ve şifâ-pâhş uzanan el*” olduğunu bu devletler kabul ettiği ve Beyn-el-milel Salib-i Ahmer Komitesi Hilâl-i Ahmer’e karşı cidden bî taraf ve hayır-hâh bir vaz’iyet aldığı takdîrde bu iânâtın (*yardımların*) beş on misline bâliğ olacağını zannederiz.”⁸

⁸ Rapor, s. 9.

Yurt dışından toplanan yardımlar, raporda da belirtildiği gibi vasıtalı bir şekilde Hilâl-i Ahmer Ankara Murahhaslığı'na ulaşabiliyordu. Özellikle Roma Büyükelçimiz aracılığı ile ulaştırılan yardımlarda gecikmeler ve eksik teslimler söz konusu olabiliyordu. Hint Merkez Hilafet Komitesi Reisi Seth Çotani'nin, Cemiyete gönderdikleri 28.000.- İngiliz Lirasının ulaşip ulaşmadığını sorduğu 20 Aralık 1921 ve 12 Ocak 1922 tarihli mektuplarına Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği 08 Temmuz 1922 tarihli cevabında; Roma aracılığı ile gönderilen paranın 20.000.- İngiliz Lirasının alındığı ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından maksadına uygun olarak harcadığı, geri kalan 8.000.- İngiliz Lirasının ise henüz gelmediği belirtiliyor.⁹

Sovyetler Birliği Hükümeti, Yunan mezaliminden kurtulabilenlere harcanması için, büyük miktarı hakimiyetleri altında bulunan Müslümanların aralarında topladıkları paralardan oluşan 30.000 altın Rubleyi, Hilâl-i Ahmer'e gönderir. Para, Sovyetler Birliğinin Ankara temsilcisi tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne verilmek üzere bir mektup ekinde TBMM Başkanlığına teslim edilir. Stefanos Yerasimos'un Rus kaynaklarından aktardığı, Temsilci Mdivani'nin TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben yazdığı 09 Nisan 1921 tarihli mektupta şu ifadeler yer alıyor: "*Sayın Başkan, RSFSC ve Sovyet Rusya emekçileri adına, zalim istilacının terk etmeden önce yakıp yıktığı bölgelerdeki halkın ihtiyaçlarını hafifletmek üzere, lütfen, 30.000 altın Rublelik mütevazı armağanı kabul etmenizi dilerim. Rusya emekçilerinin bu kararınca kararınca armağanının, Türk halkının saldırgan emperyalizm ile Sovyet Rusya emekçi kardeş halkı arasındaki farkı anlamasına yardım edeceği umudu bana onur vermektedir.*"¹⁰

Para teslim alındıktan sonra, TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın, Sovyet temsilcisi B. G. Mdivani'ye yazdığı 12 Nisan 1921 tarihli teşekkür mektubunda şöyle deniliyor:

⁹ "Hindistan'da Merkez Halifelik Komitesi Başkanı Chotani Hazretlerine" diye başlayan cevabın tam metni için bkz.: Bilâl Şimşir, *Atatürk İle Yazışmalar*, Ankara 1991, s. 227, Mustafa Onar, *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, Cilt: 2, s. 347.

¹⁰ Mektubun tamamı için bkz.: Stefanos Yerasimos, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri 1917-1923*, 2. Basım, İstanbul 2000, s. 355.

“Mümessil Efendi,

Zaferimizin istihlas ettiği aksâm-ı vatandan Yunan katliamlarından kurtulabilenlere verilmek üzere Hilâl-i Ahmer’e teberru edilen otuz bin altın rubleden dolayı teşekkürât-ı mahsûsâmı takdim ederim.

Haris emperyalistlere Rum vahşetinin en müthiş felâkete sevk ettiği bu bedbahtlığa karşı Sovyet Rusya’sının bu hareket-i âlicenabâne ve insaniyetkâresi bütün milletimiz tarafından tamamen takdîr edilecektir. Ana toprağını müdafaa eden milletimizin idare ettiği bu harbe gösterdiğiniz alâkadan dolayı bi-l-hâssa pek bahdiyarım. Yunanlıların ricatları esnasında ika ettikleri hasarat ve fecai vicdan-ı beşeriyeti isyan ettirecek bir mahiyettedir. Yunanlıların son taarruzları esnasında ve nihâyetinde irtikap ettikleri cinayâtın hükûmet-i metbuanıza tebliği ve en vasi miyasta neşrini temin ederseniz minnetdârınız olurum.

Ordumuzun bütün düşmanlara çalacağı muzafferiyyet-i karibe ve tammemiz için temenniyatınızı fal-i hayr ad ile ihtiramât-ı faikamın kabulünü rica ederim.”

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal¹¹

Sovyetler Birliği’nden Hilâl-i Ahmer’e gönderilen bu paranın ancak 3.000 altın Rublesinin Cemiyet’e intikal ettiği, Akgün ve Uluğtekin’in yayınladığı 11 Nisan 1921 tarihli belgeden anlaşılıyor. TBMM Başkanlığından Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığına hitaben yazılan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal imzalı bu yazıda şöyle deniliyor:

¹¹ *Atatürk’ün Tamim Telgrafları ve Beyannameleri IV*, Derleyen Nimet Arsan, Ankara 1964, s. 379-380. Mektubu aynı kaynaktan alarak garip bir Türkçeye çevirerek aktaran Mustafa Onar, *Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları II*, adlı kitabında başışlanan 30.000 altın rubleyi, -tashihs hatasından dolayı- 1.000 altın rubleye indirerek; “...Kızılay’a başışlanan bin altın rubleden dolayı teşekkürlerimi sunarım.” şeklinde vermektedir. (Bkz.; Mustafa Onar, *Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları II*, Ankara 1995, s. 251.) . Mektup için ayrıca, Stefanos Yerasimos, a.g.e., s. 358 bakılabilir.

“Bu defa Yunanlılar tarafından istilâ ve İkinci İnönü Muharebesi neticesinde terke mecbur edilmiş arazi dahilinde felâketzede ahalimizin muhtâc-ı muâvenet olanlarına tevzî’ edilmek üzere Rusya Federatif Şuralar Cumhuriyeti Ankara Salâhiyetdar Mümessillîği tarafından üç bin altın ruble iane verilmiştir. Meblâğ-i mezburun makbuz mukabilinde ahziyla ol vechile mahalline hüsn-i sarfiyla riyâsete malûmat itasını rica ederim.”¹²

Bu durum, Hilâl-i Ahmer’e ulaştırılmak üzere yurt dışında toplanan ve çeşitli vasıtalarla gönderilen yardımlardan bir kısmının, zamanın şartları ve başka ihtiyaçlar sebebiyle olsa gerek, Cemiyet’e ulaşamadığını göstermektedir. Her şeye rağmen, Hilâl-i Ahmer, Milli Mücadelenin fazla önce çıkmayan, ancak destansı kahramanlıklara imza atan yüce bir teşkilatıdır. Onun, kalpleri vatan ve millet aşkıyla dolu fedakar mensuplarının, Türk Milletinin varlık-yokluk mücadelesinde neler yaptıkları, kendi mütevazı üsluplarıyla bu kitapta yer almaktadır.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Heyet-i Murahhasası tarafından hazırlanan bu ‘İcraat Raporu’, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin teşkilinden Sakarya Zaferi’ne kadar geçen süreyi ihtiva etmekte ve “*Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Teşekkülünden Sakarya Zaferi’ne Kadar İcraât Raporu 23 Nisan 1336 – 23 Eylül 1337*” başlığını taşımaktadır. Fotoğraflarla desteklenen rapor, 1922 yılında 94 sayfalık bir kitap olarak İstanbul’da bastırılarak yayınlanmıştır. Kitap, Hilâl-i Ahmer’in o dönemki faaliyetlerine ışık tutması yanında Milli Mücadele tarihimiz açısından da önemli bir belge hüviyetindedir.

Kitabın Yayına Hazırlanması

Târihi öneme haiz bu eseri yayına hazırlarken şu hususlara riayet edilmiştir:

1 – Metin eski yazıdan bire bir aktarılmıştır. Bugün kullanılmayan bazı kelimelerin karşılıkları parantez içinde italik harflerle verilmiştir.

¹² Prof. Dr. Seçil Akgün, Murat Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer ve Kurtuluş Savaşı*, Askerî Tarih Bülteni, Ağustos 1995, Sayı: 39, s. 121-122. Makalenin yazarları 21 numaralı dipnotta konuyla ilgili şu tamamlayıcı bilgiyi de veriyorlar: “Yunan mezalimi üzerine yapılan Rus yardımı birçok kaynaktan (Genkur. Yay. İstiklâl Harbi, c. II, Batı Cephesi 3 No.1 s.II. Gothard Jaeschke; Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, s. 147. Utkan Kocatürk; Doğumundan Ölümüne Kadar Atatürk Günüğü, s. 171. Alptekin Müderrisoğlu; Kurtuluş Savaşının Malî Kaynakları, s. 543.) 30.000 altın ruble olarak geçmektedir. Ancak Belge: 1 olarak verdiğimiz Atatürk’ün daha önceden hiç yayınlanmamış mektubu, bu paradan Atatürk tarafından Hilâl-i Ahmer’e 3.000 altın ruble ayrıldığını düşündürmektedir.”

2 – Rumi tarihlerin Miladi karşılıkları yine parantez içinde ve italik olarak verildi.

3 – Orijinal metnin sayfa numaraları parantez içinde gösterilmiştir.

4 – Metinde geçen yer adları ve kişilere ait tamamlayıcı bilgiler dipnotlar halinde verilmeye çalışıldı.

Metnin yeni yazıya aktarılmasında azami dikkat ve titizlik gösterilmiştir. Buna rağmen bazı yabancı kelimelerin ve yer adlarının okunmasında hatalar olabilir. Onun için kitabın orijinaliyle birlikte basılması uygun görüldü. Şayet varsa hataların esas metinden bakılarak düzeltilmesi ümit edilir.

Yakın tarihimizin önemli bir vesİKası hükmündeki bu kaynak kitabın okuyucuyla buluşması Kızılay yönetimi sayesinde olmuştur. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetİ'nin kuruluşunun 130. yılında, Cemiyet'in şanlı mazisinin zirvesi olan Milli Mücadele dönemine ait bu kitabın yayınlanmasının anlamı büyüktür. Bu vefakar milletin naçiz bir ferdi olarak, Kızılay Genel Başkanı Sayın Tekin Küçükali'ye ve Yönetim Kurulunun değerli üyelerine şükranlarımı sunuyorum.

Kitabın hazırlanmasında ve basımında birçok insanın emeği var. Bunlar arasında kadim dostum Fuat Adıgüzel'e, kıymetli yardım ve katkılarından dolayı arkadaşlarım Prof. Dr. Ali Birinci ve Ahmet Ertem'e, kitabın tasarımı ve mizanpajını kusursuz bir şekilde yapan Rıhtım Ajans çalışanlarına bilhassa teşekkür ediyorum.

Hacmi küçük ancak değeri büyük olan bu kitabın yakın tarihimizin aydınlanmasında küçücük de olsa bir ışık huzmesi olmasını diliyor, bilvesile kahraman Hilâl-i Ahmercileri minnet ve rahmetle yad ediyorum.

İsmail Hacifettahoğlu

Ankara • 10 Mart 2007

OSMANLI HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ
ANKARA HEY'ET-İ MURAHHASASI

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN
TEŞEKKÜLÜNDEN SAKARYA ZAFERİ'NE KADAR
İCRÂÂT RAPORU

23 NİSAN 1336 – 23 EYLÜL 1337

İSTANBUL
MATBAA-İ AHMED İHSAN VE ŞÜREKÂSİ

1338

mukaddime

Ankara Hilâl-i Ahmer Murahhaslığı ile Anadolu'nun muhtelif mahallerindeki Hilâl-i Ahmer teşkilâtının İstanbul'un işgali târihi olan 16 Mart sene 336 (*M. 16 Mart 1920*) dan i'tibâren Ordu Sıhhiye-i Askeriyesiyle muhâcirîn ve muhtâcîne (*yaralı ve muhtaçlara*) vâki olan muâveneti hakkında inzâr-ı umûmîyeye vaz'ı olunan bu rapora şurû'etmezden (*başlamaşdan*) evvel Mütarekeyi müteâkib memleketin iktisab ettiği vazîyet-i husûsiye dolayısıyla Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîyesince ittihâz edilen bazı tedâbir (*tedbirler*) ve icrâattan bahsetmek mecbûriyetindeyiz.

Memleketin şarkında harp ve Ermeni istilâsı, garbında Yunanlılar'ın İzmir ve havâlisine vâki olan savlet (*saldırma*) ve istilâları netîcesinde vukû'a gelen muhâceretler ve bu muhâceret-

lerin tevliid ettiği en Şiddetli sefâletlere karşı bi't-tabî bî-gâne (*ilgisiz*) kalamayan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Erzurum, Trabzon ve Őimalî Ma'mûretu'l-Azîz – Erzincan mıntıklarına üç; Akhisar, Alaşehir ve Nazilli mıntıklarına diğer üç hey'et i'zâmına (*gönderilmesine*) karar vermiş idi. Bu hey'etler muhâcirînin hasta ve alîllerine (*illetlilerine*) muâvenet-i sıhhîyede (*sağlık yardımında*) bulunmakla berâber asıl vazîfe olarak kendilerine mebzûlen tevdi' olunan (*bol miktarda verilen*) çamaşır, elbise, erzâk gibi en mühim malzemey-i mübremeyi en muhtâc olanlara tevzi' etmişlerdir (*dađıtmıŐlardır*). Bu hey'etlerden İkinci Erzurum ve Üçüncü Ma'mûretu'l-Azîz–Erzincan hey'etleri henüz İstanbul işgal edilmeden evvel ikmâl-i vazîfe ederek avdet etmişlerdir. Diğer hey'etler muhâcirîn ve muhtâcînin ihtiyâcât-ı sıhhîyelerini temin etmek üzere te'Őis ettikleri hastahâne ve dispanserlerde vazîfelerine devam etmekte iken İstanbul'un İngilizler tarafından (2) işgali vukû'a gelmiş ve Anadolu ile İstanbul arasında her türlü münâsebet-i resmiye ve husûsiye münkati' olmuştur (*kesilmiŐtir*).

Vak'a-i işgali müteâkib Ankara'da teşekkül eden Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti havza-i idâresinde bulunan memâlikteki Hilâl-i Ahmer Teşkilâtı, bi't-tabî' evvelce Merkez-i Umûmî'nin Harb-i Umûmî bidâyetinde Anadolu'daki zer'ıyyât, nakliyat vesâir teŐebbüsâtı temin ve ifâ etmek üzere a'zâsından Muallim Doktor İsmail Besim Paşa'nın¹³ taht-ı riyâsetinde Eskişehir'e i'zâm ettiği (*gönderdiği*) Hey'et-i Murahhasaya tâbi olmak lâzım geliyordu.

¹³ **İsmail Besim Paşa** (İstanbul 1862 – İstanbul 15.03.1931): Eskişehir'e gönderilen Hilâl-i Ahmer murahhas hey'etinin Reisi İsmail Besim Paşa, 1884'te Askeri Tibbiyeyi bitirerek tabib yüzbaŐı rütbesi ile ordu saflarına katıldı. Çeşitli yerlerde görev yaptıktan sonra Askeri Tibbiye'de teŐrih ve iç hastalıkları dersleri verdi. Mirliyalık (tuğgeneral) rütbesine yükseldi. Haydarpaşa Hastahânesi BaŐhekimliđi, Harbiye Nezareti Sıhhîye Dairesi Reisliği gibi görevlerde bulunduktan sonra 8 Ocak 1913'te emekli oldu. Emekli olmasına rağmen, Dünya Harbinin baŐından, Millî Mücadele'nin sonuna kadar Hilâl-i Ahmer'in bir azası olarak, büyük fedakârlıklarla, hemen her cephede bu teşkilâtın çalışmalarına katıldı, hizmet verdi. 1927 yılında Eskişehir milletvekili seçilerek TBMM'de girdi. Millî Savunma ve Sağlık komisyonlarında çalıştı. (Geniş bilgi için bkz.: Fahri Çoker, *Türk Parlamento Târîhi-TBMM III. Dönem*, Ankara 1995, Cilt: 3, s. 262-263.)

İstanbul ile her türlü muhâberât (*haberleşme*) ve münâkalâtın (*nakil*) tamamen münkatî‘ olduğu böyle bir sırada murahhas-ı mûmâileyhe Hilâl-i Ahmer’in Anadolu’da iktisab ettiği şu vaziyet-i husûsiyeyi derhâl terk ederek o sırada Anadolu’ya geçmiş bulunan Hilâl-i Ahmer Kâtib-i Umûmîsi Doktor Adnan Bey’in¹⁴, hiçbir fi‘il ve karâr ve hükmü Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti’nce kânûni ve meşrû‘ addedilmeyen İstanbul hey’etince ma‘rûz olacağı vaz‘iyetini nazar-ı dikkate almayarak, halâ bile üzerinden nez‘ edilmemiş (*alınmamış*) olan Merkez-i Umûmî a‘zalığı sıfatıyla kendisiyle teşrîk-i mesâî etmeği muvâfık görmüş ve bu sûretle Murahhaslığın Eskişehir’de bulunmasına rağmen muâmelât-ı câriye iki a‘zâ arasında muhabere ile temin edilmeğe başlamıştır. Bil’âhire Teşrîn-i Evvel 336 (*M./ Ekim 1920*) esnasında Sıhhîye ve Muâvenet-i İctimâ’iye Vekâleti’nin vuku bulan davet ve teklifi üzerine o vakte kadar Eskişehir’de bulunan Murahhaslık Hey’eti Ankara’ya nakl olunmuştur.

¹⁴ **Adnan Bey/Abdülhak Adnan Adıvar** (Gelibolu 1882-İstanbul 01.07.1955): Tıbbiye Mektebini 01.09.1905 târihinde bitirerek doktor oldu. Berlin Tıp Fakültesinde iç hastalıkları ihtisası yaptı. Yurda dönünce Tıp Fakültesinde profesör olarak görev aldı ve iç hastalıkları ile ilgili dersler verdi. 1911 Trablusgarp Savaşına Hilâl-i Ahmer Müfettişi olarak katıldı. Daha sonra bu cemiyetin Umum-i Kâtipliğine seçildi. İki yıl kadar Tıbbiye Mektebi’nin müdürlüğünü yürüttü. Birinci Dünya Savaşında Tabip Binbaşı rütbesi ile görev aldı. Savaş sonrası Tıbbiye Mektebindeki profesörlük görevine döndü. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı’na İstanbul milletvekili olarak girdi. İstanbul’un işgali üzerine, eşi Halide Edip Hanım ile Anadolu’ya geçti. Birinci Büyük Millet Meclisi hükûmetinin Sıhhîye ve İctima-i Muâvenet Vekili (Sağlık Bakanı) oldu. Çeşitli bakanlıklara vekâlet etti, Meclis II. başkanlıkları yaptı. 1926’da milletvekilliğinden çekilerek eşyle birlikte Türkiye’den ayrılarak İngiltere’ye gitti. *Encyclopaedia Britannica*’ya, Türkiyenin yakınçağ târihi bölümünü yazdı. 1939’da yurda döndü. Maarif Vekâleti tarafından “*İslâm Ansiklopedisi*” Çeviri ve Yazım Kurulu Başkanlığına getirildi. 1946’da İstanbul’dan bağımsız milletvekili seçilerek tekrar TBMM’de girdi. *Osmanlı Türkleri’nde İlim* (1943), *Târih Boyunca İlim ve Din* (1944) gibi çok değerli eserlere imza atmış olan Adnan Adıvar, yakın târihimizin önemli siyaset, fikir ve ilim adamlarındandır. (Geniş bilgi için bkz.: Fahri Çoker, *Türk Parlamento Târîhi-TBMM I. Dönem*, Ankara 1995, Cilt: 3, s. 491-493)

Ankara Hilâl-i Ahmer Hey'et-i Murahhasası Erkân ve Me'mûrîni

vâridât ve iânât

İşte 336 (1920) senesi bidâyetlerinden (*başlangıcından*) sonra o zamanlarda Hilâl-i Ahmer'in Anadolu'daki İmdat ve Muâvenet Teşkilâtı Trabzon'da Birinci, Aksaray'da Dördüncü, Alaşehir'de Altıncı, Nazilli ve civârında Beşinci olmak üzere dört hey'etten ibâret bulunuyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin teşekkülünü müteâkib bu hey'etler verilen emir mûcibince İstanbul Merkez-i Umûmîsi'yle muhâberât ve muvâsalatı kat'î etmişler (*haberleşme ve ulaşımı kesmişler*) veya Ankara'da bulunan Merkez-i Umûmî A'zasından Doktor Adnan Bey'e veyahud Eskişehir'deki Hilâl-i Ahmer Murahhaslığı'na mürâcaata başlamışlardır.

Bu hey'etlerin ma'âşât ve masârif ruz-i merresi (*maaşları ve günlük masrafları*) ayda on iki bin liraya karib (*yakın*) olub İstanbul ile hiçbir muâmele cereyan etmediğine nazaran bunun Eskişehir

Murahhaslığı'nca te'mîni lâzım gelmiş ve işte bu sûretle vaktiyle İstanbul Merkez-i Umûmîyesi'nce İstanbul'daki âşhâneler için toptan pek çok miktarda erzâk ve levâzım tedârîki zımnında Murahhaslık emrine irsâl edilmiş olan mebâlig-i mühimmeden istifadeye başlanmıştır. Diğer taraftan Çanakkale Harbi'nin en buhranlı devrinde sırf bir tedbir-i ihtiyâtı olmak üzere Anadolu'ya sevk edilen eşya ve levâzım ile teşkil olunan Eskişehir deposundan bu hey'etlerin malzeme ihtiyâcâtı dahi temin olunmuştur. Mamafih sabit ve gayri mütezaid bir sermaye demek olan bu mebâlig ve eşyanın sarfı diğer bir taraftan vâridât temîn edilmedikçe âti-i karîbde (*yakın gelecekte*) Hilâl-i Ahmer Teşkilâtı'nın dücâr-ı sekte olmasını icâb edeceği düşünülmüş ve Murahhaslık tarafından (6) vilâyetler vasıtasıyla her vakit olduğu gibi yine muhterem Anadolu ahâlisinin ulu şevkat ve merhametine mürâcaat edilmiştir ki bu mürâcaatın netâyici (*neticeleri*) olmak üzere ya evvelki Hilâl-i Ahmer merâkiz ve şu'bâtının (*merkezleri ve şubelerinin*) ihyâsı veyahud yeniden merâkiz ve şu'belere te'sîsi sûretiyle bu ana kadar yüz yirmi sekiz bin lirayı mütecâviz (*geçen*) i'âne-i nakdiye vürûd etmiştir (*nakdi yardıma ulaşmıştır*).

Bu meyanda müfredatını cedvel-i mahsûsunda göreceğiniz mahallerden vürûd eden (*gelen*) i'ânât (*yardımlar*) arasında Kastamonu ve Ma'mûretu'l-Azîz (*Elaazığ*) vilâyetleri ahâlisinin ibrâz-ı hamiyette birinciliği kazanmış olduklarını kemâl-i minnet ve şükranla zikretmeği ve bu sırada Kastamonu ve havâlisi kumandanı Hilâl-i Ahmer a'zâ-i mü'e-ssese ve kadîmesinden Muhiddin Paşa¹⁵ Hazretleri'nin ve Ma'mûretu'l-Azîz'de İsti'nâf Mahkemesi Reisi Ata Bey Efendi'nin himmet ve gayret-i insaniyetkâranelerini de tebçil eylemeği vicdâni bir vecîbe addederiz.

¹⁵ **Muhiddin Paşa/Muhiddin Akyüz:** (doğ. İstanbul 1870-ölm. İstanbul 16.11.1940) Asker, diplomat ve siyaset adamı olan Muhittin Paşa, yakın târihimizin önemli şahsiyetlerindendir. Kendisi Hilâl-i Ahmer'in aktif bir azası idi. 21 Eylül 1920 târihinde kolordu komutanı yetkisiyle atandığı Kastamonu ve Bolu Havâlisi Komutanlığında Millî Mücadele'ye önemli katkılar sağlamış, kurtuluşunun ardından, 1.11.1921 târihinde Adana ve yöresi komutanı olarak bu hizmetlerini sürdürmüştür. 7.10.1922'de Tahran, 16.03.1926 târihinde ise Kahire Büyükelçiliği görevlerine getirilen Muhiddin Paşa, 1931 yılında Kars Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. Aynı ilden üç dönem milletvekili seçildi. (Geniş bilgi için bkz.: Fahri Çoker, *Türk Parlamento Târîhi-TBMM 4. Dönem*, Ankara 1996, Cilt: 2, s. 326-327.)

Nakden muâvenet husûsunda bu sûretle tehâluk gösteren (*can atan*) erbâb-ı hamiyetten başka sandıklarını açarak, babadan anadan kalma kıymetdar eşyalarına varıncaya kadar kendileri için aziz hatıraları bile esirgemeyerek Hilâl-i Ahmer'e gönderenler veyahud bu eşyalardan sergiler tertip ile hâsîlatını yine Hilâl-i Ahmer'e gönderen yerler nadir değildir. Bu cümleden olmak üzere Bartın, Amasra hanımlarının gönderdikleri eşyayı Murahhaslık Dairesi'nde gören bir çok zevat tahassüs (*duygulanma*) ve iftihar (*övünme*) yaşlarıyla ziyâret etmişlerdir.

İstanbul Muâveneti

Anadolu ahâli-i muhteremesi müdâfaa-i vatan için yaptığı en ulvî fedakârlıklar yanında hayırkâr muâvenetlerini (*yardımlarını*) de bu sûretle Hilâl-i Ahmer teşkilâtımız vasıtasıyla ifâ ederken, kalp ve vicdaniyla Anadolu müdâfaasına merbût ve bu müdâfaanın tevâli-i muvaffakiyâtından (*başarısının devamından*) mahzûz (*boşnut*) ve minnetdar olan İstanbul'un muhterem halkı da Birinci İnönü Muharebesi'ni (7) müteâkib Hilâl-i Ahmer vasıtasıyla Anadolu'ya yardıma pek müstesnâ anlarda görülmüş bir vecd ve tehalükle (*büyük bir arzıyla*) şitâb etmişlerdir (*koşmuşlardır*). İstanbul Merkez-i Umûmiyesi'nin vukû' bulan dâveti üzerine hemâ-âlût bir fa'âliyetle taraf taraf derc-i i'ânâta başlanılarak nisbeten az bir zamanda iki yüz elli bin lirayı mütecâviz nakdi bir i'âne (*yardım*) toplanılmış olduğu gibi bu fevkalade tezâhur-u insâniyyet-kârâne esnasında bir çok da eşya teberru' edilmiştir.

Bu muhtelif iânâtın nukudun (*paramın*) bir kısm-ı mühimi hemen Ankara Murahhaslığı emrine Anadolu'ya irsâl edilmiş (*gönderilmiş*) olduğu gibi diğer taraftan gerek teberru'ât-ı ayniye ve gerek nakdin diğer kısmıyla mübâya'a edilen eşya Anadolu'ya sevk olunmuştur. Bu i'ânât-ı nakdiye ve ayniyenin Murahhaslık kasa ve ambarlarının mütemâdi fa'âliyeti netîcesinde hayliden hayliye hafiflemeğe başladığı bir sırada birden bire yetişmiş olmasını Hilâl-i Ahmer'in muvaffakiyât-ı âtiyyesi için bir kal-i hayr addederiz.

İstanbul'un gösterdiği bu coşuş hayır ve fazilet Sakarya Harbi'ni müteâkib bir kere daha tekerrür etmiş ve bu defa muâvenet-i nakdiyeden ziyâde teberru'ât-ı ayniye şeklinde yani bir ucu Ankara'da, diğ er ucu İstanbul'da olmak üzere akıp gelen malzeme ve eşya kâfileleri halinde tecelli eylemiştir. Bu sûretle Anadolu'nun hayırperver kalplerine İstanbul'un insaniyetkâr kalplerini vasl etmiş (*birleştirmiş*) olmak hizmetiyle Hilâl-i Ahmer kendisini bahtiyar addeder.

Memâlik-i İslâmiye ve Ecnebiyeden İ'ânât

Tâ Trablusgarb Muharebesi'nden i'tibâren Hilâl-i Ahmer'in Türkiye haricindeki en sâdık ve vefâkâr a'zâsı yani ahâli-yi İslâmiye, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin müdâfaa-i dîn ve millet uğrunda der-uhde ettiği İstiklâl Muharebesi'ne karşı da lâ-kayd (*kayıtsız*) kalmayarak taraf taraf cem'-i iânâta (*yardım toplamaya*) başlamışlardır. Bu meyanda Hint Hilâfet Hey'eti'nden¹⁶ yirmi bin İngiliz Lirası ve beş bin (8) battaniye

¹⁶ Hint Müslümanları ile aramızdaki dostluk ve kardeşlik bağları çok eski târihlere dayanmaktadır. Daima Türk'ün karagün dostu oldular. Târihe bakıldığında Hint Müslümanlarının, İngiltere'nin esareti altında yaşamak durumunda olmalarına rağmen, her sıkıntılı anında canları ve mallarıyla Osmanlının yanında oldukları görülür. Buna misal olarak; Doksanüç Harbi diye bilinen 1877-1878 yıllarında cereyan eden ve önemli toprak kaybımızla neticelenen savaşta Hint Müslümanlarının ülkemize yaptıkları yardımlar verilebilir. (Hindistan'dan gelen yardımların listesi için bkz.: Defter-i İlane-i Hindiyeye, İstanbul 1296.) Bu yardımlar; Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında da artarak devam etti. Muhammed Ali Cinnah, Mevlâna Mehmed Ali Han, Ağa Han, Hasan İmam gibi çok sayıda aydının öncülük ettiği Hint Müslümanları teşkilâtlanarak, lehimizde kamuoyu oluşturmaktan maddî yardım yapmaya, her türlü desteği vermekten geri kalmadılar. 1. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Osmanlı hilâfetinin dini-siyasi haklarını koruma amacıyla ortaya çıkan durum, Hindistan Hilâfet Hareketi adlı teşkilâtın doğmasına sebep oldu. Teşkilât, Hinduların da geniş desteğini alarak, Şubat 1920'de Bombay Konferansı'nı düzenledi. Türklerin Kurtuluş Savaşı'na yardımcı olmak üzere halktan önemli miktarda bağış toplandı. Bu bağışlar çok zor şartlar altında Ankara Hükûmetine ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ulaştırıldı. Sadece Hindistan içinde değil, değişik ülkelerde ve ortamlarda, Türkiye'nin mücadelesine destek veren çok çeşitli, taktîre şayan fa'aliyetler organize edildi. (Hint Müslümanlarının Kurtuluş Savaşına ve Hilâl-i Ahmer'e yardımları hakkında bkz.: Kadir Misiroğlu, *Yunan Mezalimi*, İstanbul 1975, s. 345-363.)

Hilâl-i Ahmer Ankara Murahhasası Muhâsebe Odası

Roma'daki mümessil Câmî Beyefendi¹⁷ vesâtatıyla Ankara Murahhaslığı'na irsâl edilmiş olduğu gibi Bingazi ve Trablusgarb'da cem' edilen iki yüz dört bin İtalyan Frankı dahî veznemize irsâl edilmiştir. Bundan başka Mısır Hilâl-i Ahmeri tarafından toplanan mebâligden otuz yedi bin iki yüz elli liranın te'diye (*ödeme*) emri bu raporun yazıldığı sırada vürûd etmiş idi.

Ahâli-i İslâmiyenin doğrudan doğruya Ankara Hey'et-i Murahhasası nâmına teberru' ettikleri bu iânâttan başka Merkez-i Umûmîye'nin mübâye'a edip Anadolu'ya gönderdiği eşyanın kısmen bedelleri de yine bu mübârek zevatın İstanbul'a irsâl ettikleri i'ânât ile te'diye olunmuştur.

¹⁷ **Cami Bey/Abdülkadir Cami Baykurt:** (İstanbul 1877-İstanbul 04.11.1949) Asker, siyaset adamı. 1908'den itibaren iki dönem Fizan Milletvekili olarak Meclis-i Mebusan'da görev yaptıktan sonra I. Dünya Harbine katıldı. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanına Aydın milletvekili olarak girdi. 23 Nisan 1920 günü TBMM'nin açılışında bulundu. 4 Eylül 1920'de milletvekilliğini koruyarak Ankara Hükümetinin Roma Temsilciliğine atandı ve 26.11.1921 tarihine kadar bu görevde kaldı. (Geniş bilgi için bkz.: Fahri Çoker, *Türk Parlamento Târîhi-TBMM I. Dönem*, Ankara 1995, Cilt: 3, s. 127-128.)

Son zamanlarda Amerika-i Cenûbi'de (*Güney Amerika'da*) Arjantin'de bulunan erbâb-ı hayır ve hasenâtın Buenos Aires'teki¹⁸ İspanya Konsolosu Mösyö Yuvakim Ditoralde'nin –ki menafi-i Osmaniyeyi müdâfaa me'mûrdur- taht-ı ri'yâsetinde bir Hilâl-i Ahmer şu'besi küşâd ederek (*açarak*) cem'-i iânâta (*yardım toplamaya*) başladıklarını ve ilk (9) irsâlât olarak beş bin “pezos”un -1 Pezos 4,90 Fransız Frankını muâdildir- İstanbul İspanya Sefâreti vâsıtasıyla Ankara Murahhaslığı'na irsâl edildiğini ma'ruz-u şükranede zikrederiz.

Amerika'da Kliveland (*Cleveland*) Cem'iyet-i Hayriye-i İslâmiyesi tarafından beş yüz doksan beş lira yetmiş beş kurûş gönderildiği gibi Rodos Cem'iyet-i İslâmiyesi tarafından da dört bin yüz yirmi yedi lira irsâl edilmiştir.

Suriye ahâlisinin dahi Hilâl-i Ahmer nâmına cem'-i iânâta başladıkları istihbâr edilmiş (*haber ve bilgi alınmış*) ve bu iânâtın celbi esbâbına tevessül olunmuştur.

Şurasını da zikretmeden geçmeyelim ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin kendileriyle henüz sulh akd etmediği devletlerin müstemlekâtından gelen bu paralar, belki de o devletlerin müsâade-i mahsûsaları olmaksızın bin türlü ihtirazlar (*çekinmeler, kaçınmalar*) altında toplanmış ve bir çok ihtimâlâtı göze alarak bizlere kadar irsâl edilmiştir. Hilâl-i Ahmer'in bütün diğer Salîb-i Ahmerler gibi bilâ tefrîk, ırk ve mezhep “*acezelere mu'nis ve şifâ-pâbış uzanan el*” olduğunu bu devletler kabul ettiği ve Beyn-el-milel Salîb-i Ahmer Komitesi, Hilâl-i Ahmer'e karşı cidden bî taraf ve hayır-hâh bir vaz'iyet aldığı taktîrde bu iânâtın beş on misline bâliğ olacağını zannederiz. (10)

¹⁸ O günün şartlarında Güney Amerika gibi uzak bir kıtadan, Arjantin'in başkenti Buenos Aires'ten Milli Mücadelemize ve Hilâl-i Ahmer'e maddi destek gelmesi dikkat çekicidir. Buenos Aires'teki Türk Konsoloslğunun bir raporuna göre; 1911-1913 yılları arasında Arjantin'e 46.000 civârında Osmanlı göçmeni yerleşmiştir. Müslümanların yoğun olduğu şehir ise başkent Buenos Aires'tir. İslâmî mânada ilk teşkilât bu şehirde 1918 yılında “İslâm Merkezi” adı ile kurulmuştur. Yardım organizasyonunu bu teşkilâtın yapması muhtemeldir.

Münferid İânât

Paris'te ağniya-i İslâmiye'den (*zengin Müslümanlardan*) Prensess İffet Hanımefendi Hazretleri Hilâl-i Ahmer Ankara Hanımlar Merkezi Reîsesi Halide Edib Hanımefendi vesâtatıyla iki bin beş yüz lira teberru' etmek sûretiyle ibrâz-ı hamiyet eylemişlerdir.

Ankara Rus Şurâlar Cumhûriyeti Sefâreti tarafından Yunan mıntika-i istilâsındaki muhtâcine muâvenet olmak üzere bir defada otuz bin altun ruble, Ankara Afgan Sefiri Sultan Ahmed Han tarafından da ikibin Lira-i Osmânî varaka-i nakdiye ve kırk İngiliz altunu ihdâ edilmiş olduğu şükran ve minnetlerimize terdîfen kaydederiz. Türkiye-Fransa i'tilâfının akdi münâsebetiyle Ankara'da bulunan Murahhas Mösyö Franklin Buyyon¹⁹ tarafından da aynı maksatla bin lira teberru' edilmiş olmakla bu satırlarda kendilerine alenen beyân-ı teşekkür ederiz. (11)

¹⁹ Hilâl-i Ahmer'e teberruda bulunan ve kendisine teşekkür edilen Franklin Buyyon (Franklen Bouillon), Büyük Millet Meclisi Hükümetinin imzaladığı ilk diplomatik belgeye Fransa adına imza atan Fransız Bakandır. Bilindiği gibi Fransa ile Ankara arasında 20 Ekim 1921 târihinde "Ankara Anlaşması" veya "Ankara İtilâfnâmesi" diye bilinen bir mütareke yapıldı. Mütareke için Fransız Hükümetinin Sakarya Savaşı öncesi Ankara'ya başvurması, İstanbul Hükümetini değil de Ankara'daki Millî Hükümeti muhatap kabul etmesi önemliydi. Fransız Hükümeti görüşmeler yapmak üzere, 9 Haziran 1921 târihinde Ankara'ya gayri resmî olarak, eski bakanlardan Mösyö Franklen Bouillon'u göndermişti. 13 Haziran'da başlayan görüşmeler, 20 Ekim 1921 târihinde tamamlanarak (Sakarya Zaferi sonrası), Türkiye ile Fransa arasında Ankara Anlaşması/Ankara İtilâfnamesi imzalandı. Buyyon'un birkaç defa daha Türkiye'ye geldiği ve Lozan'da Fransa Hey'etinde yer aldığı bilinmektedir.

sıhhiye-i askeriyye'ye muâvenet

Eskişehir Hastahânesi

336 (M.1920) senesi Haziranı zarfında Yunan Ordusu'nun ileri hareketi üzerine mevki'ini terke mecbûr kalan Akhisar Hey'eti 15 Temmuzda Eskişehir'de bir hastahâne küşâdıyla yeniden işe başlamıştır. Bu hastahânedede harp mecrûhîni (*yaralıları*) muntazaman ve sûret-i dâ'imede taht-ı tedâvîde bulundurulmakla berâber görülen lüzûm ve ihtiyâca binâ'en ayrıca göz, kulak, boğaz şuşbeleri açılarak oradaki bütün askeri hastahânelerin bu şuşbeye â'id hastaları tedâvî edilmiştir. Bundan başka Eskişehir İstasyonu İntizar Salonu Mecrûhîn Kabûl Mahalli çayhâne hâline ifrağ edilerek binlerce kap çay ve çorba tevzî' olunduğu gibi ağır mecrûhîn Eskişehir Hilâl-i Ahmer Hastahânesi'ne ve hafifler diğeri (12) mahallere tefrik edilerek mecrûhîninin â'lâm (*elemeler, acılar*) ve ıztırâbâtının tehvînine (*aşaltılmasına*) çalışılmıştır.

Bu hastahâne Mayıs 337 (M. 1921) evâsıtında (ortalığında) iki yüz yatak üzerine yeniden sûret-i mükemmele ve muntazamada tertîp ve ihzâr edilmiş ve bu sûretle bir numûne hastahânesi hâlinde 19 Temmuz 337 târihine kadar icrâ-i fa'âliyet ederek o târihte vazîyet-i askeriyeden dolayı Kırşehir'ne nakil ve orada te'sîs edilmiştir. Bu hastahânemizde tedâvî edilen mecrûhînin adedi raporun nihâyetindeki cetvel-i mahsûsunda görülecektir.

Hilâl-i Ahmer Ankara Hey'et-i Murahhasası
Userâ Şu'besi Mu'âmele Odası

Kırşehir Nekahethânesi

Hastahânelerden taburcu edilip uzun müddet istirahatata muhtâc bir hayli zâbitânın (subayların) mevcûd olduğu nazar-ı dikkate alınarak bunlar için geride havası iyi bir mahalde bir nekâhet-hâne te'sîsi lüzûmu Sıhhiye Dairesi tarafından Mayıs 337 (M.1921) nihâyetinde

teklif edilmekle Kırşehir’de Mekteb-i İ’dâdî binâsında bir zâbitân nekahet-hânesi te’sis edildi.

Mektebin muhtâc-ı ta’mîr bir hayli aksamı bulunduğundan en az bir zaman içinde ta’mîrât ve termîmâtı ikmâl ve yüz yataklık bir nekâhethâne ihzâr edilmiştir. Aynı zamanda zâbitâna bir suhûlet olmak üzere yine Sıhhiye Dairesi’nin mürâcaatı üzerine bu nekahet-hâneye i’zâm edilen zâbitânın Ankara’dan Kırşehir’e masârif-i seferiyeleri Hilâl-i Ahmer tarafından temin edilmiştir.

Eskişehir’in tahliyesine mecbûriyet hâsıl olmasından ve Eskişehir Hastahânemizin Kırşehir’e nakli zarûri görülmesinden Ağustos 337 (M.1921) târihinden i’tibâren mezkûr nekâhethâne hastahâne haline ifrâğ olunmuştur (*sokulmuştur*).

Kırşehir Hastahânesi

Kırşehir Hastahânesi 16 Ağustos 337 (M.1921) târihinde iki yüz yataklı olarak küşâd edilmiştir. Evvelâ zâbitân ve neferâna mahsûs olan bu hastahâne bil’âhire daha ziyâde hal-i mükemmeliyete (13) ifrâğ edilerek yalnız zâbitâna hasır edilmiş ve bu sûretle ileri hastahânelerden naklen ve cephelerden doğrudan doğruya gelen mecrûhîn ve zâbitânı taht-ı tedâvîye almıştır.

Kırşehir’de Gurebâ Hastahânesi olmadığından fukarâ-i ahâlden mürâcaat edenlerden muhtâc-ı ameliye olanlarına da ameliyât yapılmış ve haftada üç gün muhâcirîn ile fukarâ ahaliye ve zâbitân ailelerine de muâyene günü tahsîs edilerek muâyeneleri icrâ ve tedâvîlerine ihtimam edilmiş ve lâzım gelen ilâçlar meccanen (*ücretsiz*) tevzî olunmuştur. Bu esnada yevmi hastahâne muâyenehânesine mürâcaat edenlerin adedi seksenden aşığı düşmemiştir. Üç buçuk ay devam eden Kırşehir Hastahânesine artık oralarca lüzûm-u kat’î olmadığı anlaşılmış ve 1 Kânûn-i evvel sene 337 (M.1 Aralık 1921) târihinde lağv edilmiştir. Bu hastahânedeki ne kadar mecrûh ve hasta tedâvî edildiği cetvel-i mahsûsunda gösterilmiştir.

Ankara Hastahânesi

İkinci İnönü Harbi'nin son günlerinde, yani Mart 337 nihâyetinde Müdafa-i Milliye Vekâleti Sıhhiye Dairesi'nin teklîfi üzerine Ankara'da dahi yüz yataklı bir mecrûhın hastahânesi açılmıştır. Vaktin darlığından dolayı sebk eden geceli gündüzlü mesâî ile üç dört gün içinde Ravza-i Terakki Mektebi'nde hastahâne ihzârına muvaffakiyet hâsıl olmuş ve bu hastahânedeki Mayıs 337 (M.1921) nihâyetine kadar mecrûh kabul olunmuştur. Fakat bir taraftan mektep binâsının kifayetsizliği ve diğer taraftan talebenin tahsîle devam edememesi gibi mahzurlar nazar-ı dikkate alınarak hastahânenin İstasyon civârına nakli tensip olundu.

İstasyon karşısında en iyi iki binadan biri zâbitâna ve diğeri efrada tahsîs olunarak karyola ve yatak techîzâtı yeniden vücûda getirildi. Bi-l-hâssa ameliyât-hânesinin mükemmeliyyet ve âlât-ı cerrâhiye ve mevâd-ı (14) timariyesinin mebzûliyyetini (*hasta bakımı, yara tedavisi için gerekli malzemenin çokluğunu*) gören Sıhhiye-i Askeriyye Dâiresi İstasyonda diğer iki askeri hastahânesindeki mühim ameliyâtın Hilâl-i Ahmer Hastahânesi'nde yapılmasını teklif etti. Bu güzel ameliyâthâne sabahtan akşama kadar üç hastahâneye ameliyâthâne vazîfesini gördü. Hastahâne hey'et-i sıhhiyesinin ve hanımların gayret ve fa'âliyetleri şâyân-ı kayıttır.

Isparta Hastahânesi

Eskişehir ve Sakarya Muhârebeleri'nde bilâ fâsıla hizmet-i vataniyesini îfâ eden hastahânemizin son zamanlarda cephe gerisinde daha büyük ve mühim hizmetler îfâ edeceğini nazâr-ı dikkate alan Hey'et-i Murahhasamız hastahânenin bütün techîzât ve malzemesiyle cephe kumandanlığının tensip edeceği mahalde te'sîs edilmek üzere cephe gerisine i'zâmına karar verdi.

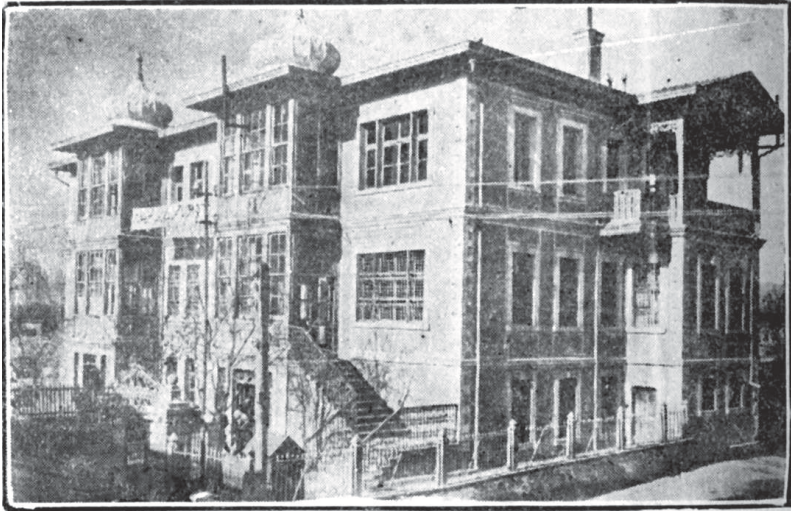
Isparta'da fa'âliyete başlamak üzere bulunan hastahânemizin tam cephe gerisinde pek büyük ve meşkûr (*teşekküre değer*) hizmetlere muvaffak olacağına kâniiz.

Konya Hastahânesi ve Tevâbi'î

336 Eylülünde Adana muhtâcîn ve muhâcîrînine muâvenet etmek üzere Fransızlardan istihsâl edilen müsâade üzerine Mersin tarikiyle Adana'ya sevk olunmak üzere İstanbul Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîyesi'nce sekiz tabip ve on iki me'mûr ve hastabakıcıdan mürekkep ve her türlü imdâd ve muâvenet levâzımını hâmil mükemmel bir hey'etin teşekkül ettiği haber alınmış idi.

Bu hey'etin İstanbulca ihzârı esnasında Damat Ferid²⁰ hey'etinin sükûtu vukû'a gelmesi üzerine hey'etin Antalya tarikiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi arazisine ilticâ eden muhâcîrîne muâvenet etmesi tercih olunarak İstanbul işgalinden sonra Merkez-i Umûmî'nin Anadolu'ya karşı ilk tezâhür-u muâvenet-kârânesini teşkil eder. (15)

Hilâl-i Ahmer Konya Meczûhîn Hastahânesi

²⁰ Sadrazam Damat Ferid Paşa.

Hey'etin Antalya'da geçirdiği on sekiz gün zarfında muhâcirînden pek muhtâc olanlara çamaşır, hasır gibi malzeme tevzî' etmiş ve bazılarına muâvenat-i nakdiyede bulunmuş ve muvakkaten açtığı dispenserde bir çok hasta tedâvî eylemiştir. Hey'et oradan hareketle Kanûn-ı Evvel 336 (*Aralık 1920*) târihinde Konya'ya muvâsalat etmiş ve bu sırada Cenûb cephesinde başlayan muhârebât dolayısıyla hey'etin Ordu Sıhhiyesine muâveneti daha elzem görülmüş olduğundan cephe kumandanlığının tensibiyle yirmi beşi zâbitâna muhsûs olmak üzere yüz yataklı bir mecrûhîn hastahânesi küşâd etmiştir. Konya Hastahânesi görülen lüzûm üzerine Haziran 337 (*M.1921*) evâsıtına doğru iki yüz yatağa iblâğ edilmiş ve bunun yüz adedi son aylar zarfında zâbitâna tahsîs olunmuştur. İcâbât-ı mevsim nazar-ı i'tibâra (*dikkate*) alınarak Ağustos 337 zarfında "Meram" sayfiyesinde onbeş yataklı bir de zâbitân nekahethânesi açılmış ve bu nekahethâne el'an devam etmekte bulunmuştur. Mecrûhîn Hastahânesi'ne bi'l-iltizâm en ağır mecrûhîn kabul edilmiş bi'n-netîce oldukça da mühim ameliye-i cerrâhiyeler icrâ edilmiştir. Şimdiye kadar kısım-ı (16) azâmı sadr (*baş*) ve batna (*karna*) âid olmak üzere iki yüz on dört ameliye icrâ edilmiş ve bunlardan otuzüçü muhtelif emrâz-ı ayniyeye âid bulunmuştur.

Hey'et maksad-ı i'zâmına sâdik kalmak isteyerek Murahhaslıktan aldığı emir üzerine mülhakatta ve hat güzergâhında muhâcirînin kesafet (*kalabalık*) arz ettiği menatıktaki tetkîkâtına Şubat 337 (*M.1921*) bidâyetinde bi'l-ibtidâ'r Ereğli, Bor ve Nemrun²¹ kasabalarında birer dispenser te'sîs etmiş ve bil'âhire Pozantı-Belemedik'te²² de bu te'sîsâtı idâme etmiştir.

Konya'da elan devam etmekte olan bir dispenslerle diğer dispenserler de bi'l-cümle muhâcirîn ve muhtâcîn-i marzâ (*arzu eden muhtaçlar*) kâmilten taht-ı tedâvîye alındıkları gibi Bor Kasabası'nda belediyenin muâvenetiyle on beş yataklı bir muhtâcîn hastahânesi

²¹ Nemrun: Mersin'in Çamlıyaylâ ilçesinin eski adı.

²² Adana'nın Pozantı İlçesine bağlı bir köy.

teşkil edilmiş ve sekiz ay müddetle muhtâcîn ve muhâcirînin imdâdına yetişilmiştir. Hey'et Konya, Ereğli, Bor dispanserlerinde sıtma ve frengi mücadelesini de uhdesine almış ve bu münâsebetle elli kiloyu mütecâviz kinînle bine yakın miktarda neoselvarsan(?) sarf etmiştir. Konya Hastahânesi bakteriyoloji laboratuvarı ile Ereğli ve Bor dispanserlerinde mevcûd hardebînler(?) i'ânesiyle binlerce tahlilât-ı hardebîniye yapılmıştır. (17)

Konya Mecnûhîn Hastahânesinde zâbitândan bir grup

Muâlece (*Tedâvî*) ve Malzeme Husûsundaki Muâvenet

Hey'et berâberinde getirdiği elli bin kişilik çiçek aşısını muhtelif menâtüktaki muhâcirîne sarf ve tatbik ettiği gibi lüzûm-u fevkalâde hâlinde cihet-i askeriyye ve mülkiyye de ihdâ (*bediye*) etmiştir. Bundan mâadâ kilolarca kolera ve tifo aşuları ile bazı serum müstahzaratı, fok, manganit, potas, pamuk, alkol gibi mevad i'tâsı sûretiyle ihtiyâcat-ı acilede cihet-i askeriyye muâvenette bulunmuştur.

Mekâtib-i leyliyenin (*yatılı okulların*) ihtiyâcâtını nazar-ı dikkate alan hey'et, mu'âlecât (*tedavi*) husûsunda muâvenetini deriğ etmediği gibi muhtâc-ı muâvenet ve esir zâbitân ailelerine muâvenet-i devâide (*ilaç yardımına*) elan devam etmekte bulunmuştur. Bor dispanserinin lâğvı münasebetiyle ve mahalli belediyesinin iltiması üzerine yüz otuz dokuz kalem ve rayiç-i beldeye nazaran dörtyüz lirayı mütecâviz muâlece ve malzeme-i sihhîye âhiren mahalli belediye hastanesine ihdâ olunmuştur.

Son zamanlarda ordunun harp paketi ihtiyâcını nazar-ı dikkate alarak (18) Konya Hastahânesi'nde bir daire-i mahsusa küşâdiyle harp sargısı imalîne başlanmıştır.

Îâşe Husûsundaki Muâvenet

Hey'et Bor Dispanseri'nde açtığı bir aşhâne ile kışın en şiddetli zamanında iki ay müddet yevmi dört yüze karîb (*yakın*) en muhtâc muhâcirîni it'âm ettiği (*doyurduğunu*) gibi Pozantı-Kelebek hattı güzergâhındaki en aç muhtâcîn-i muhâcirîne de on bin kilo un tevzî' etmiştir. Bundan mâ-adâ Gördes felâket-zedegânı nâmına on beş bin kilo tuz mubây'e ederek Kütahya Mutasarrıflığı nâmına göndermiştir.

Konya Mecrûhîn Hastahânesi'nde Bakteriyoloji Laboratuvarı

Adana İmdâd-ı Sıhî Hey'eti Bor Muâyene ve Tedâvîhânesi

İlbâs Husûsundaki Muâvenet

Hey'et Konya, Karaman, Ereğli, Ulukışla, Bor, Niğde, Pozantı, Belemelik, Kelebek ve Nemrun havâlisindeki bi'l-umûm muhâcirînin ahvâlini tahkik ve tetkik ederek muhtâcu'l-ılbâs (*elbise ihtiyaçlısı*) olanlarına yedi bin yedi yüz kat çamaşır, fanila, don, gömlek tevzî' ettiği gibi beş yüz yetmiş çift çorap da ihdâ etmiştir. (19)

İkinci İnönü Muhârebesi'nden sonra hastalanarak devre-i nekahatini Konya Hastahânesi'nde geçiren İstiklâl-i şehîd-i muhteremî fırka kumandanı Nâzım Bey merhûmun hastahâne defter-i hatırâtına yazdığı kitâbeyi merhûma vesîle-i Fâtîha olmak üzere derç ediyoruz:

“Memleketin en hayırlı ve ulvî müessesesini kemâl-i tebcil ile selâmlamak fırsatını bana ihzâr eden tesâdüfün ne kadar nimetli bir tesâdüf olduğunu tezkâr ediyorum (yadediyorum). Şimdi içinde yaşadığım bu şefkatli ağuşu ben ne kadar takdîr ediyorum. Hârici ve dâhili düşmanlar milletimi boğmak, memleketimi yıkmak için zehirli ellerini, çılgın ve câhil bir hisle kudurmuşçasına uzattıkları ve

İstanbul'un şaşkın ve mütereddid muhiti siyâset ve hiyânet dalgaları arasında yuvarlandığı zaman, Anadolu'ya uzanan millî ve şefkatkâr el, Hilâl-i Ahmer'in yed-i muâvenet (*yardım eli*) ve vefâsı olmuştur.

Kara ve karışık bulutlar içinde felâh ve samimiyet yıldızı gibi Hilâl-i Ahmer parlayıp çıkmıştır.

Hilâl-i Ahmer'in hayrîkâr, vefâkâr ve fedâkâr ruh ve dehâsı önünde eğilir ve bütün varlığımla pek şâmil hidemâtından dolayı milletin bir evlâdı safvetiyle şükranlarımı hey'et-i muhteremesine takdim eylerim.

Hilâl-i Ahmer'in muhterem Yedinci Adana Hey'eti bana öyle bir şefkat ve samimiyet ile baktılar ki tabii olduğu kadar yüksek olan bu işin ben şahsen takdîm-i şükrâne borçluyum. Memleketin yegâne, müstesnâ, müfîd ve muhterem teşkilâtına hiç yardım edemediğimden müteessirim. Ancak ölürsem yegâne varım olan eşyâ-i askeriyemin parasını Hilâl-i Ahmer'e takdîm etsinler derim.

Fi 3 Temmuz sene 337 (M.2 Temmuz 1921)

Fırka Kumandanı Nâzım²³ (20)

Merhûm-i mûmâileyh (*adı geçen merhum*) bil'âhire Altıntaş muhârebâtında şehîd olmuş ve eşyâ-i askeriyyesi vasiyeti mûcibince Hilâl-i Ahmer'e teslîm olunmuştur.

²³ **Mehmed Nâzım Bey** (Kayseri 1888 – Yumruçal 15 Temmuz 1921): Millî Mücadele esnasında tümen komutanlıklarında bulunan ve Yumruçal Muharebesinde şehit düşen kahraman subaylarımızdandır. 4 ncü Fırka/ Tümen komutanı Erkân-ı Harb Kaymakamı (kurmay yarbay) Mehmed Nâzım Bey, çok sevilen, yiğit ve vatanperver bir subaydı. 1. İnönü Muharebesinde kumandanı olduğu 4 ncü Tümen'le Yunanlıları geri çekilmeye mecbur etmiş ve rütbesi yarbaylığa yükseltmişti. Yunan ordusunun Dumlupınar'dan Afyon ve Konya'ya doğru ilerleyişinde Nasuhçal sırtının tutulması sırasında meydana gelen çatışmalar esnasında, Yumruçal'da şehit düştü. Şehadeti cephede ve ülke genelinde derin üzüntüye sebep oldu. Cenazesi Ankara'ya götürülerek büyük bir merasimle defnedildi. TBMM 17 Temmuz 1921 günü toplantısında Şehit Nâzım Bey'in rütbesini albaylığa yükseltti. (Geniş bilgi için bkz.: TC Genel Kurmay Başkanlığı, *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, 2 ncü baskı, Ankara 1989, s.256)

Çayhâneler

İnönü Muhârebesi esnasında kısm-ı mahsûsumuzda dahi münderiç olduğu üzere Eskişehir İstasyonu'nda sevk-i mecrûhîn mahallî ittihâz olunan yerde bir de çayhâne te'sis olunarak oradan geçen kâffe-i mecrûhîne çay ve çorba tevzî olunmuştur. Muhârebenin Sakarya garbına intikâlini müteâkib Polatlı ve Mâllî Köy²⁴ istasyonlarında birer çayhâne küşâd edilmiş ve mecrûhîn ve zuafâ-i askeriyeye yirmi bin çay dağıtılmıştır. Polatlı'daki çayhânemiz elan hâl-i fa'âliyette bulunmuştur (*bulunmaktadır*).

Konya mıntıkasında dahi Çay İstasyonu'nda açılan çayhânemiz hâlen îfâ-i vazîfe etmekte olup burada şimdiye kadar beş bin çay tevzî olunmuştur.

²⁴ Polatlı İlçesi, Temelli Beldesine bağlı Maliköy.

— ordu ve sıhhiye-i askeriyeye müteferrik muâvenet

Hilâl-i Ahmer Anadolu İstiklâl Muhârebesi esnasında Ordu Sıhhiyesi'ne yukarıda zikrettiğimiz kendi mü'essesâtı vâsıtasıyla yardım etmekle berâber Sıhhiye-i Askeriyeye'nin vukû' bulan mutâlebâtını is'âfa (*isteklerini yerine getirmeye*) dahî büyük bir tehâlûkle şitâb (*acele*) etmiştir.

Kısm-ı mahsûsumuzdaki cedvelde müfredâtı görüleceği vecihle en lüzûmlu zamanlarda Anadolu'da tedârîki müşkil eşyâ Niğde, Ankara, Kastamonu, Kırşehir'deki depolarımızdan itâ edilmiştir. Bu meyânda adedi binleri geçen çamaşır ve yatak levâzımı, battaniye havlu, çorap, (21) ve eczâ-i tıbbiye itâ olunduğu gibi Eskişehir ve Sakarya Muhârebeleri esnasında bütün mecrûhine sarf olunan mevâd-ı timâriyenin hemen kâfesini Hilâl-i Ahmer Ankara Murahhaslığı ihdâ etmiştir.

Muhtelif zamanlarda mecrûhine Hilâl-i Ahmer tarafından tütün, sigara kâğıdı ve meyve dahi tevzi' olunmuştur.

Kışın takarrubu üzerine seferber bir ordunun zu'afâsını (*zayıflarını*) soğuklara karşı sıcak tutacak eşyâ itâsını Hey'et-i Murahhasamız takarrur ettirmiş ve bu karâr üzerine 15.000 pamuklu, 23.000 avcı yeleşti, 15.000 fanila, 7.300 koyun derisi, 8.000 çift çorap, 1.600 çift eldiven muhtelif depolardan cihet-i askeriyeye teslim edilmiştir. Bunlardan mâ'adâ muhtelif zamanlarda 12.000 metre Amerikan ve bin kilo pamuk dahi itâ olunmuştur.

Bu mü'âvemetler üzerine Müdâfaa-i Milliye Vekili Re'fet Paşa (*Refet Pele*) hazretlerinden aldığımız teşekkür-nâme'yi ber vech-i zîr (*aşağıda olduğu gibi*) derç ediyoruz:

Ankara: 15-9-37

Muhterem Efendim;

Hasta ve mecrûhlarımız için sevgili Hilâl-i Ahmer'in bu defa ki hediyelerini bildiren mektubunuzu ne kadar derin bir meserretle okudum. Ma'sumları öldürenlerin, mabetleri yakanların zulüm-kâr ilerlemelerine Sakarya boylarında vücûtlarıyla siperler yapan mecrûh (*yaralı*) gazilerimiz bu azîz yardımın şükrân-ı hâtıralarını evlâtlarına nakledeceklerdir. Her hasta ve mecrûh yatağının hediyelerinizle yeniden döşendiğini bir defa daha memnûniyetle gördüm. Anadolu'nun her tarafında müstevlilerin zulüm ve gadrine (*hainliğine*), katl ve ihrâkına maruz kalan kadınların ve çocukların, yetimlerin, (22) düşkünlerin yardımına koşarken gâzi mecruhlarınız için de açtığımız büyük hastanelerdeki mübeccel yardımlarınızdan başka bu hediyeleri tevâlî (*devam*) ettirmek imkânını bulmanızı, takdîrler ve şükranlarla yad ediyorum. Bu defa ki müşfik hediyeleriniz de bundan evvelkileri kadar çok. Askerlik hayatımın ister sevinçli, ister kederli günlerinde Hilâl-i Ahmer'in şefkatli elini dâima elem çekenlere yardım eder, gözyaşlarını siler gördüm. Bu uzun hayatın gizli şükrânını izhâr ve edâya vesîle olduğu için son hediyelerin bence ebedi bir kıymeti var. Bir ferdi olduğum ordunun, milletin ve insanlığın derin şükrânını işte bu vesile ile Hilâl-i Ahmer'e arz ediyorum.

Müdâfaa-yı Milliye Vekili

Re'fet

Vesâit-i Nakliye Husûsundaki Muâvenet

Hilâl-i Ahmer, hasta nakliyâtında kullanılmak üzere yirmi iki otomobil getirmiştir. Bunlardan on altısı Sıhhiyye-i Askeriyye emrine terk edilerek el-yevm muhtelif mahallerde sıhhiye işlerinde kullanılmakta bulunmuştur. (23)

harb ve istilâ mesâib-zedelerine muâvenet

Hilâl-i Ahmer, Sıhhîye-i Askeriyye'ye yukardan beri zikrettiğimiz tarzda muâvenet ederken diğer taraftan da harbin en şedîd mesâibine (*şiddetli müsbetlerine*) ve Yunanlıların gayr-i insânî mu'amelelerine hedef olmuş bî-çâre muhâcirîn ve muhtâcîne yardım etmek vazîfesini aslâ unutmamıştır.

Bu husûsta Hilâl-i Ahmer'in hey'etler i'zâmıyla ve gerek müteferrik sûrette îfâ ettiği hizmetler ber vech-i âtî zikr olunacaktır:

Birinci İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti

Hilâl-i Ahmer, Erzurum, Ma'mûretu'l-Azîz (*Elaziğ*) hey'etleri ikmâl-i vazîfe ederek İstanbul'un işgalinden evvel İstanbul'a avdet ettikleri halde Trabzon Hey'eti Trabzon'daki muhtâcîn ve muhâcirînin hastalıklarını tedâvî etmek üzere o vakit kapalı bulunan memleket hastahânesini der-uhde etmiş ve bundan başka şehirde bir de dispanser küşâd ile mürâcaat eden marzâyı tedâvî eylemiştir.

Bu esnada Gümüşhâne ve havâlisinde de sefâlet ve hastalık hüküm fermâ (*süiren*) olduğu haber alınması üzerine Trabzon İmdâd Hey'eti tarafından bir tabîp, eczâcı ve iki memûrdan mürekkep olarak ayrıca bir hey'et tefrîk ve teşkil edilmiş ve derhâl Gümüşhâne'ye gönderilmiştir. Bu hey'ete üç bin lira, üç bin kat çamaşır, çorap, çarık, Amerikan bezi ve miktâr-ı kâfi eczâ ve edevât-ı sıhhîye verilmiştir. Hey'et Gümüşhâne, Kelkit, Şirân, Ardasa (*Torul*) kazalarını ayrı ayrı dolaşarak bütün bu eşyâyı muhtâcîne tevzî eylediği gibi hastaları da bir itinâ-i mahsûs ile mu'âyene ve tedâvî etmiş ve icâb eden ilaçları vermiştir. (24)

Gümüşhâne'ye gönderilen hey'etin fa'âliyeti iki ay devam etmiş, bu müddet zarfında bir çok bed-bahıtın hayatı kurtarılmıştır. Trabzon Hey'eti, Trabzon'da bulunan Fukarâ Yurdu ile Dâru'l-Eytâm'a dahi muâvenet-i lâzımede bulmuştur.

Trabzon Hey'eti'nin târih-i lağvına kadar ifâ ettiği hidemât o zaman orada sırf Hıristiyanlara muâvenet etmek üzere icrâ-i fa'âliyet eden Amerika Şark-ı Karîb Hey'eti yanında Müslümanları muâvenetsiz bırakmamak husûsunda cidden meşkûr (*teşekküre layık*) hizmetler ifâ etmiştir.

Trabzon Hey'eti'nin bir çok zamanlar Trabzon'da Yunan Salîb-i Ahmeriyle yan yana ifâ ettiği hizmet nazar-ı mütâlaa alınmaya cidden şayandır.

Şöyle ki; Rumlar'a muâvenet maksadıyla gönderilen Yunan Salîb-i Ahmeri vezâif-i asliyesi olan hidemât-ı insâniyet-kârâneyi bir tarafa bırakarak siyâsî propagandalar yapmak, icrâ-i tıbbiye ve eşyâ-yı sıhhîye diye idhâl ettiği esliha (*silah*) ve cephâneyi tevzî etmekle meşgul iken hastahâne ve dispanserimizin bir çok gayr-i müslim vatandaşlarımızın teselli ve şifâ aradıkları bir melce' (*sığınak*) olduğunu tahdîs-i nimet kabilinden zikr ederken bu keyfiyetin Cenevre Beyn-el-milel Salîb-i Ahmer Komitesi'nin nazar-ı ittılâ'ına vâsıl olmasını şiddetle arzu ederdik. (25)

Bil'âhire Nisan 337 (M. 1921) târihinde lâğv edilen hastahânenin kâffe-i levâzımı Trabzon Vilâyeti'ne devr ve ihdâ (*bediye*) olunmuştur.

Dördüncü İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti

Akhisar'da teessüs eden bu hey'etin vazîfesi evvel emirde iâşe levâzımı, sıhhât ve eşyâ husûsunda muhâcirîn ve muhtâcîne yardım etmekten ibâret iken İstanbul işgalini müteâkip bir sûret-i resmîyede ordu gibi düşmana karşı memleketi müdâfaa eden Kuvâ-yi Milliye müfrezelerinin hidemât-ı sıhhîyesini (*sıbbî hizmetlerini*) dahi der-uhde etmiştir.

Akhisar Hey'eti'nin devre-i fa'âliyeti on bir ay devam etmiş ve başlıca Akhisar merkezinde bir dispanser bir de hastahâne küşâd eylemiştir. Bu hastahâne, mahallî belediyesinin on dört yataklı hastahânesini yüz yatağa iblâğ edilmek sûretiyle teşkil olunmuş, muhâcirîn ve ba'dehu mecrûhîn taht-ı tedâvîye alınmıştır.

Dispansere yevmî mürâcaat eden hastaların adedi 60-100 arasında temevvüç etmekte (*seyretmekte*) olup hastalar ekseriye muhâcirîn ve köylü muhtâcîn olduğu gibi Kuvâ-yi Milliye efradında da bir inzibât-i askeri altında muntazaman frengî ve sıtma tedâvîsine mazhar olanlar pek çoktur.

Hey'et, dispanser tedâvîsi arasında frengi ve sıtma mücâdelesine de hayli ehemmiyet atf ederek neosalvarsan(?) ve ciyve tedâvîsi tatbîk etmiştir.

Hey'etin Soma, Kırkağaç kazalarına doğru tevsi'î fa'âliyet ederek Soma'da yirmi yataklık bir hastahâne küşâd ettiğini ve o civârdaki muhâcirine yevmiye tevziâtı sûretiyle muâvenet ettiğini de zikr etmek lâzımdır.

Düşman istilâsından kaçan vatandaşlarımızın adedi gittikçe çoğalmakta ve bunların Balıkesir'de tekâsüf etmekte (*yoğunlaşmakta*)

olması nazar-ı dikkate (26) alınarak orada yevmî bin kişiye bir kap sıcak yemek verebilecek bir aşhâne te'sîs olunmuş ve bu aşhâne Mart 336 (M. 1920)'dan Balıkesir'in işgaline kadar devâm etmiştir.

Hey'etin zaman-ı fa'âliyetinde o civârda bulunan muhâcirîn arasında iki tifos vakası zuhûr etmesi üzerine derhâl bir tathîr (*temizleme, yıkama*) merkezi yapılarak Kuvâ-yi Milliye efradı tathîr olunmuşlardır ki bu sûretle tifos vakâyü münferit olarak kalmıştır. 336 (1920) senesinin Haziranında Yunan Ordusu'nun ileri hareketi üzerine Akhisar düşman eline geçmiş, hey'et düşmanın savlet-i hûn-rizânesi karşısında eşyâ ve levâzımını orada terk ederek Balıkesir- Bursa üzerinden Eskişehir'e bin türlü müzâhemle vâsıl olabilmıştır.

Beşinci İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti

335 (1919) senesi Mayısında İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmiş ve dûcâr-ı zulüm olan ahâli-i İslâmiye'nin dâhil-i memlekete doğru ilticâ ve muhâcereti vâkî' olmuştu.

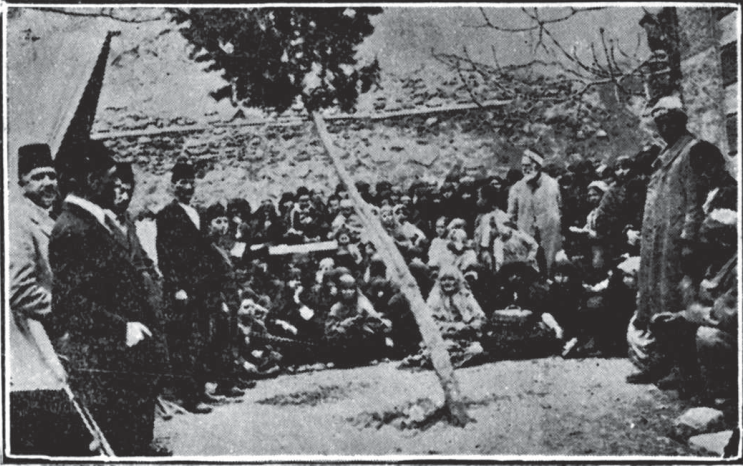
Mesken ve me'vâlarını tamamıyla çıplak denebilecek bir halde terk ederek bin mihnet ve meşakkate dûcâr olan bu zavallı vatandaşlarımızın tehvîn-i ihtiyâcâtı (*ihtiyâclarının kolaylaştırılması*) Hilâl-i Ahmer'in mukaddes vazîfelerinden biri idi. Manevî elemelere inzimâm eden (*eklenen*) mâddî yorgunluklar, yoksulluklar burada bazı hastalıkların da zuhûruna sebebiyet vermiştir.

Bu sebeble âcilen bir hey'et teşkil ve i'zâmına karar verilmiş ve üç tabîb ve bir stajiyer ile birkaç hasta bakıcıdan mürekkep olarak teşkil edilen bu hey'et 'Beşinci Nazilli İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti' nâmıyla Nazilli'ye azîmet ve 335 (1919) senesi Eylülü zarfında ifâ-i vazîfeye muvâfâk hareket etmiştir.

Evvelâ Nazilli'de bir dispanser te'sîs ile hastaların tedâvîsine çalışılırken diğer taraftan da muhtâcîne çamaşır elbise, erzâk tevzî'âtına başlanmıştır. (27)

Hilâl-i Ahmer Beşinci İmâd-ı Sıhî Hey'eti Nâzillî Muhâcirîn Hastahânesi

Hilâl-i Ahmer'in İzmir'de Muhtâcine Muâveneti İntibââtından

(28) Ancak o havâlîde miktarı yüz bin kişiye takarrub eden mültecilerin yalnız Nazilli'de değil civâr kazâ ve nahiyelerde de a'zamî kesâfetle mütekâsif oldukları nazar-ı dikkate alınarak hey'etin taksîm-i fa'âliyetine ihtiyâc görülmüş ve Yenipazar²⁵ ile Koçarlı nahiyelerinde de birer dispanser te'sîs olunmuştur.

Düşman istilâsına karşı memleketi müdâfaa ve muhâfaza maksadıyla silâha sarılan ve mea hâzâ henüz ta'vizâtın ibtidâ'sında bulunmak hasebiyle teşkilât-ı sıhhiyeden mahrûm bulunan Kuvâ-yi Milliye'ye de eczâ-yi tıbbiye i'tâsı sûretiyle ilk muâvenet îfâ kılınmış idi.

Aynı zamanda mahalli ihtiyâcın vus'ati karşısında hey'etin teşkilâtını da tevsi'e lüzûm hissedilerek iki tabîb daha ta'yîn ve i'zâm olunmuştu. Teşekkül ve teessüs eden cepheden mütemâdiyen mecrûh ve hasta efrâdın vürûduna ve şiddetle hulûl eden kışın muhâcirîn arasındaki hastalıkları gündün güne arturmasına binâen hey'ete iki yüz yataklı bir hastahâne küşâdı için me'zûniyet i'tâsına lüzûm hissedilmişti.

²⁵ Aydın'ın ilçesi.

Hastahâne, hey'et-i a'zâsının hüsn-i gayretiyle on gün içinde ve hiçbir noksan olmamak şartıyla te'sîs edilerek hasta kabulüne başlamış ve daha ilk günlerden (29) i'tibâren bütün yataklar hasta ve mecrûh ve muhtâc-ı tedâvî bî çârelerle dolmuş idi.

Bir müddet sonra Nazilli'de ve Çine'de Muhâcirîn Müdüriyet-i Umûmîyesi'ne âid olarak te'sîs edilen hastahânelerde hasbe'l-icâb devr alınmış ve hey'etin o zamanki mesâî teşkîlâtı şu şekli iktisâp eylemiştir:

Nazilli'de: 250 yatağı ihtivâ eden hastahânelerle biri emrâz-ı dâhiliyeye ve diğeri emrâz-ı hâriciye'ye tahsîs edilen iki dispanser

Çine'de: Elli yataklı bir hastahâne ve bir dispanser

Koçarlı'da²⁶: On yataklı bir revir ile bir dispanser

Yenipazar'da: Bir dispanser

Köşk Nahiyesi'nde²⁷: Bir dispanser

Hilâl-i Ahmer Beşinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti Âşhânelerinden

²⁶ Koçarlı: Aydın'a bağlı ilçe.

²⁷ Köşk: Aydın'a bağlı ilçe

Balyanbolu'da: Bir dispanser

Hey'et bu tarzda tevsi' fa'âliyetiyle vazîfe-i insâniyesini îfâ eylemekte iken o sırada vukû' bulân harekât-ı harbiye netîcesinde cephe daha geriye alınmış ve hey'et de muhâcirler ve mülteciler kâfilesini ta'kîp ederek merkezini Dinar'a nakl etmiştir. (30)

Yevmiye yüzlerce hastaya tevzi'-i şifâ edebilecek tarzda nihâyetsiz gayretlerle te'sis edilebilmiş olan teşkilât bi'z-zarûre inhilâl etmiş (*dağılmış*) ve her şeye yeniden başlamak lüzûmu baş göstermişti. Hey'et a'zası gerek halkın ve gerek erkân-ı hükûmetin nazar-ı takdîr ve sitâyîşini (*övüşünü*) celb edecek sûrette vazîyetin îcâb ettirdiği i'tidal ve fa'âliyeti tamamen ibrâz ederek der-akab hâle nazaran yeniden te'sis-i teşkilât ile sarf-ı mesâîye başlamışlar. Dinar'da yirmi dört saat zarfında cephe için otuz yataklı bir hastahâne ve kasabanın bütün sokaklarını ve civârdaki tarlaları, kırları dolduracak mertebede müzdahim ve mütekâsif olan mülteciler için de bir dispanser açılmıştır.

Denizli'de, Nazilli'den kurtarılabilen malzemenin bir kısmıyla te'sis edilen ikinci bir dispanser bilâ tefrîk ırk ve mezhep kadın, çocuk ve ihtiyar yüzlerce hastaya yetişmek için geceli gündüzlü çalışıyor idi. Harekât-ı Harbiye hasebiyle tabi'î bir karışıklık içinde bulunan bu menâtıkta (*mintikalarda*) bir anda fa'âliyete geçen bu mü'essesâtın (*müesseselerin*) te'mîn ettikleri fâ'ide azîm olmuştur. İhtiyacın en şedîd olduğu bir sırada mecrûhîn-i askeriyeye kapısını açan Dinar Hastahânesi cephe kumandanlarının tahsîn (*beğeni*) ve teşekkürlerini da'vet etmiş ve faâl-ân ilaç tevzi' eden dispanserler de her türlü imdâttan mahrûm kaldıklarını zanneden bî-çâre mültecilere, şefkat ve insaniyeti daima kendileriyle berâber olduğu itimadını telkin eylemiştir. Dinar'ın hem küçük bir kasaba olması, hem de cepheye ziyâde karîb (*çok yakın*) bulunması hasebiyle mülteci kabileleri ekseriyetle Burdur ve Antalya taraflarına temâyül ettiklerinden derhâl Burdur'a elli yataklı bir hastahâne açılmış ve o sırada bazı emrâz-ı vebâiye vuku'atı görülen Antalya'da dahi bir laboratuvar ve bir dispanser te'sis olunmuştur.

Harbin şedîd ve ateşli sâhalarında ve sefâlet, felâket ile pençelesen (31) perîşân ve muztarip insan kütleleriyle dolu olan cephe gerilerinde hey'etin bu esnalarda sarf ettiği mesâî nazar-ı takdîr ile görüldüğünden Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekâleti tarafından ber vech-i âtî tahrîrât ile iblâğ-ı teşekkür edilmiştir:

“Hilâl-i Ahmer Beşinci İmdâd-ı Sıhhi Hey'et-i Riyâsetine;

İlim ve fennin fezâ'il-i müşfikânesini Nazilli ve civârındaki muhâcirîne en maddi şekillerde ve en insâniyyet-kârâne bir mebzûliyet ve ulviyetle takdîme muvaffak olarak oralandaki binlerce muhtâc-ı mu'avenet (*yardıma muhtaç*) vatandaşlarımızın müsâade-i imkân dâhilinde elemelerini tahfif kudretini gösteren Hilâl-i Ahmer Hey'etini terkîp eden zât-ı vâlalariyle rüfekâ-i mesâîlerine kalbî ve samimî teşekkürlerimi takdîm etmekte pek derîn bir hazz-ı rûhî duymaktayım.

Hürmet ve takdîrlerimin bütün arkadaşlarıma tebliğine delâlet edilmesini bi'l-hassa ricâ ederim efendim.”

Hey'ete âid müessesâtın ekserisinin Menderes havâlisinde bulunması hasebiyle bu sıralarda Hey'et-i Merkezi de evvelâ Çine'ye ve bil'âhire Söke'ye nakil edilmişti. Teşkilâtın son aldığı şekil şöyledi:

- Antalya** : Bir laboratuvar
Bir dispanser
- Burdur** : Elli yataklı bir hastahâne
Bir dispanser
- Denizli** : Bir dispanser
- Çine** : Otuz yataklı bir hastahâne
- Söke** : Bir dispanser
- Bağarası** : Bir dispanser
- Koçarlı** : On yataklı revir ve bir dispanser (32)
- Bozdoğan** : Bir dispanser
- Yenipazar** : On yataklı revir ile bir dispanser

Antalya Dispanserimizin Hastalarından: Sıtmalı Çocuklar.

Bu havâlide ilk zamanlarda yüz bine karîb (*yakın*) bir yekûn teşkil eden mültecilerin yavaş yavaş imkân ve vesâit buldukça daha içerilere doğru çekilip muhtelif menâtukta yerleşmeleri hasebiyle miktarları tahmînen elli bine inmiş, nihâyet bu miktar tedrici sûrette daha ziyâde tenezzül etmiş bulunmakla ona nazaran hey'etin teşkilâtı da tenkîs edilerek Burdur Hastahânesi malzemesinin büyük bir kısmıyla cihet-i askeriyeye devir ve Yenipazar'a²⁸ verilen Bozdoğan²⁹ ve Bağarası³⁰ dispanserleri lağv olunmuştu. Böylece mesâînin devamı hengâmında ve hey'etin ifâ-i vazîfeye ibtidâ'rının tam yirmi dördüncü ayında Afyonkarahisar, Kütahya, Eskişehir ve Sakarya muhârebâtı başlamış ve bu muhârebâta sahne olan menâtuk gerisinde daha had vazîyetler hudusüyle daha müsta'cel ve vâsî' mesâînin lüzûm-ı vücûbu zaruretinin husûlüne binâen Burdur,

²⁸ Aydın'ın ilçesi.

²⁹ Aydın'ın ilçesi.

³⁰ Söke ilçesinin beldesi.

Antalya (33) ve Menderes'in cenûb havâlisinde icrâ-i fa'aliyet eden Beşinci Hey'etin vazîfesine hitâm vermek mecbûriyeti hâsıl olmuştur. Yalnız bütün Anadolu'nun sıhhiye nokta-i nazarından bir hastalık kapısı halinde bulunan Antalya'daki laboratuvar ve dispanser ibka' edilmiş (*devamlı hale gelmiş*) ve bu dispanser el-yevm hâl-i fa'aliyette bulunmuştur.

Hilâl-i Ahmer Beşinci İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti müddet-i fa'aliyetini teşkil eden iki sene zaman zarfında hastahânelerde üç bine karîb hasta ve mecrûh tedâvî etmiş, dispanserlerinde 90.233 mülteciyi mu'âyene ve icâb eden edviyeyi (*ilaçları*) i'tâ eylemiştir.

Antalya'daki laboratuvarda binlerce muâyenât ve tahlîlât yapılmış ve bu te'sisimiz sayesinde halk her hangi bir tereffü'î hararete (*hararetin yükselmesinde*) küçük bir cam kırığı üzerine bizzat aldığı kanı derhâl getirip muâyene ettirecek mertebede fennin kıymetini takdîre alışmıştır.

Hey'etin mesâîsine nihâyet verilmesi hakkında dispanserlerin te'sis edilmiş oldukları mahâllerden vârid olan müteaddid mürâcaatlar Hilâl-i Ahmer'in mesâîsi ve fa'aliyetinin ne mertebede mazhar-ı takdîr olduğunu ibrâz etmek hasebiyle cemiyetimiz için medâr-ı iftihâr birer vesîka teşkil eder.

Altıncı İmdâd-ı Sıhhî Hey'eti

Alaşehir'de teessüs eden bu hey'et, mesâîsine sekiz ay kadar devam etmiştir. Bu müddet zarfında Alaşehir ve Salihli'de birer dispanser küşâd olunmuş, bu dispanserlerde 1.400 kadar fukara ve muhtâcın tedâvî edilmiştir.

Bundan başka hey'et, orada hüküm fermâ olan sıtmaya karşı lâ-kayd kalmayarak seyyar bir tabîb vâsıtasıyla köylere meccânen kinîn tevzi' etmiştir ki bu müddet zarfında kinîn sarfiyatı altmış beş kiloya bâliğ olmuştur.

Hey'et, son üç ay zarfında yüz yataklık iki hastahâne küşâd (34) etmiştir. Bu hidemât-ı sıhhiyeden başka üç bini mütecâviz fukara ve muhâcirîne iki ay on gün kömür tevzî' edilmiştir.

Alaşehir'in Haziran 336 (M. 1920)'da Yunanlılar tarafından işgali esnasında Hey'et-i Hilâl-ı Ahmer hâiz olduğu beyn-el-milel sıfat ve vaz'iyetine güvenerek Alaşehir'de kalmış, etibbâ (*doktorları*) ve me'mûrîni (*memurları*) Yunanlılar tarafından esir edilmiştir. Bil'âhire, o sırada Trabzon'da vazîfe-i insaniyet-kârâne yerine teşvikât ve tahrikât-ı siyâsiyede bulunan Yunan Salîb-i Ahmer hey'etiyle Büyük Millet Meclisi Hükûmeti tarafından vâkî' olan teşebbüs üzerine mübâdele edilmiştir.

Adapazarı'nda Hilâl-i Ahmer Sekizinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti binâsı.

Sekizinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti

5 Teşrîn-i sâni 336 (M. 5 Kasım 1920) târihinde Yalova'dan gelen Yunan kıt'âtı tarafından Karamürsel Kazası dâhilinde yirmi beş köyün ihrâk edilmesi (*yakılması*) ve bu yüzden bî-çâre köylülerimizin

büyük bir sefâlet ve mahrûmiyete maruz kalmaları hasebiyle Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîsi'nden bu felâketzedeleri iâşe ve hastalarını tedâvî etmek üzere Karamürsel Sekizinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti göndermiş ve Hey'et Anadolu'ya (35) duhûlünü müteâkip bi't-tabî Ankara Murahhaslığı emrine girmiştir.

Adapazarı Hilâl-i Ahmer Sekizinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti Hastahânesi'nden Bir Koğuş

Bu hey'et, Şubat ibtidâ'sına kadar 8-10 bin kadar ahâliyi iâşe ve hastahânesinde mecrûh ve hastaları tedâvî etmiştir. Ba'dehû Karamürsel'de bir dispanser açılıp fa'âliyete başlamıştır. Diğer taraftan 27 Şubat 337 (M. 1921)'de Kocaeli Kumandanlığı'nın talebi üzerine yüz elli yataklı olan Eşme Mevkî Hastahânesi'nin idâresi dahi Sekizinci Hey'et tarafından der-uhde edilmiştir. Buradaki fa'âliyetimiz 1 Mayıs'a kadar devam etmiş ve bu münâsebetle hey'et, kumandanlığın bir kıt'a takdîrnâmesiyle talâtif edilmiştir.

Bu esnada görülen lüzûm üzerine Geyve'de dahi bir dispanser açılmakla berâber Bahçecik ve Değirmendere'de seyyâr doktor ve küçük sıhîye me'mûrları vâsıtasıyla muhâcirîn ve mecrûhine muâvenet-i lâzımda bulunmuştur.

Geyve'de mevcûd bir dispanserden mâ-adâ 10 Temmuz'da otuz yataklı bir mecrûhîn hastahânesi küşâd edildi. Bil'âhire bu hastahâne yirmi (36) beş yataklı olarak Adapazarı'na nakil ve orada te'sîs olundu. 13 Temmuz târihinde de İzmit'te ikinci bir dispanser açıldı. 15 Eylülde Adapazarı Hastahânesi mevcûdu elliye iblâğ olundu.

Bu hey'et Bilecik, Lefke, Saçi, Kaynarca, Yenişehir cephelerinde bulunan kıt'at-ı muhtelifeye edviye (*ilaçlar*) ve mevâd-ı timâriye (*yara tedavi malzemeleri*) göndermiş olduğu gibi sıtması pek mezbûl olan bütün bu havâlî muhtâcîn ahâlisine muhtelif zamanlarda kînîn tevzî' etmiştir.

Adapazarı ve havâlisinde Hilâl-i Ahmerce yapılacak iş kalmadığı anlaşıldığından bu hey'etin eşya ve levâzımından bir kısım-ı mühimi mahallî hükûmet hastahânesine terk ve teberru' olunarak Teşrîn-i sâni 337 (*M./Kasım 1921*) târihinde hey'etin lâğvına karar verilmiştir.

Hey'etin sâha-i fa'aliyetinde pek kıymetdâr muâvenetleri sebk eden İzmit Mutasarrıfı Saadettin Beyefendi'ye burada teşekkürü vazîfe addederiz.

Bilecik İmdâd Hey'eti

İkinci İnönü Harbi devâm ederken Söğüt, Bilecik, Bozöyük, İnönü ile köylerinin Yunanlılar tarafından muntazam bir sûrette yakılmakta olduğunu resmî raporlardan haber alıyorduk. Fi'l-hakîka düşmanın ric'ati ve ordumuzun ileri hareketi üzerine istihbarât-ı vâki'anın tamamıyla doğru olduğu ve köylülerin dağlara ilticâ ettikleri ve parasız, çıplak, aç bir halde buldukları anlaşılmıştır.

Hilâl-i Ahmer bu zavallılara da dest-i muâvenet ve şefkati (*yardım ve şefkat elini*) uzatmakta tehhür etmemiş (*gecikmemiş*), hemen bir hey'et-i imdâdiye teşkil ederek tahrîb edilen menâtuka göndermiştir. Bu hey'ete Bilecik mebûsu Osman-zâde Hamdî Bey³¹ refâkat ederek bezl-i muâvenet eylemiştir.

³¹ **Hamdi Bey/Ahmet Hamdi Aksoy:** (İzmir 1883-İstanbul 27.05.1961) Gazeteci olan Hamdi Bey, I. Dönem Bilecik (Ertuğrul), II., III., IV. ve V. dönemlerde İzmir Milletvekili olarak TBMM'de görev yaptı.

Hey'et berâberinde 10.000 lira, 56.500 kilo un, 20 teneke petrol, 200 kat çamaşır götürmüştür. İmdâd Hey'eti vazîfesini (37) hakkıyla görebilmek için evvelâ tahrîb edilen menâtukda tetkîkât icrâsıyla felâket ve sefâletin derecesini anlamak ve bu sûretle en ziyâde muhtâc-ı muâvenet olanların miktarını tesbit etmek lüzûmunu hissetmiştir.

Yunanlılar tarafından yakılan Bilecik Şehri'nden Bir Manzara.

Hilâl-i Ahmer Hey'eti, 337 (M.1921) senesi Mayıs ibtidasında yani harbin haftasında Bilecik'te bulunuyordu. Daha henüz harp asârî zâil olmamış, ahâli tamâmen şehre avdet etmemişti.

Bilecik, büyük bir yangın tarlası hâlini arz ediyordu.

Şehir hemen kâmilen denecek kadar yanmış, harap olmuştu. Bu mahallerde yangın hâlâ için için devam ediyor, harabeler içinde kül olmuş, insan cesetleri tüyleri ürpertiyordu.

Bir yanda bütün mâ-melekini kayıp etmiş bir kadın, ihtiyar bir sakallı henüz ateşi tüten evinin külleri karşısında ağlıyor, diğer tarafta, bazen birkaç kadın ve bazen bir ihtiyar erkeğin göz yaşlarıyla yangın

harâbeleri arasında evlerinin yıkık duvarlarını arıyordu. Bunların yanında da ayakları çıplak küçük çocuklar küller içinde yanmış buğday (38) taneleri topluyorlardı. Şehirde yiyecek nâmına hiçbir şey kalmamış, hepsi yanmıştı. Halk, dağlarda otlarla ta'îş ettiklerini (*beslendiklerini*) ve bir haftadan beri hiç ekmek yüzü görmediklerini söylüyorlardı. Yunanlılar bunların hayvânâtını da gasp edip götürmüşlerdi. Sefâlet ve felâket bu zavallılar arasında muhtelif emrâzın (*bastalığın*) zuhûruna da sebebiyet vermişti.

Hükûmet şehre yeni avdet etmişti. Hey'et hemen hükûmetle temâsa girişerek yapılacak muâvenetin şekil ve sûret-i icrâsını takrîr ve tesbît etmiş ve en ziyâde muhtâc-ı muâvenet olan Bilecik, Küplü, İnegöl, Bozöyük, İnönü, Alibeydüzü, Yayla, Akçapınar, Yenişehir, Saraycık, Yarhisâr, Söğüt, Zeyve, Sıraca köylerini yegân yegân (*birer birer*) dolaşarak ve herkesin kendi hissesini kendisine teslim etmiştir.

Hilâl-i Ahmer'in bu küçük muâvenetinden pek ziyâde mütehasıs ve müteşekkir olan Söğüt ve İnegöl ahâlisi hey'ete mürâcaat ederek diğer köylere mahsûs tevziât eşyasını vâsitalarıyla nakil etmeye hâzır olduklarını bildirmişlerdir.

Gördes İmdâd Hey'eti

Gördes üçüncü defa olarak düşman işgali altında kalmış idi. Düşman, bu esnada ahâlinin zî-kıymet (*değerli*) eşyasını zapt etmiş, hayvânât ve mevâşisini götürmüştü. Son defa çekilirken de Gördes'i civâr köyleriyle berâber yakmış, harap etmiş idi. Halkın aç, sefil yangın harabelerinde kalmış olduğu resmen haber verilmişti.

Hilâl-i Ahmer bu zavallılara yardım etmek üzere hemen bir hey'et-i imdâdiye teşkil ederek Gördes'e gönderdi. Bu hey'ete büyük muharrirlerimizden edîb-i muhterem Yakup Kadri³² Beyefendi de refâkat

³² Şöhretli edebiyatçılarımızdan, siyasetçi ve diplomat Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Kahire 27.03.1889-İstanbul 13.12.1974).

etmişlerdi. Saruhan mebûslarından Reşad³³ ve Ömer Lütfi³⁴ Beyler de hey'ete refâkat ederek a'zamî muâvenetler ibzâl etmişlerdir. (39)

Hey'et Gördes'te feci bir manzarâ-i mâtem ve felâket karşısında bulunmuştur. Köyde yanmamış hiçbir ev kalmamıştı. Herkes duvar kenarlarında, ağaçlardan yaptıkları çadırlar içinde barınmak istiyorlar. Bunlardan ekserisi açlıktan baygın bir halde yatıyordu.

Yunanlılar tarafından Gördes'te Babaları Öldürülen Çocuklar

Evi yanmış, eşyası mahvolmuş, hayvânâtı gasp edilmiş insanlar ağlıyordu.

Düşman korkusundan kaçan ahâlden bazıları henüz köye dönmemişlerdi. Yunanlılar giderken köyden iki kızı cebren alıp berâber

³³ **Mehmed Reşad Bey** (Akhisar 1881 - Fransa 20 Şubat 1926): I. ve II. Dönem Saruhan Milletvekili olarak TBMM'de görev yapan Reşad Bey'e Milli Mücadelede ateş altında fedakârlıkla hizmeti nedeniyle Kırmızı-Yeşil şeritli İstiklâl Madalyası verilmişti.

³⁴ **Ömer Lütfi Bey/Ömer Lütfi Ünlü** (Alaşehir 1881-30.10.1951): İzmir'in işgaliyle birlikte aktif olarak Milli Mücadeleye katılan Ömer Lütfi Bey, Alaşehir Kongresinin kâtipliğini yaptı. I. Dönem Saruhan'dan milletvekili seçildi ve milletvekili olarak ülkenin kurtuluşu için çalıştı. Daha sonra memleketine yerleşti ve bir süre Alaşehir Belediye Başkanlığı yaptı.

götürmüşlerdi. Bunlardan birinin babası ilk İnönü Muhârebesi'nde şehîd olmuştu. Annesi göz yaşlarıyla kızının kurtarılmasını hey'etten niyaz ediyordu. Köyün çeşmeleri düşman tarafından kasten tahrib edilmiş, su yolları bozulmuştu. Herkes susuz, aç, sefil, her yer harap ve yıkık idi. Fâsılasız yağan yağmur çıplak vücutlarını bilâ merhamet kamçılıyordu. Açlıktan, soğuktan ağlayan, bağırان (40) çocuklar pek çoktu. Hastalar, baygın inliyorlardı. Sıtma bu zavallılar arasında nâdir olmayan hastalıklardandı.

İmdâd-ı Sıhhi Hey'eti, âlâm ve fecâyi'-i beşeriyenin bu korkunç sahnesi karşısında kemâl-i i'tidâl ve metânetle vazîfesine başlamıştır.

Hilâl-i Ahmer, bu bedbahtlara, 10.000 lira bir vagon tuz, 6.000 parça çamaşır ve fanila ve bir seyyâr eczahâne göndermiş idi.

Hey'et bütün bu eşyâyı ahâliye bi'z-zât tevzî' ve teslîm etmiştir. Bir yandan eşya tevzî' olunurken diğer taraftan da hey'et meyânında bulunan doktorlar hastaları muâyene ediyor. Ve lâzım gelen ilaçları veriyordu. Bunlardan başka Muhâcirîn İdâresi tarafından hey'ete beş bin lira verilmiş ve bu para ile tamâmen buğday mübâyaa edilerek ayrıca ahâliye dağıtılmıştır.

Ahâli, Hilâl-i Ahmer'in bu imdâdına karşı minnet ve şükranını göz yaşlarıyla edâ ediyordu. Hey'et vazîfe-i insâniyesini ikmâl ile bir ay zarfında avdet etmiştir.

Mihaliççık İmdâd Hey'eti

Mihaliççık ve havâlisi Sakarya Muhârebesi esnâsında istilâyâ uğramıştı. Düşman çekilirken bu havâlîyi kâmilen yakmıştı. Hilâl-i Ahmer, imdâd ve muâvenet hey'eti vazîfelerine riâyetkâr olarak Mihaliççık ve havâlisine de bir hey'et-i imdâdiye göndermiştir. Bu havâlîde muâvenet ve imdâd işleri oldukça müşkil olmuştur. Çünkü köyleri yanan halk ormanlara sığınmıştı. Bunları bir araya toplamak veyahûd berâber getirilen eşyayı yanlarına kadar götürmek kolay iş değildi.

Arazi dağlık ve sa'bu'l-murûr idi. Ale-l-husûs vâsita-i nakliye tamâmıyla mefkud idi. Düşman, köylerden hayvânâtı, işe yarayan

Yunanlılar tarafından sûret-i vahşiyânede cerh edilen bir çocuk

eşyâyı toplayıp götürdükten sonra bütün köyleri yakmıştı. Ahâli (41) aç ve çıplak idi. Çalışmak için ellerinde vâsita yoktu. Âlât ve edevât-ı zirâ'iyeleri imhâ edilmişti. Düşmân götürmeye vakit bulamadığı hayvânâtı itlâf etmişti. Taş kovuklarından başka barınacak bir melce' ve me'vâları yoktu.

Hey'et pek müşkîl ve ağır şerâit içinde vazîfe-i insâniyesini îfâya başladı. Hey'ete 4.000 lira, 5.000 kilo tuz, 300 don, 110 gömlek, 350 kadın gömleği, 500 çift çorap, 522 metre fanila kumaş, 1.000 metre kalın yün fanila, ve 1.000 metre Amerikan bezi ve bir mikdâr makara

verilmişti. Hey'et bu eşyayı dağlarda, ormanlarda, köy bucaklarında insân arayarak herkese ayrı ayrı tevzî' ve teslim etmiştir. Karageyikli³⁵ ahâlisi, yine böyle düşmüşlere tevzî' olunmak üzere gelecek sene köy mahsûlâtından Hilâl-i Ahmer'e de bir hisse-i minnet ve şükrân tefrîk edeceklerini Hey'et'e teberru' ederken, göz yaşlarını zabt edemiyorlardı.

Haymana Hey'eti

Sakarya Muhârebesi esnâsında Haymana ve havâlisinin de Yunanlılar tarafından ihrâk ve tahrîb edilmesi üzerine Hilâl-i Ahmer buralara da imdâd ve muâvenet için bir hey'et göndermiştir. Yunanlılar (42) bu havâlîde bir çok köyler yakmışlardır. Her yerde

³⁵ Mihalççık'ın köyü.

olduğu gibi buralarda da bütün köylünün eşyâ ve mevâşisini gasp ve zabt ile berâber alıp götürmüşlerdir. Kadınların zî-kıymet eşyâ ve mücevherâtını katl tehdîdâtıyla cebren almışlar, vermekte teehhür edenleri öldürmüşlerdir.

Haymana Muhacirlerinden Bir Grup

Hilâl-i Ahmer Hey'eti bu zavallılara 3.500 lira tevzî' etmiştir. Ahîren tekrâr gönderilen bir me'mûr-ı mahsûs bu havâlî muhtâcinîne 510 metre fanila kumaş, 48 makara, 1.000 kalın yün fanila, 500 çift çorap, 300 takım pijama, 987 metre Amerikan tevzî' etmiştir.

Sivrihisar Hey'eti

Sakarya Muhârebâtı esnasında Sivrihisar mıntıkası da pek ziyâde harap olmuştu. Düşman buralarda da bütün köyleri yakmış, yıkmış, binlerce köylüyü ovalarda, dağ başlarında bırakmıştı.

Vârid olan resmî raporlardan fecâyî' ve mezâlimin ehemmiyet ve vüs'atı kâfi derecede anlaşılıyordu. İnsaniyet ve medeniyet

muvâcehesinde (43) irtikab olunan bu cinâyâtı görmek için Ankara’da bulunan “Amerika Şark-ı Karib Muâvenet Hey’eti” Anadolu Murahhasası Mis Elen ile aynı hey’et a’zâsından Mis Yelingis’in işgal ve tahrîb edilen menâtuhta icrâ ettikleri bir seyahatta kendilerine refâkat eden bir me’mûrumuz gördüğü fecâ’î şu sûretle hikâyeye etmiştir:

“Yunanlılar’ın ikâ’ etmekte oldukları cinâyetlerin, zulümlerin tehevür veya kazâ ve tesâdüf eseri olmadığı ve bilâkis bunların tasavvur ve tasmîm ile taammüden mevki-i fi’ile vaz’ eylediği şüphe edilmeyecek bir sûrette meydan-ı aleniyete çıkmıştır.”

Daha işgalden evvel hazırlanmış plânlar mûcibince köyler, kasabalar, şehirler yakılmış; katller, işkenceler yapılmış; ırz ve nâmûslara tasallut edilmiş; mallar yağmaya uğramış; mukaddesâta tecâvüzler olunmuştur.

Yapılan mezâlim ve fazâyihde Yunan zâbitleriyle kumandanlarının teşvîki olduğunu alınan esirler i’tirâf ediyorlardı.

Yunan Ordusu’nun Üçüncü Fırkası diğer fırkalar yanında zulüm ve tahrîb ile iştihâr etmiş idi. Bundan dolayıdır ki, Yunanlılar bu fırkaya ‘İntikam ve Tahrîb Fırkası’ nâmını vermiştir.

Yunanlılar ileri harekâtına başlamazdan evvel tayyarelerle köylerin üzerine beyannâmeler atarak bunlar da gelen ordunun Halife Ordusu olduğundan ve işiyle göçüyle meşgul olanlara bir şey yapılmayacağından ve maksatları Halife nâmına Kuvâ-yi Milliye’yi te’dipten ibâret bulunduğundan bahisle, kimsenin kendilerinden şüpheye düşmemesi lâzım geleceğini bildirmişler ve bu sûretle bî çâre halkı igfâl etmek istemişlerdir. Bil’âhire ordumuzun geri çekilmesi üzerine Yunanlılar buralara geldikleri vakit yine aynı terâneyle tekrâr ile kendileri hakkında halka emniyet vermeye çalışmışlardır. Yunanlılar bütün harp müddetince tekâlif (44) harbiye namı altında köylerden zâhire, erzâk toplamışlar ve sonra bunu tevsî’ ile köylünün eşyasını,

parasını almışlar, veremeyenleri yahûd vermekte teehhür edenleri yaralamışlar, öldürmüşlerdir. Para ve zî kıymet eşya aramak için duvarları yıkmışlar, toprakları kazımışlar.

Köylerden koyun, keçi, sığır, manda, beygir, merkep gibi bütün hayvânâtı eski, yeni, kâffe-i mahsûlâtı toplamışlar ve geriye sevk etmişlerdir. Sevk etmeye muktedir olamadıklarını da imhâ eylemişlerdir.

Yunanlılar işgal esnasında gayr-ı muhârip erkeklere en feci zulüm ve işkenceleri revâ görmüşlerdir. Kadınlara, kızlara tasallut ve ta'arruz eylemişler ve avdet ederken de bunlardan bir çoklarını berâber alıp götürmüşlerdir. Bunların avâkib-i ahvâlî tamâmen meçhûl kalmıştır.

Yunanlılar ric'atle berâber daha da evvel vâsi' miyasta tertîp ve ihzâr edilmiş bir plan dâiresinde köyleri yakmaya, yıkmaya başlamışlardır ki bu zaman köylüler dağlara kaçmışlardır.

Şimdi düşman işgali altında kalmış olan bütün köyler büyük ve korkunç bir yangın harâbesi hâlî almıştır.

Sakarya mıntıkası Anadolu'nun en münbit, en mahsûldâr en ma'mûr ve hatta en mes'ud köylerini ihtivâ ediyordu. Bu havâlî ağaçlık sulak köyleri; muntazam ekin tarlaları, meyve bağçeleri, üzüm bağları ile meşhurdu. Buralarda köylü çalışkan ve zengin idi. Bunların hepsi Müslümandı. Evleri temiz ve güzeldi. Bu zengin, bu Müslüman köylü Yunanlıların türlü türlü zulüm ve işkencesine uğradıktan, malı mülkünü zapt ve garet ettirdikten sonra şimdi ovalarda, dağlarda aç, çıplak, sefil perîşân (45) bir halde dolaşıyordu. Parça parça elbiseleri, vücutlarını setre kâfi gelmiyordu.

Yiyecek ne bir lokma ekmekleri ve ne de barınacak bir damları vardı. Ekinleri yakılmış, zâhireleri çalınmış idi. İhtiyarlar otlardan, ağaç yapraklarından yatak yapmaya, genç kadınlar yıkık duvarlar üzerine dam kurmaya çalışıyorlardı. Herkes açıkta, yangın harabeleri arasında perîşân oturuyorlardı. Bazen bir kadın, bir erkek yangın

külleri içinde kavrulmuş buğday taneleri topluyordu. Masum çocuklar mebhût (*şaşmış*), sakin yangın yerlerine bakıyorlar, para için süngülenen ihtiyarlar, eski bezlerle yaralarını sarıyorlar, hasta, alîl insanlar yerlerde sürünüyorlardı.

Orta yaşlı bir köylü sefalet ve felâkete karşı mütevekkil, metin ve vakûr bir edâ ile düşman tarafından yapılan fecâyî'î ve mezâlîmi anlatıyordu. Ta'arruza dûçâr olan genç kızlar köye giremiyorlar, anneler göz yaşlarını gizlemeye çalışıyordu.

Ovalar, dağlar sükûn içinde idi. Bir çok köyler tamamıyla sahipsiz kalmıştı. Bazı köyleri bir kaç yaralı, aç köpek bekliyordu. Başka kimse yoktu. Yollarda mütemâdiyen düşman tarafından öldürülen hayvan lâşelerine tesâdüf olunuyordu.

Vakit vakit yangın harabelerinden, para için dökülmüş, yaralanmış bedbaht köylülerin acı iniltileri geliyordu.

Köyler harap, her şey harap ve vîran idi. Her yerde Yunanlılar tarafından icrâ edilen mezâlîm ve fecâyî'in tezâyüd (*çoğalması*) ve tevessü'ü (*genişlemesi*) korkunç ve iğrenç bir sûrette müşâhede olunuyordu.

Mis Elen ile Mis Yelingis'in müştereken Şark-ı Karîb (46) Komitesi'ne (*Yakın Şark Komitesi'ne*) hitaben yazdıkları raporun bir sûret-i mütercemesini ber-vech-i zîr derç ediyoruz:

“İkimiz de Anadolu'da Muâvenet Cemiyeti'nde çalışıyorduk. Haziran'da Ankara'ya geldik ve işimize sektesiz devam ettik. Temmuz ve Ağustos aylarında Büyük Ta'arruz'dan sonra buradan binlerce muhâcir geçti. Biz de Hilâl-i Ahmer'le teşrîk-i mesâil ederek birçoklarına paramız yettiği kadar muâvenette bulunduk. Yunanlıların Sakarya'dan Eylüldeki ricâtinden sonra hükûmet, bî-tarafların tahrîb edilen araziye gidip görmelerini istedi. En yakında olduğumuz için bizi de davet etti. Bizim de Dâru'l-Eytâm için Sivrihisar'da bazı kimselerle görüşmeye şiddetle ihtiyacımız vardı.

Onun için bu davete icâbet etmekle vazîfemizi ihmâl etmiş olamayacağımızı hissettik.

Her köyde istediğimizi görmekte ve istediğimizle görüşmekte tamamıyla serbest bırakıldık. İçimizden biri Türkiye’de doğmuş olduğu için lisanı iyi biliyordu. O doğrudan doğruya eşhâs ile temas etti. Sokaktan rast gele birini intihâb ederek görüşüyor, diğer biriyle evine gidiyor, ve köyü terk etmeden evvel ya muhtar ile yahûd mektep hocası ile görüşmeye gayret ediyordu.

Pek çok kişi Türk köylüsünün nâmûs-kârlığını ve sadeliğini ikrar eder, bizim de nazar-ı dikkatimizi şiddetle celp eden bu oldu. Hikâyelerini mübâlağâsızca, sade bir sûrette anlattılar. Meselâ: Oğlakçı Köyü’nde bahsettikleri “*Avrupa ismindeki adam*” ve bir başka ihtiyar kadının da o eşyalarından bahsederken gördüğümüz sadeliğini (dilliğini) (?) hatırlıyoruz: Bir çokları bizim dilimizi konuşuyorlardı. Birincisine: “*Oğlum! Oğlum! bunu bana ne için yapıyorsun?*”, dedim. (47) O da bir şey yapmadan çekildi. Fakat başkaları geldi ve her şeyi aldılar” dedi. “*Demek ki bazıları merhametli idi*” dedik. “*Evet ne yalan söyleyelim, bazıları merhametli idi*” cevâbını verdi.

Birimiz köylülerle konuşurken ötekiler harabelerin içinde istedikleri gibi dolaşüyor ve fotoğrafları alıyorlardı. Göze gözüken şeylerin tercümana ihtiyâcı yoktu. Hele o gözler, Fransa’nın harabeye çevrilmiş vilâyetlerine alışık olursa! Evlerin damları ve dâhili tamamıyla yakılmış, taş duvarlar kısmen veya tamamen yakılmıştı. Tarlalarda uzun siyah hatlı yanan buğdayların yerlerini gösteriyordu. Yumru yumru olmuş ve yanmış bakır kaplarda hem ateş, hem süngü nişâneleri görülüyordu. Köylüler kurtarabildikleri birkaç avuç yanmış buğday tanelerini gösterdiler. Bunları suda ıslatarak yiyorlardı. Çünkü bütün değirmenler muntazaman ihrâk edilmişti. Ale-l-umûm bütün köyü on günden üç hafta idâre edebilecek bir şey kurtarabilmişlerdi. Bundan sonra yiyecekleri yoktu.

köylülerin hikâyeleri

Melik/Mülk³⁶

İlk ziyâret ettiğimiz köy. 100 hâne – 95’i yakılmış. Köyün muhtarı: “Bu bir intizâm dâhilinde yapılmış hareketti” dedi.

“Çünkü evlerimizi yakmamalarını askerlerden ricâ ettiğimiz vakit “bize emir böyle” cevâbını verdiler. Kadınlarla görüştüğümüz vakit; “İhtiyarlarımıza dokunulmadı. Fakat genç kadınlarımız yakalandı ve bazılarının nâmûsuna tecâvüz edildi” dediler. Bir ihtiyâr erkek, kardeşimden (48) para istediler, olmadığı için veremedi. Öldürdüler.” dedi.

Melik’ten birkaç bin koyun, öküz, inek götürülmüş ve köylülere hiçbir şey bırakılmamıştı. Şimdi gıdaları yanmış buğdaydan ibarettir.

Bu köyde câmi bomba ile tamamıyla tahrîb edilmiştir.

Yangın “Su gibi bir şey ile” î’ka’ edilmişimş.³⁷

³⁶ Sivrihisar İlçesine bağlı bir köy. Mülk köyü olarak da bilinir.

³⁷ İşgal sırasında Yunan askerlerinin Melik Köyünde sergiledikleri vahşet, Genel Kurmay Başkanlığınca yayınlanan *Türkiye’de Yunan Vahşet ve Soykırımı Girişimi* adlı eserde, Hacıismail oğullarından Halil oğlu Hasan’ın yeminli ifadesine dayanılarak şöyle anlatılıyor:

“Yunan komutanı bu köyün hemen yakılmamasını emretmiş olduğu halde buradaki birlikler önce köye ait koyun ve sığırları götürdükten sonra köyü baştan sona kadar yakmışlar. Bu köyde Yunanlılar kadınlara da çok fenalık yapmışlar. Bu arada Hasan’ın yanında bulunan Bursalı bir kızı da bir sürü Yunan askeri sürükleyerek götürmüş ve hepsi de kıza tecâvüz etmiştir.

“Bundan başka geceleri başka kadınlar da zorla götürülerek tecâvüz edilmiştir. Para vermediği için köyün ağasını ve köyden daha 6 kişiyi de öldürmüşler, bundan başka Abdi adında bir şahıs da çeşitli yerlerinden süngüledikten sonra damdan aşağıya atmak sûretiyle şehit etmişlerdir.” (Talat Yalazan, *Türkiye’de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi* (15 Mayıs 1919 – 9 Eylül 1922), Genel Kurmay Başkanlığı Yayını, Ankara 1994, Cilt: II, s. 6.)

Oğlakçı³⁸

50 hâne- 4 hâne yanmamış. Oğlakçı Melik'in karşısında, küçük bir vâdinin ortasındadır. Duvarları kâfi derecede haraptır. Fakat çamurdan, taştan ve tuğladan oldukları için tamâmiyle yanmamışlardır. Haşim oğlu Mehmed köy yandıği sırada evini kurtarmak için uğraşırken ateşe atıldığı, fakat kaçarak kurtulduğunu anlattı. *"İstidâlarla köyün biraz aşağısında bulunan kumandanlarına gittik. Fakat askerler onları yırttilar, göstermediler."* dedi. Kadınlar da görüşüldüğü vakit hepsi münferiden veya mücteme'an gelen askerlerin para istediklerini, arzu ettikleri kadar bulamayınca dövdüklerini, hatta başlarındaki zînet altınlarını bile aldıklarını hikâye ettiler. (Bi-l-hâssa genç kadınlar başlarına altınlarla müzeyyen bir tarz örtü bağlarlar.)

Bir genç kadın dedi ki: *"Kaçarken başımdaki yirmi beş liralık altını kopararak evin bir tarafına attım. Geri geldiğim zaman altınlarım ve her şeyim gitmişti. Kocamı da rehber olarak almışlardı. Hâlen ne geldi, ne de bir haber alabildik. Benim nâmûsuna tecâvüz etmediler fakat arkadaşlarımlın bazalarına ta'arruz ettiler, kaçan erkekleri götürdüler."*

Mehmed'in hikâyesi: Şafak zamanı bir çok askerlerle gelmişler, evlere girmeye ve eşyaları otomobillere doldurmaya başlamışlar, atlılar bayıra (49) çıkmışlardı, davarları toplamaya, kaçan kadınları yakalamaya başlamış, zâbit yokmuş, köylüleri de kumandanla görüşmekten men etmişler, sekiz erkek iki gece hapsedildikten sonra içlerinden üçü rehber olarak intihâb edilmiş, Mehmed bunlardan biri imiş. Bütün seyahatleri esnasında taht-ı muhâfazada kalmışlar. On altı saat sonra Mehmed kaçmağa muvaffak olmuş ve geri gelmiş. Fakat ötekilerden hiçbir haber gelmemiş.

Bir kadın anlattı: Askere gitmeyip geri kalan erkeklerin hepsi (erkeklerin çoğu askere gitmişlerdi) toplandıktan sonra kadınlar ayrılarak nâmûsuna tecâvüz edilmiş.

³⁸ Eskişehir'in Sivrihisar İlçesine bağlı aynı adı taşıyan ve Ankara-Eskişehir karayolu üzerinde, Eskişehir'e 120, Ankara'ya 110 km uzaklıkta bulunan yaklaşık 90 haneli bir köy.

Köyden ayrılacağımız vakit bir köylü Ankara'ya gitmemiş olduklarını çünkü İstanbul'un böyle istediğini söyledi ve ilâve ederek: *"Avrupa'da bir yer, yahûd bir adam var değil mi? Çünkü Yunan askerleri bize Avrupa her yeri yakın da Türk Ordusu'na bir şey kalmamış diye emir etti"* dedi. Avrupa isminde bir yer yahûd bir adam !..³⁹

Hamâm-ı Karahisar⁴⁰

60 hâne- 5 hâne yanmamış. Güzel, küçük bir vadideki tabii sıcak su menbalarıyla meşhûrdur. Kaynakların üzerine inşâ edilmiş olan hamâm tamamıyla tahrîb edilmiş, Selçukîlerden kalma bir cami tahrîb edilmemiş, fakat ahır olarak kullanılmış. Burada da yağma ve dayak hakkındaki hikâyeler ötekilerin aynıdır. Bir iki eve ateş verilmiş. Kumandana protesto edildiği vakit: *"Siz kendiniz söndürünüz."* emrini vermiş. Köylüler, *"Arkamızda askerleriniz süngüleriyle dururken nasıl ateşi söndürebiliriz."* diye cevap vermişler. Fakat başka başka asker gurupları köyden geçtikçe evlere ateş verdikleri için köylülerin hepsi kaçmaya mecbur olmuşlar. (50) Yalnız bir kaçı geri gelmiş.

³⁹ Oğlakçı Köyü'nde sergilenen Yunan mezâlimine dair, Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi adlı eserde Hilâl-i Ahmer Raporunu teyit eden şu bilgilere yer veriliyor:

"Oğlakçı Köyü Anadolu'nun en mamur ve zengin köylerinden biri idi. Ağaçlık ve sulak arazi ortasında bir taş ve kül yığını haline gelmiştir. Bu köy de tamamen yağma edilmiş, götüremediklerini tamamen yakmışlardır. Burada da zevk için sadistçe vahşet ve cinayetler yapılmıştır. Köy tamamen yanıp bitinceye kadar yaşlıları sopa ve dipçikle döverek sürüklemişler, pek çok insanı saklı paralarını çıkarmak ve kadınlarını soymak için ateşte yakmakla tehdit etmişler; kadınların bir kısmı hamile olduğu halde onlara ağılda, köyün üzerindeki höyükte, harabelerde çoğunlukla on-onbeş Yunan askeri birden taarruz ve tecâvüz etmiştir. Hasta yatan Ali oğlu Mustafa'nın parasını almak için yatağının altına ateş koymuşlarsa da karısı bütün altınlarını feda etmek sûretiyle hastayı kurtarmıştır.

"Bekçi Mehmet ismindeki, evini yangından kurtarmaya çalışan bir adamı ateşe itmek sûretiyle yakmışlardır. Bu adamın cesedi yanan evinin külleri altında kalmıştır. Köyün imamı Necip Efendi'nin parası alınmak için dipçikle öyle dövülmüştür ki, aylarca yaraları iyileşmemiştir. İsmail Ağa, 70 yaşında olan Mustafa ağalar da sopa ile başları yarılanlar arasındadır.

"Yunan süvarileri bu köyde kabileler halinde kadınlara tecâvüzde bulunmuşlar ve kimini bayırlara, kimini tarlalara sürüklemişlerdir. İsimleri tutanaklarda bulunan bu kadınlar arasında Ali oğlu Mustafa'nın eşi Havva kendisini tecâvüzden kurtarmak için alevler içinde yanmakta olan dama kaçmış, oradan aşığı atlamış, bacakları ve kaba etleri fena halde yanmıştır.

"Köyün zayıtı: 2545 koyun ve keçi, 220 sığır ve öküz, camiden 30 parça halı ve kilim, bütün ev eşyaları." (Bkz. Talat Yalazan, a.g.e. s.10-11.)

⁴⁰ Eskişehir'in Günyüzü ilçesine bağlı aynı adlı köy.

Bir adam kendisine muhtâc yirmi kişi ile bir küçük kulübeye sığınmışlardı. Her biri bir yorgan ve bir parça buğday kurtarmaya muvaffak olmuşlar.

Kozağaç⁴¹

300 hâne- 4 yanmamış. Bu, serveti üzüm bağlarında olan büyük, mamûr bir köydü. Bağlar köyden biraz uzak ve dağ eteğinde oldukları için kısmen tahrîb edilebilmiş. Evlerin bir çoğu üç kat imiş. Köyün medhalinde (*girişinde*) içinde bir çeşme ve ağaçlar olan güzel bir meydan varmış. Köyün duvarları pek fenâ tahrîb edilmiş. Câmî'in yalnız minâresi kalmış. Köylüler kaçarlarken bazıları yakalanarak ırzlarına tecâvüz edilmiş. Genç adamlar kadınları müdâfaa ederlerken öldürülmüşler.

Sakarya Havâlsi Muhâcirîninden Bir Grup

Çeşmenin yanında oturduk. Kadınlar etrâfımızda toplandılar. Zarar ve ziyânlarını, dağa kaçarak on bir gün yalnız üzümle nasıl yaşadıklarını anlattılar. On yedi yaşında bir çocuk kendi evini yakmağa

⁴¹ Sivrihisar'a bağlı nahiye merkezi. Günümüzde Eskişehir'in Günyüzü İlçesi.

mecbûr edilmiş olduğunu söyledi. Yol üzerinde yakılmış olan hasadı görmüştük. Nasıl olup da bazılarının buğday (51) kurtarabilmış olduklarını sorduk. “Yanmada olan bazı evlerin içine koşarak birazını dışarı sürüklüyebildik.” cevâbını verdiler. Bazıları da yanmış, kömür olmuş buğdayı yıkayarak yiyorlardı.

Sokakta giderken bizi büyük miktarda yünü olan bir adamın evine götürdüler ki yalnız yüz okkasını kurtarmaya muvaffak olmuş. Bir zavallı kadın ağlayarak harap olan evine gitmemizi ve yakılmış olan davarlarının başlarını görmemizi ricâ etti. Bazıları da ikrâm edemedikleri için af diliyorlar: “Eskiden köyümüze bir yabancı geldiği vakit sultanlar gibi ikrâm eder eğlenirdik. Şimdi hiçbir şey ikrâm edemiyoruz.” diyorlardı.

Etrafta muhâfaza edecek koyunları olmayan çoban köpekleri boş dolaşıyordu. Yeşil vâdiye baktığımızı gören bir köylü: “Evet ot var; fakat yiyecek koyun, davar yok” dedi. Başka bir köylü de anlattı: “Benim evimde bir paşa oturdu. Aileme ve evime bir zarar getirmeyeceğini va’ad etti. Fakat buna rağmen evimi ateşe verdiler. Va’adini kendine hatırlattığım vakit güldü ve emir vermeyi unutmuş olduğunu söyledi.”

Gecek⁴²

140 hâne - tamâmıyla yakılmış⁴³ - 55 kuru ot deposu yakılmış. Bu köy belki ordunun asıl geçtiği yoldan uzak olduğu için en az tahrib edilmiş. Üçüncü gecemizi burada geçirdik. Gayet temiz bir evde kaldık. Ev sâhibimiz ertesi sabâh bize köyü gezdirdi ve hikâyesini anlattı:

“Kocamı öldürüyorlardı. Fakat bütün altunlarımı çıkardım, verdim. Güzel gelinimi kaçırmaya muvaffak olmuşum, onu ele geçiremediler. Yedi sekiz gün dağda kaldık. Sonra süvârillerimiz geldi, bizi kurtardı.” (52)

⁴² Gecek/Geçek: Eskişehir’in Günyüzü İlçesinin bir köyü.

⁴³ Yakılmamış olmalı.

Köyü dolaşırken harâbelerden kadınlar çıkıyor, gidip evlerini görmemizi ricâ ediyorlardı. Bir kadın bizi harap olan evine götürmekte ısrâr etti. “*Bakın*” dedi: “*On iki odalı ne güzel evim vardı.*” Biz yıkık on iki odanın harâbesinde aşağı yukarı dolaşırken o acı acı ağlayarak: “*Acaba bir daha böyle bir evim olacak mı?*” dedi. Bu kadın da: “*Bizden evvelâ ne istediler ise verdik, fakat ne faydası oldu ki! Bakınız evlerimize!*” dedi.

Ebeveyni Yunanlılar Tarafından Öldürülen oniki Yaşında Bir Aile Reîsi

Bir kadını kurtarmaya uğraşan iki erkek öldürülmüş ve kadının kendisi de bu fırsattan istifâde ederek kaçarken vurulmuş. Birkaç gün sonra cesedi dereye bulunmuş.

Mektebin muallimi hüçûm zamânı orada bulunmamakla berâber avdet ettikten sonra köylülerin ifâdelerini toplamış. Bize bütün bunların tanzîm edilmiş bir plan dâhilinde yapılmış olduğunu söyledi. Bir takım askerlere husûsî vazîfeler verilmiş olduğu âşikâr idî. İhtiyâr (53) hoca üç def’a bıçak ile tehdîd edildiğini ve üçünde de para ile

kurtulduğunu söyledi. “Bütün dinî kitaplarım, yüz liraya aldığım Kur’ân-ı Kerim hepsi gözümün önünde parça parça edilerek yakıldı. En nihâyet kaçtım. Fakat geri geldiğim vakit evimi yarı yanmış buldum. Câmî’in bütün halıları, döşemeleri soyuldu. Kur’ânları da yakıldı.” dedi.

Aynı köyün en zengin adamı: “Ordu geçtiği zamân her neye mâlik isek hepsinden esirgemedem verdik. Eğer avdetlerinde evlerimizi tamâmıyla soymuş olsa idiler, ne yapalım harp, derdik. Fakat evlerimizi yakmak, kadınlarımızın nâmusuna tecâvüz etmek vahşetten başka bir şey değil!” dedi. Diğer bir kadın da aynı fikirleri şu sûretle ifâde etti: “Ordu seçtiği zaman, istedikleri her şeyi yaptı. Yağımızdan, yumurtamızdan, tavuğumuzdan verdik. Ekmek pişirdik. Fakat ne fa’idesi oldu. (Harap evleri göstererek) İşte mükâfatımız” dedi. Basit bir köylü bile hâl-i seferde olan bir ordunun memleket tarafından beslenmek hakkını tasdik ediyordu. Fakat keyfi sûrette yakıp yıkmığı bir harp siyâseti olarak kimse kabûl etmez, biz de etmeyiz.

Köyü terk edeceğimiz sırada bir sürü kadın etrâfımızı aldı. Muhtelif vak’aları anlatıyorlardı. Bir tanesi: “Askerin elinden kaçarken öldürülen kadın benim görümcem idi. Fakat gelinimi yakaladılar nâmusuna tecâvüz ettiler. Evimizi yakmamaları için yalvardım. Fakat ‘küçük (?) Kemâl askerlerden değil mi, git hakkını ondan (Mustafa Kemâl Paşa’dan) iste’ dediler.” dedi.

Kocuş⁴⁴

100 hâne- 20 yanmamış. Birkaç saat araba ile gittikten sonra bu köye vâsıl olduk. Yakında otlayan birkaç (54) öküz ve bir tek öküz arabası gördük. Sokakta dolaşırken eski bir askere tesâdüf ettik. İngiliz Esir Kampları’nda muhâfızlık ettiği için birkaç İngilizce kelime öğrenmiş. Onları bize tekrâr etti ve anlattı:

“Pek çok seneler askerlik ettim. Fakat hiçbir yerde askeri bunların bize burada yaptıklarını yaparken görmedim. Eniştem tecâvüze uğrayan birkaç kadına yardım ederken öldürüldü. Beni kaçmaya uğraşırken yakaladılar, bağlayarak yanmakta olan bir saman yığınının içine attılar, fakat kendimi çözüp kaçmaya muvaffak oldum. Dağda on gün kaldık. Câmî’imiz gâyet muhkem binâ edilmişti.

⁴⁴ Kocuş: Sivrihisar’a bağlı bir köy.

Ve pek eski idi. Yanarken görmedik, fakat o kadar harap olmuş ki bomba atılmış olduğunu zannediyoruz.”

Birkaç kişi de yangını söndürmeye uğraşırken Yunanlılar: “Hayır, bize emir var. Eğer söndürürseniz sizi tecziye edeceğiz (cezalandıracağız).” dediklerini söylediler. Yakında olan tepeye kaçmışlar. Köy yanarken otomobil ile yüksek rütbeli zâbitler gelmiş. Yardım etmeleri için köylüler bağırmışlar, fakat zâbitler hiçbir şey yapmamışlar. Bir bahçede üç kişiyi boğazları kesilmiş olarak bulmuşlar. Ne için öldüğünü bilmiyorlar. Mâmafih bir kadın bunların diğer bir kadını müdâfaa ederlerken öldürdüklerini söylüyor. Berâberlerinde götüremeyecekleri hayvanları öldürmüşler. Köy hubûbât cihetinden zengin imiş. Ordu ilerlerken bu köye girmemişler. Fakat ric’atte altı gün mütemâdiyen birbirine müteâkib muhtelif guruplar geçmiş; her gün iki bin kilo zâhire almışlar. Köyü yakmağa birinci günden başlamışlar ve hergün biraz daha yakmışlar. Fakat bidâyette tayyârelerden kağıtlar atarak ahâliye hiç zarâr gelmeyeceğini temîn etmişlerdir.

Babadâd⁴⁵

100 hâne. Hepsi tahrib edilmiş. Hârîçteki (55) değirmen bile yıkılmış, yalnız iki üç âile kalmış, mütebâkisi Sivrihisar’a doğru kaçmışlar. Hem ilerlerken, hem de ric’at ederlerken ordunun orada uzun müddet kalmış olduğu görülüyor. On beş kadına tecâvüz edilmiş, dört erkek öldürülmüş, buradan her şey alınmış.

Demirci

40 hâne- 25 hâne yanmamış. Ordu ilerlerken Yunan hastahânesi burada imiş ve köylülere aldıkları şeyler için para verilmiş, fakat ric’atta köylülerin bütün paraları soyulmuş. Köylüler dağlara kaçarken bazıları bir şilte bir yorgan almağa muvaffak olmuşlar, bunlar meyânında altı kadın tecâvüze ma’rûz kalmıştır. “*Evet bazıları merhametli idi.*” diyen ihtiyâr kadın bu köyden idi.

⁴⁵ Babadad/Babadat: Sivrihisar’ın köylerinden.

Bütün bu hikâyelerde bazı noktalar mütemâdiyen tekerrür ediyor:

Köylüler şu sözleri kerâren söylediler: –“*Tahrîbât muntazaman icrâ edildi.*”

“*Zâbitân ya köyde, ya köyün yakınında idiler. Fakat bizim kendileriyle görüşmemize müsâade edilmiyor, yâhut ‘Ateşi kendiniz söndürünüz.’ emrini veriyorlardı.*”

“*Bir çoğu bizim lisânımızı konuşuyorlardı.*”

“*İlk geldikleri vakit kendilerine ne yapmak mümkünse yaptık. Onlar da bize bir zarar vermeyeceklerini va’ad ettiler. Fakat ric’atte mütemâdiyen soydular ve yaktılar. Ve ‘Emir böyledir.’ dediler.*”

“*Muhtâc oldukları şeyleri almak harp icâbâtındandır. Fakat kendilerine lüzûmu olmayan, yâhûd götüremeyecekleri şeyleri ne için yaktılar, öldürdüler?*”

Bu köyleri ziyâretimizden beri Türk me’mûrlarının bu köyler hakkındaki (56) bazı resmi raporlarını okuduk. Bu raporlarda münderîç vekâyî’ bizimkilere mutâbıktır. Şimdiye kadar yüz otuz köyün bu sûretle tahrîb edilmiş olduğu bildiriliyor. Gördüğümüz yüz yirmi iki köyün hâli de bi-z-zât ziyâret ettiğimiz sekiz köyün aynıdır. Bir çok ev yakılmış. Para vermeyen bir çok kadın yaralanmış ve öldürülmüştür. Kadınlarınsa nâmuslarına tecâvüz edilmiş, hem evlerde, hem de harmanlarda buğdaylar bi’l-iltizâm yakılmış. Koyun, davar götürülmüş ve öldürülmüştür. Hulâsâ; köylülerin tekâmî-i vesâit ta’îşî tahrîb edilmiştir.

Kış geliyor. Evvelâ ordunun kendisi iâşe edilmelidir. O zâten kendi yiyeceğinden köylülere pek çok verdi. Eğer büyük bir gayret ve teşebbüs edilmez ise bu adamlar bu kışı geçirmeye muvaffak olsalar bile gelecek sene için hiç hasad ümitleri yoktur.

Bilmiyoruz, dünya Harb-ı Umûmî’nin başında Avrupa’da yapıldığı gibi bu tarz harbi, meşrû’ addediyor mu? Her ne olursa olsun ıztırap

çeken kadın ve çocuklara karşı merhamet hissederek Âlem-i İslâm'a "Biz Türk olduğumuz için bize yardım etmiyorlar." dedirtecek bir sûrette hareket edilecek mi?

Bu mıntıka-i sefâlette Hilâl-i Ahmer hemen bir hey'et i'zâm etmiştir. Bu hey'et a'zâsı köyleri birer birer dolaşarak kırk üç köye 1.670 aded fanıla, 450 çift çorap, 1.000 metre pâzen, 1.000 metre Amerikan bezi, 440 aded Amerikan don, 30.000 kilo miktarında buğday ile 5.000 kilo tuz tevzî' eylemiştir.

Bi-l-hâssa Günyüzü Nâhiyesi'nde ibrâz-ı fa'âliyet eden hey'et, Nâhiye Câmî-i Şerîfi'nde Yunanlılar tarafından şehîd edilenlerin rûhuna mevlid-i şerîf okutmuş olduğu gibi mekteb-i ibtidâ'î talebesine de ilbâs etmiştir. (57)

ÜSERÂ' ŞU'BE'Sİ'NİN FA'ÂLİYETLERİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti dâhilinde bulunan üserâ' (*esirler*) ve mevkûfın-i harbiyenin âileleri tarafından kendilerine vürûd eden (*gelen*) mekâtib (*mektuplar*) ve mebâliğ (*paralar*) ve eşyâ kolilerinin îsâline (*ulaştırılmasına*) ve memâlik-i meşgûle ve müstevilede bulunan kesân (*kimseler*) ve âilelerin tahkîk-i ahvâline âid işlerle meşgul olmak üzere Harb-ı Umûmî'de olduğu gibi bir Üserâ' Şu'besi (*Esirler Şubesi*) küşâd edilmiştir.

Bu şu'be vazîfeye mubâşeretini anından i'tibâren 10.000'den fazla mektûbun ve 10.418 lira kadar bir meblâğın mürselün ileyhlerine (*gönderilenlere*) îsâl (*ulaştırma*) ve te'diyesine (*ödemelerine*) delâlet eylemiştir.

Daha Üserâ' Şu'besi vazîfesine ibtidâr etmezden (*başlamazdan*) evvel de murahaslık üserâ'nın tahkîk-i ahvâli ile kendi nâmlarına vürûd eden (*gönderilen*) mebâliğin tevzî'ine tavassut etmişti.

Hastahânelerde taht-ı tedâvîde bulunan esir zâbitân ve efrâd ziyâret olunarak muâvenet-i nakdiyede bulunulmuş ve sigaralar tevzî edilmiştir.

Hey'et-i Murahhasa tarafından 27 Temmuz 337 (M. 1921) târihinde Kayseri'ye i'zâm kılınan (*gönderilen*) Üserâ' Şu'besi Müdürü garnizonu ziyâret ederek İstanbul Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmiyesi'nden vâkî olan iş'âra binâen üserâ'nın muhtâc olduğu eşyâyı kendilerinden sorarak tesbît eylemiş ve Hey'et-i Murahhasa da taleb-i vâkî İstanbul'a bildirmiştir. Bunun üzerine Fransız Kıt'atı Baş Kumandanlığı tarafından Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîsi'ne tevdîan irsâl kılınan yüz altı sandık eşyâyı İnebolu'dan Kayseri'ye kadar nakil ederek ashâbına (*sabiplerine*) teslim eylemiştir. Fransız üserâ'sından pek muhtâc olanlara da Hilâl-i Ahmer tarafından 300 takım çamaşır, 21 Fildekos fanila tevzî olunmuştur.

Teşrîn-i evvel 337 (M. Ekim 1921) zarfında hükûmetçe İstanbul'a iâde edilen İngiliz (58) yüzbaşısı Mösyö "Kempl" de Hilâl-i Ahmer vesâitiyle Ankara'ya getirilmiş ve Ankara'dan İnebolu'ya kadar seyâhati de te'mîn edilmiştir. Mahal-i muhtelifede (*muhtelif mahallerde*) bulunan diğer üserâ'nın da eşyâsıyla mekâtib ve mebâliğinin îsâl ve teslimine delâlet olunmuş ve avâkib-i ahvâli (*durumları*) hakkında ma'lûmât talep edilenlere dâir icrâ edilen tahkikât netâyici alâka-dârâne tebliğ edilmiştir. Bu işlere yine devâm olunmaktadır.

Üserâ' Şu'besi bundan başka memâlik-i meşğûle ve müstevliyede bulunan esir ve şehîd-i zâbitân ve me'mûrîn âileleri nâmına Hey'et-i Murahhasa veznesine tevdî kılınan ma'âşâtı ashâbına îsâl ve te'diye etmekte ve bu gibi âileler hakkında tahkikât icrâ eylemektedir.

Yunanistan'da bulunan üserâ'mızdan burada bulunan âilelerine ve âileleri tarafından da kendilerine mektûb irsâl ve îsâline tavassut olunmakta ve bunlara âid işlerin îfâsına çalışılmaktadır.

şühedâ, zâbitân, efrâd ve muhâcir âilelerine yapılan muâvenet

Eskişehir ric'ati hasebiyle Ankara'ya gelen şühedâ ve zâbitân ve efrâd âilelerinin muhtâc-ı muâvenet (*yardıma muhtaç*) olanlarına, âile efrâdı adedine ve derece-i ihtiyâcına göre yirmi günlükten aşığı olmamak üzere iâşe bedeli tevzî' edilmiş olduğu gibi, bir kısım halktan Kırşehir ve Kayseri'de bulunanlara da aynı sûretle muâvenet olunmuştur. Bundan başka en ziyâde muhtâc-ı muâvenet olanlara bir yere sevk edilinceye kadar her gün ekmek, çorba ve çay tevzî' olunmuştur. (59)

Hilâl-i Ahmer Merâkiz ve Şu'bâtının (*Merkezleri ve Şu'belerinin*) Fa'âliyeti

Anadolu'nun muhtelif mahallerinde ihyâ veyâ yeniden te'sîs olunan şu'belerimizden bazıları bi-l-hâssa Erzurum, Konya, Kastamonu, Kayseri, Samsun merkezleri Nizâmname-i Esâsi'nin müsâid olduğu nisbette ve bazı kere istihsâl ettikleri müsâade-i mahsûsa ile bu nisbetin fevkinde mecrûhîn-i askeriyye ve muhtâcîn-i ahâliye

muâvenette bulunmuşlardır. Bu meyânda Ankara Hanımlar Merkezi ile Kastamonu, Konya Hanımlar Merkezi'nin çamaşır dikmek ve hastahânelerde çalışmak husûslarındaki fa'âliyet-i meşkûreleri şâyân-ı takdirdir.

Anadolu'da Hilâl-i Ahmer Murahhaslığı'nın Vaz'iyet-i Mahsûsası

Raporun mukaddimesinde îzâh olunduğu üzere İstanbul işgalini müteâkıp Anadolu'da Hilâl-i Ahmer'in iktisâp ettiği vaz'iyet-i husûsiye (*kazandığı özel durumu*), Cem'iyet'in bütün muâmelât-ı umûmîyesine ve nukûd ve emvâline yegâne vâzihu'l-yed olan Merkez-i Umûmî'ce ahîren nazar-ı dikkate alınarak murahhas muallim Doktor İsmail Besim Paşa ile Merkez-i Umûmî A'zâsından Doktor Adnan ve Doktor Ömer Lütfi Beylerden mürekkep bir hey'et-i murahhasaya Merkez-i Umûmî'nin Nizâmnâme-i Esâsî mücibince mâlik olduğu salâhiyet hemen hemen tamâmen devr edilmiş ve bu sûretle Anadolu'daki Hey'et-i Murahhasa, hesâbât en müsâid zamanda Merkez-i Umûmîye ibrâz edilmek üzere, kabz ve sarf husûsunda tamâmen serbest bırakılmışlardır. Ancak Hilâl ve Salîb-i Ahmerlerin tâbî' oldukları mukâvelât (*mukaveleler*) ve kâvâ'id (*kanunlar*) Beyn-el-milel Salîb-i Ahmer Komitesi ile vuku' bulacak muâmelâtta Merkez-i Umûmî'nin tavassutu (*aracılığı*) esâs olarak kabul edilmiştir. (60)

Hilâl-i Ahmer Ve Amerika Şark-i Karîb Muâvenet Hey'eti

Hilâl-i Ahmer Anadolu'daki fa'âliyeti esnasında Amerika Şark-i Karîb Muâvenet Hey'eti ile mütemâdi temâs hâlinde bulunmaktadır. Bu hey'et ile Hilâl-i Ahmer Murahhaslığı arasında yekdiğerine karşı muâvenet-i mütekâbil (*karşılıklı yardım*) cereyân etmektedir. Amerika Hey'eti Murahhası Mis Elen mecrûh gâzilerimize muâvenet olmak üzere iki defada bin beş yüz lira teberrü' ettiği gibi cedvel-i mahsûsunda görülecek miktarda eşyâ ihdâ (*bediye*) eylemiştir.

hâtîme

Hilâl-i Ahmer Ankara Hey'et-i Murahhasası bu raporuna nihâyet vermezden evvel, başta Büyük Millet Meclisi Reis-i Muhteremi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri olduğu halde, bütün Hükûmet erkânından gördüğü kıymet-dâr müzâheret ve muâvenete (*koruma ve yardıma*) karşı en samîmi şükrân ve itminânlarını (*güvenlerini*) takdîm etmeyi bir vecîbe-i vicdâniye ve Anadolu Hilâl-i Ahmer Teşkilâtı'nın gayretli ve fedâkâr etıbbâ (*doktorları*) ve me'mûrînine (*memurlarına*) îfâ-i vazîfe esnasında gösterdikleri himmet ve ikdâmdan (*sebatla devamlı çalışmadan*) dolayı teşekkür etmeyi de bir lâzîme-i kadr-şinâsî addeder.

Hilâl-i Ahmer Ankara Hey'et-i Murahhasası

(61)

**Mart 336 Bidâyetinden Gâye-i Teşrîn-i sâni 337 Târihine Kadar
Kabz Olunan İânât**

Kuruş	L i r a - i Osmânî	
87	1211	Eskişehir ve Seyyid Gâzi Ahâli-i Muhteremesinden
.	1500	Amerikân Şark-ı Karîb Mu‘âvenât Hey’eti nâmına Mis Elen tarafından
25	37	Hüseyin Âbâd Nâhiyesi Ahâli-i Muhteremesinden
05	309	Sivas Vilâyetinden
.	200	Balıkesir Hey’etinden
50	6	Ankara’da Hacı Mûsâ Mahallesi’nde Gâlib Efendi’den
.	60	Akdeniz Vapuru’nda verilen konserde vâki‘ olan teberruât
.	300	Ankara Ermeni Katolik Cemâatı’ndan
.	26	Ankara Menba-ı Füyûzât Mektebi talebelerinden
85	144	Ankara Mekteb-i Sultânisi talebesi tarafından
.	7	Ankara Koca Hindî Müslim Mahallesinden
.	3	Ankara Kâtib-Zâde Mehmed Efendi’den
.	28	Avanos Kazâsı ahâlisinden
15	9	Ankara’da Ümîd-i Teceddüd Mektebi talebesinden
.	25	Gerede Tüccârânından Hâlid Bey Zâde Hamîd Bey’den
.	250	Samsun’da Nemlî-Zâde Biraderler tarafından
.	50	Samsun’da Nemlî-Zâde Hamdi Bey RefİKası Hânım tarafından
.	100	Yabanabâd Müdâfa ‘â-i Hukûk Cem‘iyeti’nden

(62)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	15	Ankara'da Sanâ'yi Bahçesi müste'ciri Hamdi Bey tarafından
50	2	Polatlı Belediye Reisi Turhân Bey Refikası Hanım tarafından
.	4	Şâir Mehmed Emîn Bey tarafından
80	14	Yabânabâd ahâli-i muhteremesinden
54	526	Silifke ahâli-i muhteremesinden
10	278	Dersaâdet'te Çakmakçılar'da tüccârandan Hacı Celâl Bey tarafından
.	24	Avanos Kazâsı ahâlisinden
.	130	Ankara Piyâde Zâbitân Ta'lim-gâhı Zâbitân ve talebesi tarafından
52	13	Seneti (Sinte) (?) Nâhiyesi ahâlisinden
89	434	Amerikan Cleveland Cem'iyet-i Hayriye-i İslâmiye'sinden
81	144	Amerikan Cleveland Cem'iyet-i Hayriye-i İslâmiye'sinden
.	20	Ankara Vâlisi İhsan Bey Efendi tarafından
.	22.500	Ankara Rus Şuralar Sefâreti tarafından
.	4	Gerenhâs'tan Hâfız Mehmed Efendi'den
79	49	Ankara Askerî Hastahânesi mevkûfinî tarafından
.	428	Kars-ı Zülkadriyye Kasabası ahâlisinden
43	4127	Rodos Cemâ'at-ı İslâmiyesi tarafından
.	2000	Mersin ahâli-i hamîyyet-mendâne tarafından
57	3872	Antalya ahâli-i hamîyyet-mendâne tarafından
85	11	Ankara'da Çaycı Baba Süleyman Efendi'den
55	999	Bartın ahâlisinden

(63)

Kuruş	Lirâ-i Osmânî	
.	20	Erkân-ı harb kaymakamlarından mütekaid Şerîf Bey Efendi'den
.	40	Baytar Binbaşısı İzzet Bey tarafından
.	25	Ankara Merkez Lokontası'ndan
46	17	Ankara'da Çaycı Baba Süleyman Efendi'den
.	1	Ankara'da Çaycı Baba Süleyman Efendi Çırağı Said Ağa tarafından
.	20	Dekovil İnşââtı'nda müstahdem Dimi Kalfa tarafından
.	400	İskilip ahâl-i muhteremesinden
.	500	Ankara'da Rum Cemâatinden
.	200	Keskin Türk Ortodoks Milleti'nden
.	300	Ankara'da Değirmenci Kuzmâ Efendi âilesinden
.	1574	El-Azîz Hilâl-i Ahmer İ'âne Komisyonu'ndan
.	163	Kars-ı Zülkadriyye (<i>Kadirli</i>) ahâlisinden
.2	13	Ayaş ahâlisinden
.	20	Karargâh-ı Umûmî İstihbârât Şu'besine me'mûr Mülâzım Abbâs Bey tarafından
.	500	El-Azîz Hilâl-i Ahmer İ'âne Komisyonu'ndan
.	5	Ankara Zira'at Bankası Müdürü Ahmed Kemâl Bey tarafından
.	2	Ankara Düyûn-i Umûmîye Başkâtibi Tevfik Bey'den
.	1110	El-Azîz Hilâl-i Ahmer İ'âne Komisyonu'ndan
.	300	El-Azîz Hilâl-i Ahmer İ'âne Komisyonu'ndan
.	550	El-Azîz Hilâl-i Ahmer İ'âne Komisyonu'ndan
.	119	Söke ahâlisinden
.	30	Göksun ahâlisinden

(64)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	3000	Ankara Afgân Sefâreti'nden
.	14	Kozan İslâm Gençliği Derneği Riyâseti'nden
.	10	Ankara Düyun-u Umûmiye Başkâtibi Tevfik Bey'den
.	57	Ankara Merkez Kırâat-hânesi müste'ciri Mehmed Râşid Efendi'den
.	3	Ankara Düyûn-u Umûmiye Başkâtibi Tevfik Bey'den
.	176	Elbistan ahâlî-i muhteremesinden
.	50	Bozdağı İslâm Gençliği Derneği tarafından
.	100	Garp Cephesi Levâzım Reisi Binbaşı Tahsin Bey haremi tarafından
.	1000	Fransa Nezzâr-ı Sâbikasından Franklin Buyyon Cenapları tarafından
.	1000	İzmit Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden At Yarışı hâsılâtı olarak
.	250	Âsî-i Yozgat Ahâlîsi'nden
88	80	Kırşehir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	12	Kırşehir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	600	Ereğli Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	500	Zonguldak Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	580	Bolu Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	2000	Kastamonu Merkezi'nden
	200	Bolu Merkezinden
	100	Kozlu Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
	500	Zonguldak Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
	120	Amasya Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
	500	Afyonkarahisâr Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden

(65)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	300	Silifke Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
50	214	Yozgat Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	1000	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	346	Bolu Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	50	Aziziye Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	160	Tokat Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	300	Zile Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	120	Akşehir Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
63	281	Geyve Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	550	Kengirı (Çankırı) Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	2000	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	250	Çorum Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	200	Çerkes (Çankırı/Çerkeş) Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	250	Diyârbekir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
70	78	Göynük Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	200	Eskişehir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	200	Sivas Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
85	99	Bolu Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	60	Kırşehir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	160	Tokat Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	50	Gürün Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	70	Dârende Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	106	Yozgat Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
40	435	El-Azîz Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden

(66)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	1000	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	100	Trabzon Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
10	272	Trabzon Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	400	Kengirî Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	100	Gerede Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	150	Sinop Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	52	Göynük Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şu'besi'nden
.	43	Göynük Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi'nden
.	139	Mudurnu Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi'nden
750	65	Mudurnu Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi'nden
.	500	Boyabâd Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	100	Bodrum Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	500	Konya Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	150	Diyarbakir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	100	Akdağmadeni Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	1000	Samsun Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	200	El-Azîz Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
50	863	Zonguldak Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	200	Devrek Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	400	Bolu Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi'nden
.	100	Bolu Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şu'besi'nden
.	280	Ayancık Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi'nden

(67)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	300	Diyarbakir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	60	Sivrihisâr Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	70	Kırşehir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	250	Kengirî Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	100	Havza Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	609	Zonguldak Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	1000	Kayseri Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	200	Rize Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	200	Sinop Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	250	Taşucu Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	20	Tefenni Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	20	İncesu Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	100	Sâ'id İli Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	195	Niğde Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	400	Eskişehir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	400	Karaman Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	100	Beyşehir Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	700	Zonguldak Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	300	Ermenek Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	300	Kengirî Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	50	Devrek Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	400	Gerede Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	200	Bodrum Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	130	Gerze Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden

(68)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	85	Yozgat Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
70	410	Sungurlu Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	100	Haymana Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	200	Taşucu Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	35	Malatya Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	262	Ereğli Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	850	Muğla Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	100	Aksaray Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	176	Sungurlu Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	121	Boğazlıyan Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	200	Bolu Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi'nden
.	200	Bolu Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şu'besi'nden
.	150	Düzce Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	169	Kangal Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	300	Amasya Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	150	Tokat Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	2060	Zonguldak Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	350	Devrek Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	300	Kozlu Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
54	99	Yozgat Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
90	299	Sinop Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	300	Ereğli Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	1000	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	300	Antalya Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	200	El-Azîz Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden

(69)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	200	Mut Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	1650	Geyve Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	175	Amasya Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	150	Rize Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	200	Çorum Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	176	Tenus Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	170	Gerze Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	200	Havza Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
51	175	Geyve Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	100	Kozlu Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	1850	Samsun Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	200	Geyve Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	2000	Samsun Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	1000	Ordu Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
140	140	Afyonkarahisâr Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	600	Geyve Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	40	Göynük Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	500	Tokat Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
21	33	Sandıklı Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
49	232	Mihalıççık Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	250	Çorum Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	300	Taşocağı Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	200	Aksaray Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	40	Rize Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden

(70)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
37	406	Geyve Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
50	890	Zonguldak Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	684	Eskişehir Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	40	Göynük Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	200	Kozlu Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
53	132	Ereğli Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
	2000	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	460	Merzifon Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	2000	Samsun Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	200	Trabzon Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	428	Tenus Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	100	Silifke Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	875	Burdur Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	50	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	1000	Sivrihisâr Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
60	391	Kozan Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
29	129	Ayaş Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
20	680	Eskişehir Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	50	Abanos (Avanos?) Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	55	Atina Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	1000	Malatya Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	156	Ayaş Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	600	Beypazarı Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden

(71)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	200	El-Azîz Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	1000	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	680	El-Aziz Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	35	Kayseri Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	700	Tavas Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
87	68	Kırşehir Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	150	Silifke Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
81	79	Kozan Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	250	Zile Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	200	Kengirî Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
25	46	Konya Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	100	Aksaray Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
50	101	Yozgat Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
10	140	Ereğli Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	550	Nevşehir Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
10	500	Köyceğiz Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi'nden
.	200	Kozlu Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	200	Bartın Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	200	Zile Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	100	Aksaray Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	130	Beypazarı Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
64	53	Ayaş Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	150	Siverek Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	500	Giresun Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden

(72)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	100	Devrek Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	240	Ayancık Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
72	56	Muş Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şu‘besi’nden
35	81	Silifke Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
	250	Silifke Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	500	İzmit Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	300	Gerze Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	250	Ulâcalı Nâhiyesi Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
04	2	Köyceğiz Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şu‘besi’nden
50	148	Söke’de Moralı Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	400	Malatya Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	100	Gerede Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	90	Boyabâd Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	20	Rize Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	300	Tokat Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	100	Niksar Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
92	109	Aksaray Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	3000	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	5	Kengiri Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	5	Kengiri Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	1000	Antalya Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
50	75	Geyve Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden
.	100	Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	500	Mardin Hilâl-i Ahmer Merkezi’nden
.	500	Hamîdabâd Hilâl-i Ahmer Şu‘besi’nden

(73)

Kuruş	L i r â - i Osmânî	
.	46	İzmit Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	225	İzmit Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
.	1786	El-Azîz Hilâl-i Ahmer İ'âne Komisyonu'ndan
.	50	Kozan ahâlisinden
.	300	Amasya Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden
65	911	Ceyhan Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	20	Isparta Meb'ûsu Nâdir Bey Efendi'den
.	5	Erkân-ı Harp Mir-alâ'yı Mûsa Kâzım Bey Efendi'den
.	200	Bozdağı Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
.	350	Burdur Hilâl-i Ahmer Şu'besi'nden
35	171	Kozan Ahâli-i muhteremesinden
.	102.700	Hind Hilâfet Komisyonu'ndan
65	4.569	Bingazi Ahâli-i Müslümesi'nden
25	516	Şeker Bayramının birinci günü vâki' olan teberruât

(74)

Hilâl-i Ahmer'e Teberru' Olunan Eşyâ

Eşyânın Cinsi	Mikdârı	Mülâhazât
Don, Patiska	6	aded
Gömlek, Patiska	9	aded
Gömlek, Dokuma	4	aded
Gömlek, Dokuma, Çocuk İçin	1	aded
Dokuma Don, Çocuk İçin	1	aded
Don, Dokuma	1	aded
Mintan, Basma	1	aded
Havlu, Yüz İçin	61	aded
Eldiven	1	aded
Yazma, Yemenî	5	aded
Mendil, Keten-i âdî	246	aded
Baş Örtüsü	2	aded
Peştemâl	2	aded
Entârî, Pâzen, Mücedded	17	aded
Entârî, Basma, Mücedded	122	aded
Entârî, Amerikân, Mücedded	11	aded
Don, Amerikân, Mücedded	17	aded
Gömlek, Amerikân, Mücedded	18	aded
Sigara, a'lâ cins	200	Paket Yirmişişer adeddir.
Sigara, a'lâ cins	1	Paket Yüz adeddir.
Tâkiyye, Amerikân	254	aded
Çorap, Pamuk, Mücedded	281	çift

Şuabâtan
teberru'
edilen

(75)

Hilâl-i Ahmer'e Teberru' Olunan Eşyâ

Eşyânın Cinsi	Mikdârı	Mulâhazât	
Gömlek, Pâzen, Mücedded, Renkli	4	Aded	
Don, Pâzen, Mücedded, Beyaz	4	“	Şuabâtan teberu' edilen
Peşkîr	75	“	
Zarf (Mektûb İçin)	1000	“	
Kağıt (Mektûb İçin)	1600	“	
Kaşık, Tenekeden, Mücedded	120	“	
Çay	5	Kilo	
Şeker, Kesme	100	“	
Pâzen, Beyaz	240	Metre	Şark-ı Karîb Muâvenet Hey'eti Reîsesi Mîs Elen tarafından teberru' edilen
Fanile, Kumaş, Renkli	92,5	“	
Amerikan Bezi	1825	“	

(76)

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

(Eczâ Şu'besinin Eczâ Kısmı)

Eczânın Cinsi	Mikdârı			Mülâhazât
	Gram	Kilo	Aded	
Çiçek aşısı	.	.	85.000	Kişilik
Tifo “	250	119	.	
Kolera “	250	123	.	
Dizanteri Serumu	.	.	5258	Şişe
Vebâ Serumu	.	.	362	Şişe
Tetanos Serumu	.	.	2876	Şişe
Menekokok se- rumu	.	.	302	Şişe
Vazelin Beyaz	.	125	.	
Vazelin Sarı	.	48	.	
Vazelin Siyah	.	231	.	
Azotit Fezemebler	955	.	.	
Âzotit Mezab	260	1	125	Şişe (beheri iki yüz gramlık)
Alkol	.	201	.	
Pür Hidrol	.	.	.	
Asit Borik	500	21	.	
Pür Manganât Du Potas	200	25	83	Şişe
Klor Etil	.	.	17952	
Ampol Tentiriyot	.	.	8700	
Ampol İyot İyodure	.	.	.	
Kinîn Komprime	300	.	.	
İyot	.	7	.	
İyot Form	.	16	.	
Hint Yağı	.	12	.	
Asit Sitrik	500	.	.	
Gliserin	300	174	.	
Kibritit Sevd	.	10		

(77)

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

(Eczâ Şu'besinin Eczâ Kısmı)

Eczânın Cinsi	Mikdârı			Mülâhazât
	Gram	Kilo	Aded	
Kibrit Mağnezi	.	500	.	
Lizol	.	37	.	
Müvellidu'l-humûzalî su	.	146	.	
Masitzol	.	.	13	Şişe
Vazelin Mayî'	454	.	.	
Pastil Sublime	.	.	3000	
Klor Mait Morfin Tablet	.	.	100	
Fosfat Dokodein	305	.	.	
Sülfat Dukinîn	.	.	1000	
Komprime				
Esanis Dumand	175	.	.	
Formaldeid Merhemi	.	.	480	Kutu
Hâmız Sofsat Metalik Merhemi	.	.	300	Kutu
Dove – Komprimesi	.	.	1000	
Aslibendid Sivd	.	1	.	
Estuvain	25	.	.	
Salisilât Du Sevd Komprime	.	.	3000	
Aspirin Komprime	.	.	2000	
Sülfat Duzenk Koprime	.	.	500	
Asit Tartarîk	.	1	.	
Neşâdir Ruhû	650	1	.	
Kara Zilol	.	28	.	
Espiri Amonikal Aromatize	800	5	.	
Aloin Kompuze Tablet	.	.	500	
Kükürt Parça Halinde	.	180	.	
Eter Anestezik	.	3	.	

(78)

SİHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

(Eczâ Şu'besinin Malzeme-i Timâriye İspenci-yâriye Kısmı)

Cinsi	Mikdârı	Mülâhazât
Mevâd-ı Timâriye	41	Sandık
Tampon	37	Kilo
Müsellesi'l-Şekl Sargı (Eşarp)	6640	Aded
T Şeklinde Sargı	2500	Aded
Tarlatân Sargı	638	Aded
Nişastalı Sargı	3000	Aded
Sihhîye Arka Çantası Memlû	47	Aded
Fanila Çiyde Sargısı	780	Aded
Gaz Sargı	2658	Aded
Amerikan Sargı Emniyet İğnesi	38839	Aded
Amerikan sargı	356	Kilo
Pamuk Eyder ve Fîl	7524	Kilo
Harîr Muşamba	254	Metre
Gaz Tülbend	17814	Metre
Gaz Eyder ve ve Fîl Hazırlanmış Parça Halinde	338340	Aded Muhtelif Ebat
Mine İriğator	6 Gram	Aded
Sublimeli Tiftik	7,250 Gram	Kilo
Katranlı Lîf	20,500	Kilo
İpek İplik	550	Şişe
Yen Marimine	14	Aded
El Fırçası	44	Aded
Buz Kisesi	30	Aded
Kâti'i'n-nezef Lastik Sargı	84	Aded
Otoklav	1	Aded

(79)

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

(Eczâ Şu'besinin Malzeme-i Timâriye İspenci-yâriye Kısmı)

Cinsi	Mikdâri	Mülâhazât
Lastik Eldiven	34	Çift
Koher Pens	356	Aded
Pe Ân Pens	68	Aded
Teşrîh Pens	258	Aded
Bistûrî	98	Aded
Cerrâhî Makas	173	Aded
Alçı Makas	110	Aded
Patiska Sarığı	500	Aded
Batın İçin Tel Kafes	2	Aded
Dereceli Cam Mezro	20	Aded
Termokoter Lastiği	2	Takım
Cerrâhî Testere	2	Aded
Cerrâhî Çekiç	2	Aded
Ferguson Kiskacı	2	Aded
Bistûrî Büyük	3	Aded
Düşân	2	Aded
Kemik İğnesi	2	Aded
Pür Âvâz Çelik İğnesi	13	Aded
Elevator	2	Aded
Ruj Pens	2	Aded
Keskin Ğûş	2	Aded
Sekizton	1	Aded
Loter	1	Aded

(80)

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

(Eczâ Şu'besinin Malzeme-i Timâriye İspenciyâriye Kısmı)

Cins	Mikdâri	Mulâhazât
Ekartor	2	Aded
Destere Lâmi	4	Aded
Küçük Hacimde Etoved	1	Aded
Amerikân Batın Sargısı	5046	Aded
Hasta Altı Muşambaemmi'î	34	Metre
Lifli Kompres Amerikan	94	Paket
Simit Şeklinde Pamuklu Kopres	2900	Aded
İçi Pamuklu Gaz Kopres	5847	Aded Muhtelif Ebatta
Katranlı, Pamuklu Gaz Kopres	812	Aded Muhtelif Ebatta
Cam Huni	67	Aded
Tehiy Muâlece Şişesi	251	Kilo
Benzin	5	Kilo

(81)

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

“Porselen Şu‘besi”

Eşyânın Cinsi	Mikdârı	Mülâhazât
Mahrûtî Çadır me‘a teferru‘ât	222	Aded Hastahâneler İçin
İki Direkli Çadır me‘a Teferru‘ât	4	Aded
Çaydanlık Mîne	47	Aded
Leğen Teneke Büyük	10	Aded
Gaz Ocağı Primos	9	Aded
Kalvanize Koğa	170	Aded
Saplı Taş Teneke	320	Aded
Kalvaniz Leğen	11	Aded
Demir Tava	60	Aded
Portatif Yemek Takımı	11	Aded (Beheri on dört parçadan Mürekkep)
Teneke Tepsi	117	Aded
Çinko Leğen	28	Aded
Saplı Tâs Mîne	50	Aded
Fâraş Oturak	20	Aded
Kâse Mine	96	Aded
Mine Koğa	15	Aded
Mine Gügüm	187	Aded
Mine Maşraba	502	Aded
Madenî Kepeç	84	Aded
Saplı Süzgeç Madeni	25	Aded
Teneke Maşraba	34	Aded
Saç Tava	105	Aded
Saç Levha	100	Aded
Kapaklı Cam Kavanoz	12	Aded

(82)

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

"Porselen Şu'besi"

Eşyânin Cinsi	Mikdâri	Mülâhazât
Çinko Kazan	44	Aded Hastahâneler İçin
Beyaz Kağıt	26	Kilo
Matba'alık Kağıt	2000	Tabaka
Teneke Çatal	500	Aded
Mecrûh-ı Muhâbere Kart Postal	22500	Aded
Mücedded Döşeme Tahtası	425	Aded
Demir Kova	68	Aded
Zemîn Muşamba	22,5	Metre
Kavçukluk Koyun Derisi	7300	Aded

(83)

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

“Çamaşır Şu‘besi”

Eşyanın İsmi	Mikdârı	Mulâhazât
Amerikan Bezi	9262	Metre
Pijama	4200	Takım
Yatak Kılıfı Amerikan	1016	Aded
Yün Çorap	32521	Çift
Don amerikan	19541	Aded
Gömlek Amerikan	20958	“
Battaniye	5865	“
Yastık Kılıfı	8430	“
Yastık Yüzü	3592	“
Yün Kuşak	84	“
Doktor Gömleği Keten	222	“
Şerîd	1761	Metre
Peçete	33144	Adet
Picama Pantolunu	139	“
Amerikan Entari	2598	“
Pamuk Âdî	7849	Kilo
Yorgan	102	Adet
Havlu	81	“
Yün Fanila	15156	“
Gömlek Patiska	200	“
Pamuklu	12621	“
Uzun Hasta Hırkası	330	“

(84)

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

“Çamaşır Şu'besi”

Eşyanın İsmi	Mikdârı	Mülâhazât
Eldiven Yün	1600	Çift
Avcı Yeleği	23672	Aded
Hasta Kaputu	5000	Aded
Yün Kolluk	8101	Çift
Sedir Bezi	16,5	Metre
Peştemâl	18	Aded

SIHHİYE-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENÂT

“Erzâk Şu'besi”

Eşyanın İsmi	Mikdârı	Mülâhazât
Çay, siyah	122	Kilo
Kuru Fasulye	284	Kilo
Toz Kakao	51	Kilo
Şeker, Kesme	50	Kilo
Süt Hulâsâsı	70	Kutu
Odun	30.000	Kilo

(85)

Mü'essese-i Sıhhîye ve İmdâd Hey'et-i Mesârifâtı

L i r â - i Osmânî	
22.490	Dördüncü İmdâd-ı Sıhhîye Hey'eti Eskişehir Hastahânesi 15 Temmuz 336 ilâ 1 Temmuz 1337
3.500	Kırşehir Nekâhathânesi 1 Haziran 337 ilâ 1 ağustos 1337
6.000	Dördüncü İmdât-ı Sıhhîye Hey'eti Kırşehir Hastahânesi 1 Ağustos 337 ilâ Teşrîn-i Sâni 1337
12.357	Ankara Hastahânesi 1 Nisan 337 ilâ 1 Teşrîn-i Sâni 337
46.500	Yedinci İmdâd-ı Sıhhîye Konya Hastahânesi ve Dispanserleri 15 Teşrîn-i Evvel 336 ilâ 1 Kanûn-i Evvel 337
77.325	Beşinci Nazilli İmdâd-ı Sıhhîye Hey'eti ve Dispanserleri Eylül 335 ilâ 1 Eylül 1337
4.600	Sekizinci İmdâd-ı Sıhhîye Hey'eti 1 Şubat 337 ilâ 1 Kanûn-i Evvel 1337
10.000	Bilecik ve Havâlîsi İmdâd-ı Sıhhîye Hey'eti tarafından Muhtâcîne tevzî'
10.000	Gördes ve Havâlîsi İmdâd Hey'eti tarafından muhtâcîne tevzî' olunan
4.000	Mihalıççık ve Havâlîsi İmdâd Hey'eti tarafından tevzî'' olunan
3.500	Haymana Havâlîsi İmdâd Hey'eti tarafından muhtâcîne tevzî' olunan
3.450	Muâvenet-i Muhtelif

Bâlâda gösterilen ve Müessesâtımızın ve bi'l-cümle imdâd ve mu'âvenât hey'etleri mesârifâtının ve anbarlarımızdan mû'tî sarfıyât-ı ayniyenin hesâb-ı kat'isi sene-i cedîde bilançosunda irâe olunacaktır.

(86)

Harb Mesâib-Zedelerine Vâki' Olan Muâvenât

Eşyânın İsmi	Mikdârı	Mülâhazât
Don, Amerikan	2000	Aded
Gömlek, Amerikan	2000	Aded Gördes Muhtâcînine
Fanila, Yün	2000	Aded
Fanila Kumaş	200	Metre Amasya Şefkat Yurduna
Fanila, Kumaş	1000	Metre
Bez, Amerikan	1001	Metre
Çorap, Yün	1085	Çift
Fanila, Yün	1670	Çift
Don, Amerikan	440	Aded
Gömlek, Amerikan	40	Aded Sivrihisar Kazası
Kostüm, Kadın İçin	10	Felâketzedelerine
Makara	200	
Buğday	31760	Aded
Tuz	5000	Takım Aded Kilo Kilo
Bez, Amerikan	1000	Metre
Fanila, Yün	1000	Aded
Fanila, Kumaş	522	Aded
Makara	48	Metre
Gömlek, Kadın İçin	350	Aded
Çorap, Yün	500	Aded
Don, Amerikan	300	Aded Mihalıççık Kazası Felâketzedelerine
Gömlek, Amerikan	110	Çift Aded Aded

(87)

Harb Mesâib-zedelerine Vâki' Olan Muâvenât

Eşyanın İsmi	Mikdârı	Mulâhazât	
Fanila, Kumaş	510	Metre	Haymana Kazâsı Muhtâcînine
Makara	48	Aded	
Fanila, Yün	1000	Aded	
Çorap, Yün	500	Çift	
Picama	300	Takım	
Amerikan Bez	987,5	Metre	
Don, Amerikan	200	Aded	Bilecik Muhtâcînine
Gömlek, Amerikan	200	Aded	
Dakik	56500	Kilo	
Gaz	20	Teneke	
Buğday	20000	Kilo	Mihalıççık ve Haymana Muhtâcînine
Tuz	5000	Kilo	

(88)

Eşyânın İsmi	Mikdârı	Mülâhazât	
Fanila	35	Metre	Müteferrik Sûrette Muhtâcîn ve Felâket-zedeler Tevzî' Olunan
Bez, Amerikan	322	Metre	
Kostüm, Erkekler İçin	53	Takım	
Fistan, Kız İçin	59	Takım	
İçlik Kız Çocuğu İçin	39	Aded	
Tîre, Yumak	31	Aded	
Gömlek, Amerikân	132	Aded	
Çorap, Yün	45	Çift	
Don Amerikan	149	Aded	
Patiska	36	Metre	
Rob Duşamber	19	Aded	
Tâkıyye	30	Aded	
Yastık Kılıfı	40	Aded	
Yatak Kılıfı	25	Aded	
Battaniye	12	Aded	
Yeldirme	16	Aded	
Kumaş	3,5	Metre	
Makara	40	Aded	
Entari, Amerikan	50	Aded	
Pijama	30	Takım	
Uzun Kadın Çorabı	5	Çift	
Kostüm, Kadın İçin	3	Takım	

(89)

Eşyânın İsmi	Mikdârı	Mülâhazât	
Fanila	4	Aded	Müteferrik Sûrette Felâket-Zedelere Tevzî' Olunan
Kinîn	45	Kilo	
Gaz, Tülbent	750	Metre	Sıhhiye Vekâleti'ne Muâvenet Sûretiyle İ'tâ Olunan
İktiyol	1	Kilo	
Amerikan Sargı	200	Aded	
Çiçek Aşısı	2200	Top	
Difterî Serumı	649	Aded	
Dizânteri Serumı	442	Aded	
Amerikan Bezi	3700	Metre	

(90)

Hilâl-i Ahmer Beşinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti Hastahâneleri İstatistik Hulâsası

337 Senesi 336 Senesi	GİREN			ÇIKAN					
	Devren	Yeniden Gelen	Yekûn	Şifâyâb	Vefât	Sâir Sûret	Naklen	Yekun	Taht-ı Tedâvide
	66	642	708	565	76	61	6	708	66
	175	1972	2148	1354	167	273	288	2083	
241	261	2856	1919	243	242	294	279		

Hilâl-i Ahmer Beşinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti Dispanserlerine Âid İstatistik Hulâsası

Esâmî	336 Senesi	337 Senesi	Yekûn
Köşk Dispanseri	1142	...	1142
Söke “	...	3498	3498
Çine “	664	7406	14046
Koçarlı “	8084	2833	10917
Yeni Pazar “	8415	5220	13635
Bozdoğan “ [4 Aylık]	72	1812	1884
Bağarası “ [4 Buçuk Aylık]	...	2120	2120
Dinar “	5038	1557	6595
Denizli “	...	3372	3372
Burdur “	10699	11593	22292
Antalya “	...	4088	4088
Nâzilli “	5409	...	5409
Balyanbolu “	1235	...	1235
Yekûn	46734	43499	90233

(91)

Beşinci Hey'etin

Hastahânelerde Tedâvî Edilen Haste-gân Yekûn : 2773
Dispanserlerde Mu'âyene Edilen İlaç Verilen Haste-gân Yekûn : 90233

Hilâl-i Ahmer Yedinci Adana Hey'eti'nin Hastahâneler'deki Mesâisi

			Girenler	Çıkanlar	El-Yevm Taht-ı edâvide	
Konya Hastahânesi	30 Teşrîn-i Evvel 1337	Zâbit	314	242	4	68
		Efrâd	842	842	31	84
		Sivil	69	96	3	6
Bor Hastahânesi	26 Kânûn-i Evvel 1337	Sivil	131	124	7	.
Yekûn			1383	1180	45	158

Hilâl-i Ahmer Yedinci Adana Hey'eti'nin Dispanserlerdeki Mesâisi

	Dâhiliye	Hâriciye	Göz	Frengî
Konya Dispanseri	8598	732	1145	179
Ereğli Dispanseri	6173	206	.	21
Bor Dispanseri	2687	.	.	127
Belemedik Dispanseri	1350	.	.	.
Nemrûn Dispanseri	400	.	.	11
Yekûn	19208	938	1145	338

(92)

Hilâl-i Ahmer Eskişehir Hastahânesi'ne Â'id İstatistik Hulâsası

Temmuz 1336 15 Temmuz 1337	Girenler	Çıkanlar		Diğer Hastahânelere Nakil
		Taburcu	Vefât	
	1140	531	91	518

Kırşehir Hastahânesine Â'id İstatistik Hulâsası

Temmuz 1337- Teşrîn-i Sâni 1337	Girenler	Çıkanlar		Diğer Hastahânelere Nakil
		Taburcu	Vefât	
	508	294	7	237

Bunların yüzde doksanı zâbitândır

Hilâl-i Ahmer'in Sekizinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti'nin Mesâisini Gösterir İstatistik

20 Temmuz 1317 İlâ 30 Teşrîn-i Evvel 1337		Girenler	Çıkanlar		Nakil
			Şifâyâb	Vefât	
	Asker	140	135	5	.
	Muhâcir	123	120	3	.
	Yekûn	263	255	8	.

(93)

Sekizinci İmdâd-ı Sıhî Hey'eti Dispanserleri Mesâîsini Gösterir İstatistik

Geyve Dispanseri	: [Haziran, Temmuz, Ağustos 37]	5369
Adapazarı Dispanseri	: [Eylül, Teşrîn-i evvel 37]	4023
İzmit Dispanseri	: [Eylül, Teşrîn-i evvel 37]	1528
Yekûn		10920

Dispanserlere mürâcaât edenlerin yüzde yetmiş beşi kadın ve çocuklardır. Bundan mâ-adâ 1000 kişiye Çiçek Aşısı tatbik edilmiştir.

Hilâl-i Ahmer Ankara Hastahânesi Mesâîsini Gösterir Hulâsâ

1 Nisan ilâ 18 Teşrîn-i evvel 1337	Duhûl	Hurûç			
		Şifâyâb	Vefât	Sâ'ir Sûretle	Nakil
	840	252	43	31	514

- **AKBAYAR Nuri**, Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, 2. Baskı, İstanbul 2003
- **AKGÜN Seçil (Prof. Dr.) ve ULUĞTEKİN Murat**, Hilâl-i Ahmer ve Kurtuluş Savaşı, Askerî Tarih Bülteni, Ağustos 1995, Sayı: 39, s. 115-131
- **AKGÜN Seçil (Prof. Dr.) ve ULUĞTEKİN Murat**, Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a, Ankara 2000
- Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV, Derleyen Nimet Arsan, Ankara 1964
- **CANLI Mehmet (Yrd. Doç. Dr.)**, Millî Mücadele Döneminde Kızılay'ın Antep'teki Fa'âliyetleri Askerî Tarih Bülteni, Ağustos 1994, Sayı: 37, s. 34-41
- **ÇAPA Mesut**, Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti: 1914-1925, yayınlanmamış doktora tezi
- **ÇAPA Mesut**, Kızılay, TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara 2002, Cilt: 25, s. 544-546
- **ÇOKER Fahri**, Türk Parlamento Târîhi-TBMM 4. Dönem, Cilt: 2, Ankara 1996
- **ÇOKER Fahri**, Türk Parlamento Târîhi-TBMM I. Dönem, Cilt: 3, Ankara 1995
- **ÇOKER Fahri**, Türk Parlamento Târîhi-TBMM III. Dönem, Cilt: 3, Ankara 1995
- **ERDEN Fethi**, Türk Hekimleri Biyografisi, İstanbul 1948
- **Gazi Ahmed Muhtar Paşa**, Takvimû's Sinîn, Genel Kurmay Başkanlığı Yayını, Ankara 1993
- **MISIROĞLU Kadir**, Yunan Mezalimi, İstanbul 1975
- **ONAR Mustafa**, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, Cilt: 2
- **ÖZCAN Azmi**, Pan-Islamizm - Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İlâveli 2. Baskı, Ankara 1997
- **ÖZGÜREL Avni**, İslâm'a Bakışın Geçmişi, Radikal Gazetesi 05.02.2006
- **ŞİMŞİR Bilâl**, Atatürk İle Yazışmalar, Ankara 1991
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Türkiye Mülki İdare Bölümleri – Belediyeler Köyler, Ankara 1985
- TC Genel Kurmay Başkanlığı, Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, 2 nci baskı, Ankara 1989
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü, 1920-1991, TBMM Yayını, Ankara 1994
- **YALAZAN Talat**, Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919 – 9 Eylül 1922), Genel Kurmay Başkanlığı Yayını, Cilt: II, Ankara 1994,
- **YERASİMOS Stefanos**, Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri 1917-1923, 2. Basım, İstanbul 2000

- △
- Abanos (Avanos?) Hilâl-i Ahmer
Şu'besi 99
- Abbâs Bey (Karargâh-ı Umûmi
İstihbârât Şu'besine me'mur
mülâzim) 92
- Abdûlbârî 19
- Adana 7, 32, 42, 43, 46, 47, 120
- Adapazarı 62, 63, 64, 122
- Afyon 47
- Afyonkarahisâr Hilâl-i Ahmer
Merkezi 93, 98
- Ağa Han 34
- Ahmed Kemâl Bey (Ankara Zi'raat
Bankası Müdürü) 92
- Akçapınar 66
- Akdağmadeni Hilâl-i Ahmer
Merkezi 95
- Akhisar 28, 38, 53, 54, 67
- Aksaray 31, 97, 98, 100, 101
- Aksaray Hilâl-i Ahmer Merkezi 97,
98,100, 101
- Akşehir Hilâl-i Ahmer Şu'besi 94
- Alaşehir (Manisa'nın ilçesi) 28,
31,61, 62, 67
- Alibeydüzü (Bilecik Bozüyük'e
bağlı bir köy) 66
- Amasra 33
- Amasya Hilâl-i Ahmer Merkezi 93,
97, 98, 102
- Amerika-i Cenûbi (Güney Amerika)
18, 36
- Amerikan Cleveland Cemi'yet-i
Hayriye-i İslâmiye 91
- Amerika Şark-ı Karîb Heyeti 52
- Amerika Şark-ı Karib Muâvenet
Hey'eti 71
- Ankara 2, 5, 7, 12, 14, 15, 16, 17,
18, 19, 21, 22, 23, 24, 27,
28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 37, 39, 40, 41, 47,
49, 50, 63, 75, 76, 77, 86,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 93,
114, 122, 123
- Ankara' Hacı Mûsâ Mahallesi 90
- Ankara' Ümîd-i Teceddüd Mektebi
90
- Ankara Anlaşması (Ankara
İtilâfnamesi) 37
- Ankara Askerî Hastahânesi 91
- Ankara Ermeni Katolik Cemâ'atı
90
- Ankara Hükûmeti 14
- Ankara Mekteb-i Sultânisi 90
- Ankara Menba'-ı Fuyûzât Mektebi
90
- Ankara Merkez Lokantası 92

- Ankara Piyâde Zâbitân Ta'limgâhı 91
Ankara Rus Şurâlar Cumhûriyeti Sefâreti 37
Ankara Rus Şurular Sefâreti 91
Ankara Vâlisi İhsan Bey Efendi 91
Antalya 42, 43, 58, 59, 60, 61, 91, 97, 101, 119
Antalya Hilâl-i Ahmer Merkezi 97, 101
Ardasa (Torul) 52
Argot 19
Arjantin 17, 18, 36
Âsî-i Yozgat (Elmadağ) 93
Ata Bey Efendi (Pazar ilçesi İsti'nât Mahkemesi Reisi) 32
Atina Hilâl-i Ahmer Merkezi 99
Avanos Kazâsı 90, 91
Avni Özgürel 18
Ayancık Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi 95
Ayancık Hilâl-i Ahmer Merkezi 101
Ayaş 92, 99, 100
Ayaş Hilâl-i Ahmer Şu'besi 99, 100
Aydın 14, 35, 56, 57, 60
Aziziye Hilâl-i Ahmer Şu'besi 94
Azmi Özcan 18, 19
- B**
B. G. Mdivani 21
Babadâd (Eskişehir Sivrihisar'a bağlı bir köy) 6, 82
Bağarası (Aydın Söke'nin beldesi) 59, 60, 119
Bahçecik (Kocaeli'nin ilçesi) 63
Balıkesir 53, 54, 90
Balkan Savaşı 13
Balyanbolu (İzmir Ödemiş'in bucağı) 58, 119
Bartın 33, 91, 100
Bartın Hilâl-i Ahmer Şu'besi 100
Baytar Binbaşı İzzet Bey 92
Belemedik (Adana Pozantı'ya bağlı bir köy) 43, 46, 120
Berlin 14, 29
Beyne'l-minel Salîb-i Ahmer Komitesi 88
Beypazarı Hilâl-i Ahmer Şu'besi 99, 100
Beyşehir Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96
Bilâl Şimşir 21
Bilecik 6, 64, 65, 66, 114, 116
Bingazi 35, 102
Birinci İnönü Muharebesi 33
Bodrum Hilâl-i Ahmer Şu'besi 95, 96
Boğazlıyan Hilâl-i Ahmer Şu'besi 97
Bolu 32, 93, 94, 95, 97
Bolu Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi 95, 97
Bolu Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şu'besi 95, 97
Bolu Hilâl-i Ahmer Merkezi 93, 94
Bombay Konferansı 34
Bor 43, 44, 45, 46, 120
Boyabâd Hilâl-i Ahmer Şu'besi 95, 101
Bozdağı Hilâl-i Ahmer Şu'besi 102
Bozdağı İslâm Gençliği Derneği 93
Bozdoğan (Aydın'ın ilçesi) 59, 60, 119
Bozöyük (Bilecik'in ilçesi) 64, 66
Budapeşte 14
Buenos Aires 17, 18, 36

- Buenos Aires Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 18
 Burdur 58, 59, 60, 99, 102, 119
 Burdur Hilâl-i Ahmer Şu'besi 99, 102
 Bursa 54
- C**
 Câmî Beyefendi (Abdülkadir Cami Baykurt) 35
 Cenevre Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer Komitesi 52
 Cenevre Sözleşmesi 12, 13
 Ceyhan Hilâl-i Ahmer Şu'besi 102
- Ç**
 Çanakkale Harbi 32
 Çaycı Baba Süleyman Efendi (Ankara) 91, 92
 Çaycı Baba Süleyman Efendi çırağı Said Ağa (Ankara) 92
 Çine (Aydın'ın ilçesi) 57, 59, 119
 Çorum Hilâl-i Ahmer Merkezi 94, 98
- D**
 Damat Ferid (Sadrazam Damad Ferid Paşa) 42
 Dâr-üs Sınâa (Sanat Yurdu) 14
 Dârende Hilâl-i Ahmer Şu'besi 94
 Dâru'l-Eytâm (Yetimler Yurdu) 52, 73
 Değirmenci Kuzmâ Efendi (Ankara) 92
 Değirmendere (Kocaeli'nin ilçesi) 63
 Demirci 6, 82
 Denizli 58, 59, 119
 Devrek Hilâl-i Ahmer Şu'besi 95, 96, 97, 101
- Dimi Kalfa 92
 Dinar 58, 119
 Diyârbekir Hilâl-i Ahmer Merkezi 94
 Doktor İsmail Besim Paşa 28, 88
 Dr. Adnan Bey (Adnan Adivar) 16
 Dr. Besim Ömer Paşa 13
 Dr. Ensarî 19
 Dr. Hikmet (Gizer) 14, 16
 Dr. İsmail Besim Paşa 16
 Dumlupınar 47
 Düzce Hilâl-i Ahmer Şu'besi 97
- E**
 Ebü'l Kelam Azâd 19
 El-Azîz (Elazığ) Hilâl-i Ahmer Merkezi 94, 95, 97, 100
 El-Azîz Hilâl-i Ahmer İ'âne Komisyonu 92, 102
 Elbistan 93
 Ereğli 43, 44, 46, 93, 97, 99, 100, 120
 Ereğli Hilâl-i Ahmer Şu'besi 93, 97, 99, 100
 Erkân-ı harb kaymakamı Şerîf Bey Efendi 92
 Ermenek Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96
 Ermeni istilâsı 27
 Erzincan 15, 28
 Erzurum 15, 28, 51, 87
 Eskişehir 5, 7, 14, 16, 28, 29, 31, 32, 38, 40, 41, 48, 49, 54, 60, 76, 77, 78, 79, 87, 90, 94, 96, 99, 114, 121
 Eskişehir Hilâl-i Ahmer Hastahânesi 38
 Eskişehir Hilâl-i Ahmer Merkezi 94, 96, 99

Eşme (Uşak'ın ilçesi) 63

F

Fahri Çoker 28, 29, 32, 35

Fethi Erden 14

Fizan 35

Franklin Buyyon (Franklen
Bouillon, Fransız Bakan)
37, 93

Fukarâ Yurdu (Trabzon) 52

G

Gecek (Eskişehir'in Günyüzü
ilçesine bağlı bir köy) 6,
79

Gerede Hilâl-i Ahmer Şu'besi 95,
96, 101

Gerze Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96,
98

Geyve (Sakarya'nın ilçesi) 63, 64,
94, 98, 99, 101, 122

Geyve Hilâl-i Ahmer Şu'besi 94,
98, 99, 101

Giresun Hilâl-i Ahmer Şu'besi 100

Göksun 92

Gördes 6, 45, 66, 67, 114, 115

Gothard Jaeschke 23

Göynük Hilâl-i Ahmer Erkekler
Şu'besi 95

Göynük Hilâl-i Ahmer Hanımlar
Şu'besi 95

Göynük Hilâl-i Ahmer Merkezi 94

Gümüshâne 52

Güney Amerika 17, 18, 36

Günyüzü (Eskişehir'in ilçesi) 77,
78, 79, 84

Gürün Hilâl-i Ahmer Şu'besi 94

H

Hacı Celâl Bey 91

Hâfız Mehmed Efendi (Gerenhâs)
91

Halep 14

Hâlid Bey Zâde Hamîd Bey
(Gerede) 90

Halide Edib (Adivar) 16, 37

Hamâm-ı Karahisar (Eskişehir
Günyüzü'ne bağlı bir köy)
6, 77

Hamîdabâd Hilâl-i Ahmer Şu'besi
101

Hamid Bey (Hamit Hasancan) 16

Hasan İmam 34

Hasret Mohanî 19

Havza Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96,
98

Haydarpaşa Hastahânesi 28

Haymana (Ankara'nın ilçesi) 6,
69, 70, 97, 114, 116

Haymana Hilâl-i Ahmer Şu'besi 97

Hekim Ecmel Han 19

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 11, 12, 13,
14, 15, 16, 17, 18, 21, 22,
23, 24, 28, 34

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara
Murahhaslığı 17

Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi 13

Hind Hilâfet Komisyonu 102

Hindistan 14, 18, 19, 20, 21, 34,
123

Hindistan Müslüman Birliği 19

Hint Hilâfet Heyeti 34

Horaca Rumbord (İngiliz Yüksek
Komiseri) 16

Hüseyin Âbâd Nâhiyesi 90

I

II. Abdulhamid 12

II. İnönü Savaşı 17

Isparta 5, 41, 102

İ

İkinci İnönü Harbi 41, 64

İncesu Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96

İnebolu (Kastamonu'nun ilçesi)
16, 86

İnegöl (Bursa'nın ilçesi) 66

İskilip 92

İstanbul 5, 12, 14, 15, 16, 18, 19,
21, 23, 27, 28, 29, 31, 32,
33, 34, 35, 36, 37, 42, 47,
51, 53, 64, 66, 77, 86, 88,
123

İstanbul İspanya Sefâreti 18, 36

İstiklâl Muharebesi 34

İttihat ve Terakki 15

İzmir 27, 54, 56, 64, 67

İzmit Hilâl-i Ahmer Merkezi 93,
101, 102

K

Kadir Mısıroğlu 34

Kahire 32, 66

Kangal Hilâl-i Ahmer Şu'besi 97

Karageyikli (Eskişehir'in ilçesi) 69

Karaman 46, 96

Karaman Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96

Karamürsel (Kocaeli'nin ilçesi) 62,
63

Kars 32, 91, 92

Kars-ı Zülkadriyye (Adana'nın
Kadirli ilçesi) 91, 92

Kastamonu 32, 49, 87, 88, 93, 94,
95, 97, 99, 100, 101

Kastamonu Hilâl-i Ahmer Merkezi
94, 95, 97, 99, 100, 101

Kâtib-Zâde Mehmed Efendi 90

Kaynarca (Sakarya'nın ilçesi) 64

Kayseri 47, 86, 87, 96, 100

Kayseri Hilâl-i Ahmer Merkezi 96,
100

Kelkit (Gümüşhane'nin ilçesi) 52

Kengirı (Çankırı) Hilâl-i Ahmer
Merkezi 94, 95, 96, 100,
101

Keskin Türk Ortodoks Milleti 92

Kırkağaç 53

Kırşehir 5, 7, 39, 40, 49, 87, 93,
94, 96, 114, 121

Kırşehir Hilâl-i Ahmer Merkezi 93,
94, 96, 100

Kırşehirli (Kırşehir) 39

Kliveland (Cleveland) Cem'iyet-i
Hayriye-i İslâmiyesi 36

Kocaeli 63

Koçarlı (Aydın'ın ilçesi) 56, 57, 59,
119

Kocaş (Eskişehir Sivrihisar'a bağlı
bir köy) 6, 81

Konya 5, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 87, 88, 95, 100, 114,
120

Konya Hilâl-i Ahmer Merkezi 95,
100

Köşk Nahiyesi (Aydın'ın ilçesi) 57

Köyceğiz Hilâl-i Ahmer Erkekler
Şu'besi 100

Köyceğiz Hilâl-i Ahmer Hanımlar
Şu'besi 101

Kozağaç (Eskişehir'in Günyüzü
ilçesi) 6, 78

Kozan İslâm Gençliği Derneği
Riyâseti 93

Kozlu Hilâl-i Ahmer Şu'besi 93,
97, 98, 99, 100

Küplü (Edirne'nin ilçesi) 66

Kütahya Mutasarrıflığı 45

Kuvâ-yi Milliye 53, 54, 56, 71

L

Lefke 64
Londra 13, 19

M

Ma'mûretu'l-Azîz (Elazığ) 32, 51
Mahatma Gandi 19
Malatya Hilâl-i Ahmer Merkezi 97, 99, 101
Mâllî Köy (Ankara-Polatlı, Temelli'ye bağlı Maliköy) 48
Malta 16
Mardin Hilâl-i Ahmer Merkezi 101
Mecrûhîn ve Marzâ-yi Askeriyeye İmdad ve Muavenet Cemiyeti 12
Mehmed Nâzım Bey 47
Mehmed Râşid Efendi (Ankara Merkez Kırâathânesi müste'ciri) 93
Mehmed Reşad Bey 67
Mehmet Canlı (Yrd. Doç. Dr.) 11
Mehmet İsmail 18
Melik/Mülk (Eskişehir Sivrihisar'a bağlı bir köy) 6, 75
Menderes (İzmir'in ilçesi) 59, 61
Merkez Hilâfet Komitesi 19, 21
Mersin 42, 43, 91
Merzifon Hilâl-i Ahmer Merkezi 99
Mesut Çapa (Prof. Dr.) 11, 15
Mevlâna Mehmed Ali Han 34
Mihaliççik (Eskişehir'in ilçesi) 6, 68, 69
Mihaliççik Hilâl-i Ahmer Şu'besi 98
Mis Elen (Amerika Şark-ı Karib Muâvenet Hey'et-i

Anadolu Murahhasası) 71, 73, 88, 90

Mısır Hilâl-i Ahmeri 35

Mis Yellingis (Amerika Şark-ı

Karib Muâvenet Hey'et-i

Anadolu Murahhasası) 71, 73

Mondros Mütarekesi 15, 19

Mösyö "Kempıl" (İngiliz Yüzbaşısı) 86

Mösyö Yuvakim Ditoralde (İspanya Konsolosu) 18, 36

Müdafa-i Milliye Vekâleti Sıhhiye Dairesi 41

Mudurnu Hilâl-i Ahmer Erkekler Şu'besi 95

Muğla Hilâl-i Ahmer Şu'besi 97

Muhammed Ali 19, 34

Muhammed Ali Cinnah 34

Muhiddin Paşa (Muhiddin Akyüz) 32

Murat Uluğtekin 11, 23

Mûsa Kâzım Bey Efendi (Erkân-i Harp Miralayı) 102

Muş Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şu'besi 101

Müşir Hüseyin Kıdvâî 19

Mustafa İsmail 18

Mustafa Kâmil Bey (Trabzon Valisi) 14

Mustafa Kemal (ATATÜRK) 21, 22, 89

Mustafa Kemal Paşa 21, 89

Mustafa Onar 21, 22

Mut Hilâl-i Ahmer Şu'besi 98

N

Nâdir Bey Efendi (Isparta Meb'ûsu) 102

Nazilli (Aydın'ın ilçesi) 28, 31, 54,
56, 57, 58, 59, 114

Nâzım Bey (Mehmed Nâzım, Fırka
Kumandanı) 46, 47

Nemlî-zâde biraderler (Samsun)
90

Nemlî-Zâde Hamdi Bey Refîkası
Hânım (Samsun) 90

Nemrun (Mersin Çamlıyayla ilçesi)
43, 46

Nevşehir Hilâl-i Ahmer Şu'besi
100

Niğde 46, 49, 96

Niğde Hilâl-i Ahmer Merkezi 96

Niksar Hilâl-i Ahmer Şu'besi 101

Nimet Arsan 22, 123

Nizâm-nâme-i Esâsi 87

□

Oğlakçı (Eskişehir Sivrihisar'a
bağlı bir köy) 6, 74, 76,
77

Ordu Hilâl-i Ahmer Şu'besi 98

Osman-zâde Hamdî Bey Ahmet
Hamdi Aksoy) 64

Osmanlı-Rus Harbi 12

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
11, 12, 13, 17, 22, 23, 24

Osmanlı Meclis-i Mebusanı 29

Ö

Ömer Lütfî (Ünlü) 67, 88

Ömer Lütfü Bey 16

Ömer Subhanî 19

P

Peşaver 19

Polatlı (Ankara'nın ilçesi) 48, 91

Polatlı Belediye Reisi Turhân Bey

refîkası Hanım 91

Pozantı (Adana'nın ilçesi) 43, 45,
46

Prens Abbas 13

Prenses İffet Hanımefendi 37

R

Ravza-i Terakki Mektebi 41

Refet Paşa (Refet Bele) 16

Reis Mustafa oğlu Mahmut
(Ayden) 18

Reşad Mehmed Reşad Bey) 67

Rıfat Paşa (Hariciye Nâzırı) 13

Rize Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96, 98,
101

Rodos Cem'iyet-i İslâmiyesi 36

Roma 21, 35

S

Sâ'id İli Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96

Saadettin Beyefendi (Hilâl-i Ahmer
İzmit Mutasarırı) 64

Saçı 64

Sadrizam İbrahim Hakkı Paşa 13

Sakarya Harbi 34

Sakarya Muhârebesi 68, 69

Salib-i Ahmer 13, 20

Sâlib-i Ahmer (Kızılhaç) 12

Salîb-i Ahmer Komitesi 20, 36, 52,
88

Salihli (Manisa'nın ilçesi) 61

Samsun 15, 87, 90, 95, 98, 99

Samsun Hilâl-i Ahmer Merkezi 95,
98, 99

Sanâ'yi Bahçesi müste'ciri Hamdi
Bey (Ankara) 91

Sandıklı Hilâl-i Ahmer Merkezi 98

Saraycık 66

Saruhan (Manisa'nın ilçesi) 67

Seçil Akgün (Prof. Dr.) 11, 23
Seneti (Sinte) (?) Nâhiyesi 91
Seth Çotanî 19, 21
Seyyid Zâhir Ahmed 19
Silifke (İçel'in ilçesi) 91, 94, 99,
100, 101
Silifke Hilâl-i Ahmer Merkezi 94,
100, 101
Sinop Hilâl-i Ahmer Merkezi 95,
96, 97
Siraca 66
Sir Theodore Morison (Hindistan
tarihçisi) 19
Sivas 15, 90, 94
Sivas Hilâl-i Ahmer Merkezi 94
Siverek Hilâl-i Ahmer Şu'besi 100
Sivrihisar (Eskişehir'in ilçesi) 6,
70, 73, 75, 76, 78, 81, 82,
115
Sivrihisâr Hilâl-i Ahmer Şu'besi
96, 99
Söğüt (Bilecik'in ilçesi) 64, 66
Söke (Aydın'ın ilçesi) 59, 60, 92,
101, 119
Söke Moralı Hilâl-i Ahmer Şu'besi
101
Soma (Manisa'nın ilçesi) 53
Sovyetler Birliği 21, 22
Sovyetler Birliği Hükümeti 21
Sovyet Rusya 21, 22
Stefanos Yerasimos 21, 22
Sultan Ahmed Han (Ankara
Afganistan Sefiri) 37
Sungurlu Hilâl-i Ahmer Şu'besi 97
Suriye 36

Ş

Şâir Mehmed Emîn Bey 91

Şirân (Gümüşhane'nin ilçesi) 52
T
Tahran 32
Tahsin Bey (Garp Cephesi Levâzım
Reisi Binbaşı) 93

Talât Bey 13
Talat Yalazan 75, 77
Taşocağı Hilâl-i Ahmer Şu'besi 98
Taşucu Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96,
97

Tavas Hilâl-i Ahmer Şu'besi 100
TBMM Hükümeti 16

TDV İslâm Ansiklopedisi 15, 123
Tefenni Hilâl-i Ahmer Şu'besi 96

Tekin Küçükali (Türkiye Kızılay
Derneği Genel Başkanı)
24

Tenus Hilâl-i Ahmer Şu'besi 98, 99
Tevfik Bey (Ankara Duyûn-i
Umûmiye Başkâtibi) 92,
93

Tokat Hilâl-i Ahmer Merkezi 94,
97, 98, 101

Trablusgarb 34, 35

Trablusgarb Muharebesi 34

Trablusgarp Savaşı 13

Trabzon 14, 28, 31, 51, 52, 53,
62, 95, 99

Trabzon Hilâl-i Ahmer Merkezi 95,
99

Trabzon İmdâd Heyeti 52

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Hükümeti 20, 28, 29, 31,
34, 36, 85

U

Ulâcalı Nâhiyesi Hilâl-i Ahmer
Şu'besi 101

Ulukışla (Niğde'nin ilçesi) 46
Utkan Kocatürk 23
Uzak Doğu 17

Ü

Üserâ Şu'besi (Esirler Şubesi) 6,
85, 86

V

Viyana 14, 15
Viyana Hanımlar Merkezi 13, 37,
88

Y

Yabanabâd (Ankara'nın
Kızılcahamam ilçesi)
Müdâfa 'â-i Hukûk
Cem'iyeti 90
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) 66
Yalova 62
Yarhisâr 66
Yayla 66
Yenipazar 56, 57, 59, 60
Yenişehir (Bursa'nın ilçesi) 2, 64,
66
Yozgat Hilâl-i Ahmer Merkezi 94,
97, 100
Yunanistan 17, 86
Yunan Salîb-i Ahmeri 52

Z

Zeyve 66
Zile Hilâl-i Ahmer Şu'besi 94, 100
Zonguldak Hilâl-i Ahmer Şu'besi
93, 95, 96, 97, 99